

Lars Ivar Hansen

HANDEL I NORD

Samiske samfunnsendringer ca. 1550 - ca. 1700.

Appendikser.

Universitetet i Tromsø

Tromsø 1990

Innhold

- Appendiks A: Administrasjons- og oppebørselsprinsipper anvendt i Torne Lappmark og ved "Vestersjøen" 1551 - 1560 (1600). s. 1.
- Appendiks B: Verdirelasjoner anvendt i transaksjoner med den svenske kronen (i Torne lappmark og ved "Vestersjøen"). s. 29.
- Appendiks C: Birkarletinden. s. 55.
- Appendiks D: Særskilte preferanser i den svenske kronens oppebørsel fra innlandet og kystområdet. s. 65.
- Appendiks E: Hovedtrekk av vare-sammensetningen i innførselen til Stockholm fra Norrbotten. s. 99.
- Appendiks F: Sammenfatning av tradisjons-opplysningene om nasjonalstatenes skattelegging av kystsamene på 1500-tallet. s. 113.
- Appendiks G: Lokalisering av kystsamiske skattytere i Troms len, 1611 - 1645/46. s. 125.
- Appendiks H: Den russiske jord-takseringen i "buer" (luky). s. 133.
- Appendiks I: Verdirelasjoner innenfor det russiske handelssystemet. s. 139.
- Appendiks J: Om størrelsen på vektenheten lispund. s. 153.

Appendiks A.

A P P E N D I K S A.

ADMINISTRASJONS- OG OPPEBØRSELSPRINSIPPER ANVENDT I TORNE LAPPMARK OG VED "VESTERSJØEN" 1551 - 1560 (1600).

En vurdering av sammensetningen av ulike skattespesies i den ordinære skatten og andre avgifter i de svenske fogderegnskapene, forutsetter at man har bragt en viss klarhet over hvilke oppebørsels-prinsipper som ble lagt til grunn til enhver tid. Vi skal derfor her gi en oversiktsmessig gjennomgang av hvilke administrative og oppebørselsmessige systemer som synes å ha vært praktisert i kystlandet i løpet av perioden 1550 - 1600. Siden kystområdet ("Vestersjøen") gjennom store deler av perioden ble administrert sammen med Torne lappmark, må vi også gå litt inn på ordningene der. I enkelte år ble "Vestersjøen" administrert sammen med Torne og Kemi lappmarker, og i enkelte tidsavsnitt ble kystområdet også skilt ut som en egen enhet: "Vestersjø lappmark".

De første regnskapsinnførslene som gjelder vårt område, finnes innført i regnskapene for Västerbotten fogderi for årene 1551-1553. Når vi her støter på enheten "fogderi", i motsetning til "len" og "lensregnskap" ved tilsvarende oppebørsel på norsk side, henger det sammen med tendensen til sterkere sentral kontroll med administrasjon og finansforvaltning, som vi finner i Sverige allerede fra seinmiddelalderen. Her hadde tendensen i lens-systemet alt fra 1400-tallet gått i retning av færre slottslen, og i større grad forlening av mindre enheter, som var mer oversiktlige. Etter sin maktovertakelse kunne Gustav Vasa dessuten disponere fritt over slottslenene, og hadde gjort størsteparten av dem til regnskapslen. I tillegg støttet den svenske kongemakten seg alt fra seinmiddelalderen i større grad på fogder, istedet for lensinnehavere. ²⁾

Gjennom hele Gustav Vasas styringstid kan en dessuten registrere en tendens i retning av fastere kontroll med administrasjonen og oppebørslen i Västerbotten, medregnet lappmarkene. Sentrale ledd i dette arbeidet var endring av beskatning samt etablering av faste lappfogdembeder. I siste del av sin regjeringstid omgikkes Gustav Vasa med planer om ytterligere reformer, hvor antallet fogder i Västerbotten skulle økes, og den geografiske utstrekningen av deres embedsområder ytterligere nedskjæres. ³⁾

Trass i disse særlige premissene for den forvaltningsmessige utviklingen, byr likevel inndrivningen av den svenske kronens inntekter fra innlandsområdene og kystlandet på så mange felles trekk med det som foregikk på dansk-norsk side, at en sammenlikning med de prinsippene som ble lagt til grunn der, kan fortone seg illustrerende.

De første bevarte regnskapene for Västerbotten fogderi stammer fra 1539. De tidligste innførslene av interesse for oss, stammer fra årene 1551 - 53.⁴⁾ Disse innførslene reflekterer det forhold at den svenske kronen under Gustav Vasa var i ferd med å slå inn under seg birkarlenes gamle rett til skatt av samene, og gjennomføre en direkte beskatning av samene, - i første omgang av samene i innlands-siidaene. Den direkte beskatningen avløste til dels en skatt som tidligere var blitt avkrevd av birkarlene for deres handel og skattleggingsvirksomhet i lappmarkene. ("Birkarle stadga", med røtter tilbake til middelalderen, men med nye satser fastsatt av Gustav Vasa i 1528. - Fellmann IV, s.12.). Innførslene reflekterer videre det faktum at alle lappmarkene på dette tidspunkt ble administrert av fogden i Västerbotten fogderi, den for kronen meget effektive Jöns Håckonsson.

Når det gjelder skatten av samene i innlands-siidaene, foreligger det for tiden før 1552 kun summer over skattespecies som er kommet inn som "lappeskatt", oppgitt for alle lappmarker under ett. Først fra og med regnskapet for 1552 får vi gjengitt spesifiserte, nominative skatteregistre for hver av de egentlige "lappmarkene" i innlandet.

Året etter, i 1553, opptrer så de første spesifiserte oppgavene for kystlandet ved Ishavet.⁵⁾ Både "lappskatten" fra lappmarkene i innlandet og inntektene er her regnet blant de "uvisse" inntektene fra fogderiet. Utover dette finner vi det ordinære regnskapet for 1551 en innførsel som muligens vitner om ett av de første forsøkene på å få innført direkte beskatning fra den svenske stats side på kyst-samene i fjordene. Det dreier seg om en opplysning om at det er oppbåret skatt av

15 samer i Varanger, med 90 stk. tørrfisk av hver. Innførselen lyder:

"Item är vpbuur. aff 15 finner Huilke haffue fiskiet wtii westresiönn wti en fierdr benemnd wårånger aff hwardera 90 stkr. Bårnfiisk och warder her epter förmelat så att thet bliffuer årlig, - Löp.:

Scatte Bären fisk 1350 stkr., wog ~ 4 skippund." 6)

Innførselen synes å få best tolkning ved at vi ser den sammen med en del opplysninger om Varanger-samenes skatt som blir gitt i regnskapet av 1553. Vi lar derfor den nærmere drøftingen utstå til nedenfor.

Taxa-systemet.

For å få klarhet i hva disse regnskaps-innførslene innebærer, er vi imidlertid på dette punktet nødt til å gå litt inn på det særegne svenske oppebørsels-prinsippet som bærer navnet "taxa".

Taxa-prinsippet går i korthet ut på at fogden eller de(n) som står for innkrevningen av skatt og/eller av avgifter, betaler et på forhånd fastsatt beløp, avtalt i én eller noen få betalingsvarer, og til gjengjeld beholder og disponerer fritt over alle de øvrige betalingsvarene som skatten og/eller avgiftene løper inn i. På denne måten har det sterke likhetstrekk med det som innen dansk-norsk lensforvaltning ble kalt "avgiftslen", men det foreligger en vesentlig forskjell: I de tilfellene hvor vedkommende som står for den konkrete oppbørselen "går underskudd" ved at taxa-summen overstiger verdien av det vedkommende faktisk driver inn, blir mellomlegget ytt som kompensasjon fra kongens/sentralmaktens side.⁷⁾

Den fastsatte taxa-summen betales ikke nødvendigvis i de enheter som den er uttrykt ved, men i form av vareslag som kronen ytrer særskilt ønske om, og preferanser for. Taxa-summen for selve Torne Lappmark var 1555-1559 uttrykt i 300 mark og 30 (semskede) reinshuder, hvorav de 300 markene skulle betales i ulike typer kvalitets-pelsverk. Som konkret eksempel på en slik fastsetting av taxa-beløp, kan tjene Gustav Vasas forordning for innlands-siidaene i Torne lappmark, datert 24. sept. 1557:

"Vij Gustaf med gudz nåde Göthis och Vendis Kånung Göre witterligdt med thetta vårt opne breff Att vij Haffa Latid Förordne thenne vår vnder såth Joenn Jönsson befalningsma(nn) vtoffuer fielle lapperna vdi Tornio Socken och skall hann wara förplictig att förmera och förbättre sam(m)e lappe march thett ytterste rådhand kann finnes effter the legenheter ther på ferde äre, och vthinge(n) måtthe Förkort låte. Skall hand och förpligtig vare årligen ath leuerera vthi vår kam(m)er aff förne Lappemarck trij hundrade mrk. Örtr och trij deker gode Reinshud. Tislikes skole hand årligenn opköpe till vårt behoff gode wtwalde mårder, Suartte Reffr, Kårs Reffr, Fielracker, Suarte Jerffuer, Suarte Biörnner, och andre Skinnd warer, som os tienlige äre wtaff huart slag, thet meste som hand kann offr kom(m)a. Det våre Cammererer Befalningsma(nn) och alle andre måthe weta sig epter rette.

Dat. Stockholm 24. Septembris Anno 57." ⁸⁾

Fra kronens/sentralmaktens side fremtrer taxa-systemet som en desentralisert innveksling av alle de vidt forskjellige, lite standardiserte betalingsvarene som skattene og avgiftene går inn med, over i spesifiserte vareslag som sentralmakten foretrekker, ut fra særskilte økonomiske, statusmessige eller politiske interesser. I stor grad var det pelsverk av finere kvalitet, som ble høyt verdsatt på markedet, som ble foretrukket, i bytte med pelsverk av ringere kvalitet og vurdering.

Særlig i begynnelsen av 1550-årene kan en også finne taxa-prinsippet gjennomført for en del av fogderiets inntekter, mens andre går direkte inn i statskassen, på grunnlag av detaljerte registre og/eller regnskap. I 1553, da Torne lappmark og kystområdet regnskapsføres sammen, går eksempelvis skatten av innlandssamene samt kystsamene i Varanger direkte inn, etter nøyaktig førte registre, mens det ytes taxa for oppebørselen av kyst-samene i de 5 fjordene Tana, Laksefjord, Porsanger, Alta og Kvænangen.

Denne kombinasjonen av ulike oppgjørsformer i finansforvaltningen, kan bringe tanken hen på en kombinasjon i den dansk-norske lensforvaltningen fra noe seinere tid, nemlig det kombinerte avgifts- og regnskapslenet, som i Norge ble vanlig fra 1570-80-årene. Hovedinnholdet i denne forleningsformen var at en rekke oppebørselsoppgaver (som nå var blitt meget tallrike,) ble satt ut til lensinnehaveren, mot at han kun ytte en avgift for dem. Andre deler av lensinntektene måtte lensinnehaveren levere fullstendig regnskap for, men også her kunne det hende at det tilfalt ham en andel. Den konkrete oppdelingen av hvilke inntekter det måtte leveres regnskap for, og hvilke som ble satt ut mot avgift kunne variere. Ofte kunne den "visse" delen av lensinntektene (i stor grad de gamle jordeboksfestede skattene og avgiftene av middelalderopphav,) tilfalle lensinnehaveren mot avgift, mens han måtte gjøre regnskap for at det "uvisse". (Sakefall, toll, ekstraskatter m.v.)

Men en kjenner også til andre måter å dele opp på. F.eks. kunne ordinær leidang og landskyld, ekstraskatter, manndrapsbøter samt konfiskert gods gå rett inn til sentralmakten, mens lensinnehaveren kunne få beholde sakøren (minus manndrapsbøter og konfiskert gods), og inntektene av veitslegodset. 9)

Vender vi på denne bakgrunn tilbake til de svenske oppebørsels-prinsippene, er det vanskelig å kunne konstatere noe umiddelbart sammenfall noen av de prinsipper vi ser i funksjon på norsk side, annet enn i selve det forhold at det foreligger en viss oppdeling. Både skatten av innlandssamene og kyst-samene blir i de svenske regnskapene karakterisert som "oviss renta", men likevel kan en oppleve at det blir gjort nitid regnskap for innlandsskatten, mens kystsamenes skatt går i lommen på skatteoppkreverne, mot vederlag i form av taxa. Dette kan imidlertid synes å ha sammenheng med at det dreide seg om en rettighet som tidligere tillå birkarlene, og som den svenske kronen bare kunne slå inn under seg ved å gå frem suksessivt, i flere etapper. I hele tiden da taxa-prinsippet gjøres gjeldende for innlandet i en eller annen form, ser sakøren fra dette området å ha tilfalt oppkreverne.

Taxa-systemet må i det hele tatt karakteriseres som et funksjonelt system for sentralmakten i en situasjon hvor innkomstene utgjøres av en lang rekke og lite standardiserte naturalia, hvor selve oppebørselsrutinene i liten grad er institusjonalisert, og hvor det heller ikke på sentralt hold er bygd opp noe apparat som på profesjonelt vis kan ta hånd om de ulike mengdene av vidt forskjellige vareslag som innleveres. Det representerer et relativt effektivt forsøk på å få standardisert fogdeinntektene og kanalisert dem i form av varetyper som sentralmakten mener å ha spesielt behov for, eller ser særskilte fordeler ved å videreformidle i det rådende økonomiske systemet. Og dette kan skje på en desentralisert måte, med minst mulig belastning av det sentrale apparat. Likevel ser vi at taxa-prinsippet forlates etter relativt få år, til fordel for mer sentraliserte systemer. I lappmarkene synes dette å ha skjedd i løpet av 1560 - 1562.

Det skjer i takt med at den svenske kongemakten bygger ut flere spesialiserte ledd i den sentrale finansforvaltningen, som kunne fungere som avtakere, lagre og videreformidlere av de ulike varetyper som kom inn. Forsåvidt er det snakk om en utvikling av de eldre middelalderske organene for å møte nye behov, uten at det skjer noe fullstendig brudd med de eldre, middelalderske oppebørsels-rutinene, og uten at det definitive skrittet over i en mer pengebaseret økonomi ennå er tatt.¹⁰⁾ Det gamle kongelige organet kammeret var i løpet av 1540-årene delt opp etter tre ulike hovedfunksjoner: Ett "råknekammer" som skulle føre kontroll med regnskapsføringen. Ett "rentekammer" som forestod inn- og utbetalingene, og en "varehus" som tok seg av varehandelen. Ennå midt på 1550-tallet ser vi av regnskapene at ulike betalingsmidler som sølv og penger kan bli levert til kongen i egen person, kleder til en kongelig skredder, levnetsmidler til kongelig majestets "skafferi", m.v. Etter hvert bygges det ut en rekke spesialiserte organer under kammeret: Et eget "skinnkammer" er noe av det første som opprettes (1552), - deretter bygges det ut et eget "kledeskammer", et eget "husgerådskammer" osv., til og med et eget krydderkammer. 11)

Oppsummeringsvis kan en derfor kanskje konkludere med at taxa-systemet representerer et slags modifisert "avgifts"-forvaltningsprinsipp, hvor avgiften som skal betales inn til sentralmakten er stipulert i visse vareslag og med påbud om å skaffe til veie så mye som mulig av enkelte nærmere fastsatte varer. Til vederlag for utlegg som embetsinnehaveren måtte ha i denne forbindelse, yter imidlertid sentralmakten kompensasjon. Alt i alt fremstår det derfor som et forvaltningsinstitutt med et betydelig kommersielt aspekt.

Konkret tillemping av de ulike oppebørsels-prinsipper:

I løpet av 1550-årene finner vi da taxa-systemet praktisert på følgende måter og følgende ulike geografiske utstrekning:

1552: Regnskapet føres samlet for hele Västerbotten fogderi. Alle lappmarkene og "Vestersjøen" ligger direkte under Västerbotten. Det gjøres regnskap for skatten av samene i alle lappmarkene, og denne skatten går således direkte inn i den svenske statskassen. For "3 fjorder" langs norskekysten leveres det derimot taxa, og vel å merke i form av tørrfisk: "3 skip-pund bernfisk". De tre fjordene er spesifisert til Tana, Alta og Reisa. Av innførselen i regnskapet fremgår også tydelig proveniensen til denne skattleggingen:

"Item aff 3 fierder i Vestersiönn nemlig altenn, resenn oc tennå som börkalane till forenne pläga vpbära,
Taxa bärenfisk 3 schippd."¹²⁾

1551: I det samme regnskapet for 1552 finnes en summering av årets oppebørsel for hele fogderiet, hvor det blant annet også føres opp summer for hva som er kommet inn i form av penger. Her finner vi en restanse-post, som har stått over fra 1551, og som ved nærmere granskning synes å være taxa-beløpet for de samme 3 fjordene for 1551. Dette er i motsetning til summen for 1552, fastsatt i penger. Innførselen lyder:

"R.er pro anno 51
Item aff bönderne som fiske vdi 3 fiärder vdi
Vestersiönn,
penningar 58 mrk. 8 øre."¹³⁾

Det er to forhold som gjør det rimelig å anta at vi her har å gjøre med en tilsvarende taxa-sum for året 1551. For det første gjelder også dette beløpet 3 fjorder i kystområdet. For det andre er de to summene, fastsatt i henholdsvis penger og skip-pund tørrfisk, så like verdimesig som det synes mulig å komme. Om vi regner begge deler om til lispund hamp, etter de verdirelasjoner vi har etablert for slutten av 1550-årene og begynnelsen av 1560-årene (i appendiks B ,), får vi at

pengesummen tilsvarende 22,325 lispd hamp, mens tørrfisk er verdt 22,8 lispd hamp. Nå forbindes riktignok avgiftsbeløpet i 1551 med en påstått fiskeaktivitet som "bøndene" (=birkarlene) skal ha drevet i disse tre fjordene. Det kan imidlertid ha vært naturlig for kronen i første omgang å henviser til slike aktiviteter som grunnlag for avgifter av birkarlene, som en forsøksordning, før den slo til, og direkte underla seg birkarlens gamle beskatningsrett. Vi skal forøvrig merke oss at kronen i 1552 markerer sin interesse for tørrfisk, ved å gå over til dette vareslaget i stipuleringen av avgiften. Dette faller sammen med en rekke andre vitnesbyrd om denne interessen, som vi her har tatt opp til særskilt drøfting i appendiks D.

1553: Den direkte skatten av samene i innlandet går fortsatt inn etter spesifiserte, nominative registre. Et nytt trekk er det imidlertid at det samme skjer med kyst-samene i Varanger. Her blir det navngitt i alt 42 skatteyttere, i tilsammen 4 registre.

For 5 andre fjorder i Finnmark (fra Tana til og med Kvænangen,) ytes det derimot en taxa, som er fastsatt i ulike typer tørkede fiskeprodukter:

2 skip pund	17,5 lispund	"bernfisk",
	12,5 lispund	rokker,
1 skip pund		tørkede gjedder. ¹⁴⁾

Den faktiske skatten av disse 5 fjordene sies uttrykkelig å være oppebåret av 7 navngitte birkarler fra Torne og Kemi. Og i overskriften for rubrikken som gjelder disse fjordene, er også taxa-prinsippet greit gjengitt:

"Th(ette) effth(e)r sc(re)ffne Registh(e)r lydher Vpå then scath som Tornö bor Och Kym bor haffua Vpburith Vthii theBe äffth(er)r sc(re)ffne fierdar och scath(e)r huar Lap årliga 2 alna nersth ell(e)r 3 alna fordock och sama effth(e)rsc(re)ffne scath behålle the Kuartt och tagxeratth th(e)r Vtaff som her effth(e)r för meles pro anno 1553." 15)

De inkomstene som birkarlene har hatt av de nevnte fjordene, er likevel ført inn i regnskapet. De står utelukkende innført, og er ikke tatt med i sluttsammen for områdene samlet. Av disse innførslene kan sees at taxa'en i hvert fall i dette tilfelle ikke har overgått de direkte inntektene. Tvert i mot synes de faktiske inkomstene fra disse fjordområdene å ha utgjort om lag dobbelt så mye i verdi, som den taxa-sum som var stipulert. Etter de verdirelasjoner vi har etablert i appendiks ^B, kan taxa'en ha utgjort noe i nærheten av 34-35 lispund hamp, mens de faktiske inkomstene synes å ha tilsvart noe bortimot 80 lispund hamp.

Akkurat disse regnskapsinnførslene som angår kyst-samene i 1553, og det taxa-systemet som gjaldt for de 5 vestligste fjordene, synes å ha vært behandlet mindre tilfredsstillende i litteraturen. O.A. Johnsen har i sin Finmarkens politiske historie gjengitt deler av skatteregnskapet for 1553. Her er imidlertid kun tatt med det som gjelder de 5 fjordene med taxa-ordning. De nominativt førte registrene fra samme år som gjelder Varanger, er utelatt. I selve fremstillingen kaller Johnsen (s.62) taxa'en av de fem fjordene for "et overslag" over den skatten som birkarlene har oppebåret. Han hevder videre at det ikke er oppført noen særskilt skatt av samene i Varanger. Disse direkte feilene må kanskje få en til å sette et spørsmålstegn ved det ekserperte kildematerialet Johnsen hadde til disposisjon?

Også Steckzén later til å stå i fare for å gi en litt skjev fremstilling akkurat på dette punktet. Ved å legge vekt på at det i 1553 kun er bokført 38 kystsamer (nemlig Varanger-samene, som ble skattlagt direkte), mens det i 1555 finnes 208 regnskapsførte kyst-samer, gir han inntrykk av at det i disse årene er foretatt en storslagen utvidelse av området som var utsatt for den svenske beskatningen. ¹⁶⁾ For så vidt det gjelder at den svenske beskatningen skulle foretas direkte, og nominative registre over alle kyst-samer ble tatt opp, har vi klart med en utvidelse å gjøre. Nemlig av den svenske statens direkte oppebørselsvirksomhet. Men av

Steckzéns fremstilling går det ikke klart frem at dette var områder hvor birkarlene på eget grunnlag hadde drevet beskatning like til de siste årene, og hvor de samtidig hadde ytt den svenske krona taxa for å kunne fortsette denne virksomheten. Store deler av det kystsamiske bosetningsområdet må derfor sies å være dratt inn under svensk beskatningsområde, selv om det i den svenske kronens regnskaper bare kommer indirekte til uttrykk. Men selv i disse regnskapene forekommer fjordnavn helt ned til Salangen før den direkte beskatningens tid.

Den aktuelle direkte skatten av Varanger-samene fra 1553 er som nevnt oppgitt i 4 registre.¹⁷⁾ Grunnen til dette er for det første at man har oppebåret skatt for tre år ad gangen: 1551 - 1552 - 1553. Dessuten skilles det formelt mellom den skatt som angivelig skulle ha tilligget Torne-birkarlene tidligere, og den som skulle ha tilligget Kemi-birkarlene. Forholdet her synes å være at de samiske skatteyterne betalte samme sats for hvert år. Torne-birkarlene synes å ha oppebåret skatten uavkortet i 2 av 3 år, men hvert tredje år skulle Torne- og Kemi-birkarlene oppebære hver sin halvpart av ytelsene.

1551-registret for den påståtte Torne-skatten inneholder 26 navn, og er identisk med navnelisten for Kemi-skatten, som formelt er datert til 1552. (Ytelsen for en full-skatteyter i hver av disse to listene, er nøyaktig halvparten av full-skatteytelsen i de to andre listene.) I listene som gis ut for å være registrert for Torne-skatten i 1552, kommer det til 14 navn, mens 4 faller ut, slik at det i alt skattelegges 36 personer for 1552. For 1553-registrets vedkommende kommer det til enda 2 skatteytere, mens 13 av de 14 som var kommet til som "nye" i forrige liste, blir stående.

Når nettopp skatten av Varanger-samene kreves inn direkte på denne måten, og i dette tallmessige forholdet for de tre årene, synes det å stå godt i samsvar med de regnskaps-innførsler fra tidligere år som vi har funnet.

De taxa-summene som er oppført for henholdsvis 1551 og 1552, gjaldt som vi har sett fjorder utenom Varanger. Vi kunne altså forvente at det kanskje ble praktisert et annet system der. I tillegg kommer innførselen fra 1551 som opplyser at det er betalt 90 stk. tørrfisk i direkte skatt av 15 samer i Varanger. Når registrene som formelt sies å gjelde for 1552 og 1553 inneholder henholdsvis 14 og 15 navn i tillegg til de som står på den angivelige 1551-lista, ligger det nær å anta at det nettopp dreier seg om de 15 som er nevnt som skattelagt fra før, i innførselen fra 1551. Dette styrkes videre av selve ytelsen. I følge 1553-regnskapet er ytelsen for en fullskatteyter stipulert til 3 våger fisk eller tilsvarende. Ytelsen fra de 15 skatteyterne bokført i 1551 er på 90 stk. fisk. Etter en regnemåte med omlag 30 stk. fisk på vågen, skulle dette nettopp bli 3 våger.¹⁸⁾ Satsen på 90 fisk pr. skatteyter er forøvrig bekreftet som et krav innenfor den svenske beskatningen, gjennom et brev fra Gustav Vasa, datert 30. nov. 1552, hvor han hevder at den norske befalingsmannen Cristopher Huitfeldt skal ha lagt hindringer i veien for den svenske beskatningen. (DN II, 1158.).

Konklusjonen for skatteleggingen av Varanger-samene synes derfor å bli at 15 av dem har ytt sin skatt og blitt bokført i kronens regnskap allerede 1551. Skatten er deretter ikke blitt oppebåret før 1553. Da har det vært holdt rede på at disse 15 allerede har betalt, slik at registret for det første året ikke kom til å innbefatte disse skatteyterne. På den annen side er 4 skatteytere "forsvunnet" fra det første året til det andre. Siden skatten etter gammel sedvane hvert tredje år skulle deles mellom Torne- og Kemi-birkarlene, blir registret for det første året kopiert i to sett, med halve ytelsen oppført i hvert.¹⁹⁾ Dette til tross for at ytelsen nå i sin helhet skal tilfalle den svenske staten.

1554: Den effektive Västerbottensfogd Jöns Håckonsson fra-trådte i slutten av 1554 embedet. Før dette hadde han avslått å ha noe med innkrevningen i lappmarkene å gjøre.²⁰⁾ Om hans fratreden hadde noen sammenheng med mulig motstand fra birkarlens side mot omleggingen av oppebørsels-systemet i

lappmarkene, er det vanskelig å fastslå på grunnlag av kildene. Både Steckzén og Olofsson (Övre Norrlands Historia,) understreker at omleggingen skjedde i samarbeid med birkarlene. Fellman (IV, s.XI,) antyder på sin side et noe sterkere motsetningsforhold, selv om han også understreker at omleggingen skjedde uten alvorlige forstyrrelser.

Hvordan det nå måtte forholde seg med dette, inngikk Gustav Vasa og birkarlene høsten 1553 en avtale om oppebørslen for neste år og inntil videre. Dette skjedde i samband med at birkarlene i oktober dette år innbetalte en større sum til kongen, for "birkarlestadga" han påsto de var utestående med. (Birkarlestadga'en var en tidligere beskatningsmåte i området, der birkarlene ble ilagt skatt for sin handel og oppebørsel i lappmarkene, uten at samene ble direkte beskattet.) Etter avtalen fra 1553 var birkarlene

"till enn behagelig tidh tillath(et) Törne och Kime Lapper För
deres Skatt, årligenn utgiöre som her effther Fölier:

Rede Peninngar.....	200 mrk. Ört ^r .
Taxa - Wiluarene För.....	300 mrk. Ört ^r .
Semiskede Rennshuder För	50 mrk. Ört ^r .21)

Torne og Kemi lappmarker ble følgelig i dette året administrert sammen, og taxa'en skulle hovedsakelig gå i pelsverk og penger. Ordningen med å satse på birkarlene, synes fra Gustav Vasas side å ha vært et taktisk tilbakeskritt, i den situasjon som var oppstått etter Jöns Håckonssons fratreden. Selv om han igjen vendte seg til birkarlene, skjedde det likevel på basis av taxa-systemet, og ikke på grunnlag av gamle, tradisjonelle birkarlestadga'en som ville ha innbrakt langt mindre. Ordningen ble sagt å skulle gjelde inntil videre, - "till behagelig tidh", - men synes i virkeligheten kun å ha fungert dette året. Regnskapet ble fremlagt av den kjente birkarlen Oloff Hendrichson, men var ført relativt summarisk, uten vedlegg av skatteregistre eller liknende. Kystlandets ("Vestersjøens") stilling i dette bildet er uklar. Det er mulig det ikke ble gjennomført noen effektiv oppebørsel her dette året, eller at de birkarlene som oppsøkte kystlandet, som vanlig beholdt utbyttet selv, og regnet at de hadde gjort nok vederlag for seg, ved å

bidra til taxa-summen for Torne og Kemi lappmarker. Det finnes ikke noe bevart manntall eller skatteregister for 1554, Derimot finner vi i et seinere regnskap, fra 1556, ført inn en skattesum for 18 Ofoten-samer, som sies å gjelde for 1554 og 1555. ²²⁾ Dette kan tolkes som et indisium på at skatten i det minste i deler av kystlandet er blitt krevd inn på etterskudd.

1555: Sommeren dette året satte Gustav Vasa ut i livet nok et tiltak når det gjaldt å effektivisere, og knytte sterkere kontroll med oppebørselen i lappmarkene. For første gang ble det etablert faste lappefogd-embeder, og det ble fastsatt nye taxa-summer for de enkelte lappmarker, denne gang fortrinnsvis i pelsverk. Torne-birkarlen Oloff Amundsson ble utnevnt til lappefogd i Kemi lappmark 8. juli dette året, og seinest 20. juli ble Oloff Nielsson tilsatt som lappefogd i den såkalte "Torne og Varanger lappmark". ²³⁾ Innlands-siidaene i Torne lappmark og kystområdet var altså nå slått sammen til et felles administrasjons-distrikt. Det synes imidlertid fortsatt å ha gjeldt ulike oppebørsels-prinsipp for de to områdene. For den egentlige Torne lappmark skulle det fortsatt gis taxa, mens skatten fra kystområdet ble drevet direkte inn til statskassen etter manntall og registre. Vi har ikke positivt belagt taxa-ordningen fra 1555, men av noen summer over "taxteskinn" i regnskapet for dette år, ²⁴⁾ synes den å ha vært den samme som gjaldt for hele perioden 1556 - 1559, og som er dokumentert i taxa-forordningen fra 1557. Denne har vi gjengitt i sin helhet ovenfor.

Dette taxa-beløpet for Torne lappmark alene var stipulert til:

- 300 mrk. i pelsverk,
- 30 semskede reinshuder.

Dersom dette taxa-beløpet virkelig har gjeldt for 1555, kan det tyde på at bestemmelsene fra sommeren 1555 er blitt gitt tilbakevirkende kraft, slik at den nytilsatte lappefogden måtte yte taxa også for dette året, og drive inn oppebørselen som skulle være foretatt vinteren 1555, selv om dette måtte skje på etterskudd.

For hele kystområdet fra Varanger til Salangen foreligger det for 1555 et detaljert, nominativt ført skatteregister. Dessuten er som nevnt en restanse fra Ofoten-samene for 1555 regnskapsført året etter.

Dette oppebørsels-systemet og den stipuleringen av taxa'en for innlandsområdet som ble introdusert i 1555, blir i hovedtrekk stående ut gjennom perioden 1556 - 1559, selv om fogdene og den praktiske gjennomføring av oppebørselen skifter. Et vesentlig trekk som skiller forholdene i 1555 fra de seinere år, er det imidlertid at fogden dette året får kvittere ut diverse varer fra Stockholms slott, med henblikk på ordinær handel for kronens regning innenfor sitt myndighetsområde. Det dreier seg om varer som utgjør sentrale byttmidler i lappmarkshandelen: Smør, mel, hamp, vadmél osv. I tillegg til den faste ombytningen av ulike skattespecies med pelsverk av høy kvalitet, som er taxa-systemets raison d'être, får fogden dermed en økt basis for å tilhandle seg gode skinn. Etter regnskapene å dømme har denne ordningen imidlertid bare vært i funksjon i 1555.

1556 - 1559: Det stipulerte taxa-beløpet for Torne lappmark synes å ha stått fast i denne perioden. Teknisk-administrativt har det imidlertid vært ulike koplinger mellom områdene: I 1556 - 1557 ble Torne og "Varanger" lappmark fortsatt holdt sammen under lappefogden Oloff Nielsson. 1558 ble han imidlertid forflyttet til Pite lappmark. ²⁵⁾ Ny lappefogd for den egentlige Torne lappmark ble utnevnt 24. september 1557. ²⁶⁾ Joen Jönsson som han het, synes bare å ha fungert for dette innlandsområdet. I 1558 er nemlig oppebørselen av kystområdet administrert av Kemi-fogden Oloff Amundsson, og de detaljerte, nominative skatteregistrene fra kystlandet, er slått sammen med regnskapet for Kemi lappmark. ²⁷⁾

I 1559 ser det ikke ut til å ha blitt innkrevet skatt av samene i kystområdet. Den synes derimot ut til å ha stått over til neste år, da det ble utnevnt en ny lappefogd

for Torne lappmark og "Vestersjøen" under ett. I regnskapet for 1560 finnes nemlig følgende overskrift over posten for skatten av kyst-samene:

"... Regnskap för SiöLapparna Pro Anno 59.

ßom thå stodh till baka. Item pro anno 60. aff samma Lapper....

..."Haffua Wtgiort pro Anno 59. och pro Anno 60. for både åren til hopa."

1560- og utover: Fra og med 1560, - det året da den ofte omtalte lappefogd Niels Nielsson Oravain tiltrer embedet for første gang - forlattes taxa-prinsippet for godt når det gjelder oppebørselen i Torne Lappmark.²⁸⁾ I de øvrige lappmarkene ser det ut til å ha stått ved lag ennå i et par års tid.²⁹⁾

Niels Oravain blir utnevnt til lappefogd både for Torne lappmark og "Vestersjøen". Heretter foregår oppebørselen i både Torne Lappmark og kystområdet etter prinsipper som best kan sammenliknes med de rene dansk-norske "regnskapslen". Fogden må gjøre fullstendig regnskap for alle inntekter og utgifter, samt leveranser til sentralmyndighetene i Stockholm. Dette innebærer såvel detaljerte registre over all oppebåret skatt, eller andre avgifter, slik som den særskilte avgiften av innsjøene i lappmarken ("Stadga af träsken"), nøyaktige oppgaver over innkjøpte pelsvarer samt andre varer, og oversikt over sakefallet. Befalingen om å "være ute etter gode skinn" står fortsatt ved lag. Lappefogden skal fortsatt tære på beholdningen av skatte species som kommer inn, og som kronen ikke er særskilt interessert i, til å kjøpe opp kvalitets-pelsverk. Regnskapene inneholder særskilte poster for de innkrevde skattespecies som er benyttet til dette formål, under rubrikken "Förbytte partzedlar". Dessuten er det tydelig at noen av de vareslagene som ikke står høyest i kurs hos sentralmyndighetene, skal brukes til avlønning av nødvendig arbeids-hjelp, knekter osv. Dessuten skal en del "lappekoner" ha lønn for vokting av kronens rein, i de perioder da dette er aktuelt. Regnskapene viser at alle disse funksjonene stort

sett ble lønnet med kleder ved siden av litt penger og sølv. Mens lappfogden i 1555 - 56 hadde kunnet ~~hæve~~ kvittere ut varer fra kronens lagre, med henblikk på dette skinnoppkjøpet, forutsettes han nå å skulle forskuttere slike byttemidler fra sitt eget forråd. Ved oppgjøret av regnskapet får han så kompensasjon for det han har lagt ut. Dette er ganske parallelt med det som gjennomføres i andre lappmarker, f.eks. i Lule lappmark, i 1554 og 1555. ³⁰⁾

Overskuddet av oppebørselvirksomheten, i form av de ulike naturalia, leveres inn til de ulike, særskilt utformede organer ved slottet i Stockholm. Etter hvert ser man følgende mønster gå igjen i regnskapene:

- Penger og sølv blir levert inn til rentekammeret,
- Pelsverk blir levert inn til skinnkammeret,
- Tekstiler går til kledeskammeret,
- Ulike metallgjenstander (som kopperkjeler, tinnkanner m.v.,) samt reinskinn går til det såkalte "varehuset".
- Og tørkede fiskeprodukter av ulikt slag blir levert enten til "Fetaliehuset", til "Stockholms slotts förtåring" eller "Hoffsens förtåring".

Nedenfor er det gitt en skjematisk fremstilling av tidsrom og gyldighetsområde for de ulike oppebørselsprinsippene, og det kildematerialet i form av regnskaper som er bevart fra denne virksomheten.

Kemi lappmark:	Torne lappmark:	"Vestersjø" eller "Varanger" lappmark":
1551:	Inntektene fra direkte innkrevet skatt regnskapsført summarisk og under ett for alle lappmarkene i innlandet, under Västerbottens fogderi.	15 skatteyttere i <u>Varanger</u> er direkte skattlagt, med 90 stk. tørrfisk hver. Regnskapsført 1551 under Västerbottens fogderi. <u>TAXA</u> fastsatt i <u>penger</u> , for 3 fjorder utenom Varanger, regnskapsført 1552 under Västerbottens fogderi.
1552:	Inntektene fra direkte innkrevet skatt regnskapsført under Västerbottens fogderi, etter spesifiserte, nominative registre for hver enkelt lappmark i innlandet.	<u>TAXA</u> fastsatt i <u>tørrfisk</u> (bernfisk) for 3 fjorder utenom Varanger - regnskapsført under Västerbottens fogderi.
1553:	Inntektene fra direkte innkrevet skatt regnskapsført under Västerbottens fogderi, etter spesifiserte, nominative registre for hver enkelt lappmark i innlandet.	Direkte innkrevet skatt fra Varanger for tre år (1551-53) regnskapsført under Västerbottens fogderi, etter spesifiserte, nominative registre. (For 1552 og 1553 skattlagt henholdsvis i 4 og 15 flere skatteyttere enn for 1551. - De 15 allerede regnskapsført i 1551? <u>TAXA</u> fastsatt i <u>tørkede fiskeprodukter</u> , for 5 fjorder utenom Varanger, - regnskapsført under Västerbottens fogderi.

Kemi lappmark:

Torne lappmark:

"Vestersjø" eller
"Varanger" lappmark:

1554

TAXA fastsatt, dels i penger, dels i pelsverk for en viss sum, samt reinskinn, for Kemi og Torne Lappmarker under ett. Birkarlene står for oppbørslen. Oloff Hendrichsson leverer regnskap for begge lappmarker samlet.

Skattesummer for Ofoten-
samene for 1554 regn-
skapsført i felles regn-
skap 1556 for Torne og
Vestersjø, - innkrevd
på etterskudd ?

1555:

NYE, FASTE LAPPEFOGD-EMBEDER ETABLERT I LØPET AV SOMMEREN 1555;-
NYE TAXA-SUMMER, FORTRINNSVIS I PELSVERK, FASTSATT FOR DE EGENT-
LIGE LAPPMARKENE I INNLANDET.

Oloff Amundsson
utnevnt til lappe-
fogd 8.7.-1555.

Oloff Nielsson, lappefogd over Torne og
"Varanger" lappmark,
seinest 20.7.-1555.

Etableringen av de
nye lappefogdem-
bedene og fast
settelsen av nye
taxa-sommer synes å
ha blitt gitt til-
bakevirkende kraft,
slik at også opp-
børselen 1555 ble
regnet etter det.

TAXA - form av
taxa-pelsverket
regnskapsført.
Summene synes å

Direkte innkrevet
skatt for kystområdet
Varanger-Salangen regn-
skapsført i egen liste,
etter spesifisert, nomi-
nativt register.

Skattesummer for Ofoten-
samene for 1555 regn-
skapsført i felles regn-
skap for Torne og Vester-
Vestersjø 1556, - inn-
krevd på etterskudd ?

Kemi lappmark:	Torne lappmark:	"Vestersjø" eller "Varanger" lappmark:
1556:	stemme med det som ble gjeldende for følgende år. Dessuten er <u>sakøre</u> for innlandsområdene regnskapsført.	
<u>Oloff Amundsson</u> lappefogd.	<u>Oloff Nielsson</u> lappefogd. Felles regnskap for Torne og Vestersjø.	
	For Torne lappmark er kun TAXA'en regnskapsført. Ingen registre eller summariske oppgaver over den direkte skatteinngangen.	Skattensummer for kystområdet (<u>unntatt</u> VARANGER og LAKSEFJORD) regnskapsført.
1557:	? Ingenting opplyst for Torne lappmark, Kan tolkes dithen at TAXA-summen er blitt innlevert, uten problemer, ved Oloff Nielssons fratreden? Det synes å ha vært innkrevet skatt av samene, ettersom	<u>Oloff Amundsson</u> lappefogd. <u>Oloff Nielsson</u> lappefogd, 1558 forflyttet til Pite lappmark. Skattensummer for 1557 for Varanger og Laksefjord, oppgitt i regnskap som Oloff Nielsson gjør i 1558, etter sin overflytting, for det han ikke har gjort greie for <u>etter</u> 1556. (Forøvrig kun regnskap over kjøpte og solgte varer.)

	Kemi lappmark:	Torne lappmark:	"Vestersjø" eller "Varanger" lappmark:
1558:	Oloff Amundsson lappefogd.	noen enkelte skatt- yttere føres opp som tidligere restanse i regnskapet for 1558. Joen Jönβon lappefogd, utn. 24 sept. 1557	"Vestersjø" eller "Varanger" lappmark: Oloff Amundsson står for oppebørselen! OPPEBØRSELEN AV "VESTER- SJØEN" ADMINISTRERT SAMMEN MED KEMI LAPPMARK. Direkte innkrevd skatt av kystområdet Varanger - Ofoten regnskapsført sammen med Kemi lappmark, - etter spesifisert, nominativt register.
1559:	Oloff Amundsson lappefogd.	Joen Jönβon lappefogd. TAXA for Torne lapp- mark regnskapsført. Dessuten også regn- skapsført den di- rekte innkrevde skatten, men i steden for denne innleveres TAXA'en, ved siden av "<u>Stadga af Trås- ken</u>" og <u>Sakøre</u>.	Ikke gjennomført noen oppebørsel av direkte skatt fra "Vestersjøen".

Kemi lappmark:

Torne lappmark:

"Vestersjø" eller
"Varanger" lappmark:

1560:

Oloff Amundsson
lappefogd.

Niels Nielsson Oravain lappefogd over
Torne og Vestersjø lappmarker.

Direkte innkrevd
skatt innkrevd og
innlevert (÷ penge-
beløp brukt til
innkjøp av pels-
verk,) ved siden av
"Stadga af träsken"
og Sakøre. (TAXA-
prinsippet forlatt.)

Den utestående direkte
skatten for 1559 inn-
krevd og regnskaps-
ført sammen med skatten
for 1560.

NOTER.

- 1) KLNM, bd. 11, sp. 107.
- 2) KLNM, bd. 4 sp. 455.
- 3) S.I.Olofsson, Övre Norrlands historia, Del I, Umeå 1962, s. 384 ff.
- 4) SRA, Kammararkivet, Landskapshandlingar, Norrland, Västerbotten, mikrofilmrull CD 2057, 1551:4, CD 2058, 1552:4 og 1553:2.
- 5) Ibid., 1553:2.
- 6) Ibid., CD 2057, 1551:4.
- 7) L. Lundmark: Fogder och uppbörd i Lule Lappmark 1553 - 1562, Skrifter utgivna av Johan Nordlander-sällskapet, nr. 3, Umeå 1980, s. 62.
- 8) Gjengitt etter "Oluff Nielssons regnskap 1557-58 etter 1556 års regnskap for Torne og Vestersjø lapper", SRA, Kammararkivet, Landskapshandlingar, Norrlands Lappmarker, mikrofilmrull 6D 2087, 1558:1,3. Også trykt i Fellman IV, s. 21.
- 9) Mads Skeel fikk i 1571 forleningsbrev på Helgeland på slike kombinerte avgifts- og regnskapsbetingelser. (NRR I, s. 699-701.) Han skulle betale en avgift på 750 daler for den visse inntekten av lenet, mens bygselavgiftene skulle deles mellom ham og kongen. All den øvrige uvisse renten skulle han gjøre regnskap for. Noe seiere, i 1575 fikk både Peder og Erik Hanssen Schønnebøl forleningsbrev på henholdsvis Salten og Lofoten/Vesterålen på omtrent tilsvarende betingelser. (NRR II, s. 177-178.) I begge disse tilfellene fikk de den visse rente på avgift, mens de skulle gjøre regnskap for hele den uvisse. I 1577, ble imidlertid forleningsformen omgjort til rent regnskap, med et fast

stipulert beløp til avlønning og underhold. (NRR II, s. 248, 259.)

For fremstillinger av de ulike forlenings-prinsipper, se KLNLM, bd. 11, sp. 106 - 108, og Norsk Historisk Leksikon, s. 208 - 209, dessuten L. Hamre: Norsk historie frå omlag år 1400, Førelesningar, Univ. forlaget 1968, s. 53 - 54. Forholdene i Nord-Norge er særskilt behandlet av R. Fladby: Hvordan Nord-Norge ble styrt - Nordnorsk administrasjonshistorie fra 1530-åra til 1660. Tromsø - Oslo - Bergen 1978. De prinsipp som diskuteres her, er særskilt behandlet i kapitlet om "Smålensperioden", s 46 ff.

- 10) KLNLM, bd. 9, artikkelen "Kronans finanser", særskilt sp.419.
- 11) B. Steckzén, Birkarlar och lappar, s. 331, KLNLM, bd. 8, sp.192 - 193.
- 12) SRA, Kammararkivet, Landskapshandlingar, Norrland, Västerbotten, mikrofilmrull CD 2058, 1552:4.
- 13) Ibid..
- 14) Ibid, 1553:1,3.
- 15) Ibid.
- 16) B. Steckzén: Op. cit., s. 339.
- 17) Jfr. note 4.
- 18) Fra norsk landskyldregning (bl.a. i AB,) er det kjent regnemåter med både 12 og 30 fisk pr. våg, avhengig av hvilken vektklasse av tørrfisken det ble regnet med, "Köningslobben" eller "lutskrei". (Jfr. Nedkvitne 1975, s. 36 og Nielssen, 1977, s. 79.) Flere svenske kilder regner med at det går 2 lispund fisk på 1 våg, eller m.a.o. 1 skippund fisk = 10 våger. (Således Carl IX's instruks for Berendt von Kolen og Rasmus Nilsson, av november 1605, gjengitt i HSH, 39. Delen, 1858, s. 185, 1607-regnskapet for kystområdet, mikrofilmrull CD 2092, 1607:6, og 1553-regnskapet for kystområ-

dene, mikrofilmrull CD 2058, 1553:2, gjengitt hos Johnsen 1923, særskilt s. 261.) Dette kan så sammenholdes med en opplysning i Niels Oravains regnskap for Vestersjøen for 1584 (mikrofilmrull CD 2089, 1584:8 ,) hvor 290 "bernfisk" settes lik 19 lispund 13 merker. Av dette fremgår at det i hvert fall i dette tilfelle må ha vært regnet 29,5 ≈ 30 stk. fisk pr. våg. Når vi i 1550-årene finner henholdsvis 90 stk. og 3 våger som uttrykk for den påstått samme skatten, er dette derfor ytterligere et indisium på at denne regnemåten var utbredt som norm også innenfor den svenske opperbørselen.

- 19) Regnskapsmaterialet fra begynnelsen av 1550-tallet ser altså faktisk ut til å kunne bekrefte en tradisjon som synes å ha eksistert i den kyst-samiske befolkningen om lag 50 år seinere, og som da ble notert ned av dansk-norske embetsmenn, - i en elliptisk form. Denne tradisjonen gikk nettopp ut på at birkarlene skulle ha "byttet skatten seg i mellom, når de kom vekk fra fjordene". Anders Simonsen, som var fogd på Vardøhus, skriver i noen anmerkninger mot de svenske fogders (særskilt Niels Oravains) opptreden, datert 18. februar 1595:

"...3. Thil thet Thridie haffuer thi Bircker Som Aarligen kommer hidt neder i Weranger, wngeferlig for fembdhj Aar sziden Opboridt Skatt her i Weranger och och strax thij ere komne nogit ifra for: ^{ne} Weranger, haffuer thj buttidt Skatten thennom emellan Som och saa Skall Beuissis och thi icke heller Sielff kandt Nechte etc." (Fellman IV, s. 49.)

- I det mye brukte manntallet over sjøfinnene fra 1601, utferdiget av Niels Kragh og Oluff Pederssøn (Maaneskjold) heter det dessuten under Tana:

"...Vdi gammell dage haffuer de Aarligen giffuet Quenerne eller Ostfinderne 3 mark. Huorfaare det de haffuer vdgiffuett, ved de icke, Menns der de ere kombne fraa dennom, haffuer de Bytt sigh den emellom...." (Gjengitt etter O.A. Johnsen: Finnmarkens politiske historie, s. 277).

- 20) Ibid., s. 336 - 337.
- 21) SRA, Kammerarkivet, Landskapshandlingar, Norrlands lappmarker, mikrofilmrull CD 2087, 1554:9.
- 22) Ibid., 1556:10.
- 23) B. Steckzén: Op. cit., s. 340.
- 24) SRA, Kammararkivet, Landskapshandlingar, Norrlands lappmarker, mikrofilmrull CD 2087, 1555:4.
- 25) Fremgår av regnskap i: SRA, Kammararkivet, Landskapshandlingar, Norrlands lappmarker, mikrofilmrull CD 2087, 1558:1,3.
- 26) Jfr. note 7.
- 27) SRA, Kammararkivet, Landskapshandlingar, Norrlands lappmarker, mikrofilmrull CD 2087, 1558:6.
- 28) Ibid., 1560:8.
- 29) L. Lundmark, op.cit., s. 63, Steckzén, op.cit., s. 345.
- 30) L. Lundmark, op. cit., s. 62 - 64.

Appendiks B.

Appendiks B.

Verdirelasjoner anvendt i transaksjoner med den svenske kronen (i Torne lappmark og ved "Vestersjøen").

Kildematerialets utseende og karakter.

Kildematerialet foreligger i form av opplysninger om varemengder og priser i de svenske lensregnskapene for Norrland i perioden 1553-1607. Disse oppgavene finnes i denne perioden regelmessig under to rubrikker kalt henholdsvis "Inköpte skinwarur" eller "register på kiöpskin", og "Upburit förbytte Partzeler" eller rett og slett "Förbytte partzeler". Det er her tale om en form for dobbelt bokføring fra lappefogdens side. På den ene siden blir transaksjonen betraktet ut fra det ervervede pelsverket, og det kan til og med spesifiseres på lokalitet og person, hvem pelsverket er kjøpt inn hos. På den annen side gis det også en summarisk oversikt over hva som totalt har gått med av bytte-midler som lappefogden fraktet med seg til møtet med samene, og ved denne oversikten gjøres det også samtidig rede for hva lappefogden har oppnådd i bytte mot disse varene, og til hvilke priser.

En innførsel i skinnregisteret kan derfor få følgende f.eks. følgende form:

Koutogeino

per alrenson	Suartreff -----	1 st. for
	Silffuer	6 lodh.
nils Sombis(en)	Beffuer -----	1 st. for
	nersk	4 alner.

Laxffierdh

And(ers) månson	Biörnskin -----	2 st. for
	Dalar	1 st.
	nersk	7 1/2 alner.
And(ers) olefson	Hermelin -----	1 timb(er) for
	foderduch	6 alner

(Eks. fra Norrlands lappmarker 1574,10. F. 275.
Niels Nielssons Reckenskap 1572,73 och 74.)

Eller den kan også forekomme uspesifisert, slik:

"	4 pd. Miöll
För	1 1/2 pd. Smör

Biörnskinn ----- 1.

För 2 1/2 Fläsk

Mårdh ----- 1.

.....

För 1 pd. Smör
2 pd. Hampa

Kornsräff ----- 1."

(Eks. fra Norrlands Lappmarker 1586 F. 275.
Nils Oravains räkenskap for Torne Lappmark, 1586.)

Innførslene under rubrikkene for anvendte byttemidler eller "förbytte partzeler" har ofte følgende form, - men kan også være mer summarisk:

"För 55 alner Närist

4 aln.	Kors Räffr ----- 3
	Biönskin ----- 1
3 1/2 al.	Kors Räffr ----- 2
3 aln.	Kors Räffr ----- 3
	Jerff ----- 1
2 aln.	Rödh Räffr--- 5
	Bäffr. ----- 1
1 alen	Blå Fielracker ---- 2

(Stykk-prisen oppgitt i kolonnen til venstre. Eks. fra Norrlands Lappmarker 1574:10, Niels Nielssons Reckenskap 1572, 73 og 74.)

Teknisk fremgangsmåte ved beregningen av verdirelasjonene:

Jeg har konsentrert meg om å fremskaffe uttrykk for verdirelasjonene for fire perioder innenfor 2. halvdel av 1500-tallet:

1556-68

1571-76

1581-86

1591-96

De tre siste av disse periodene er normale 6-års-perioder som omfatter første og siste år i perioden. Den første perioden

omfatter årene 1556, 1558, 1559, 1561, 1566, 1567 og 1568. Den ulike sammensetningen av denne perioden bunner i behovet for å fremskaffe tilstrekkelig materiale til beregningene, samt lakuner i de bevarte lensregnskapene. Disse lakunene skyldes nok dels den nordiske sjuårskrigen, og vansker med å få gjennomført den svenske handelsvirksomheten og skattleggingen i samme omfatning som årene før og etter, men synes også å gå tilbake på forhold som vi ikke har grunnlag for å klarlegge.

Siktemålet er som presisert ovenfor å etablere tallmessige uttrykk for verdi-rangeringen av de ulike vareslagene (herunder generelle og spesifikke ekvivalenter,) ved å sette dem i forhold til enhetsprisen på hamp. For hver periode vil vi altså få uttrykt hvor mange pd. hamp man måtte ut med for å bytte til seg 1 enhet av den varen/ekvivalenten det var tale om. (Enheter kan være stykk, alen lispund og timmer.)

Forå nå frem til dette, vil vi gå frem i 3 trinn: På den ene siden vil vi klarlegge det relative verdiforholdet mellom alle de vareslagene som brukes som byttemidler overfor pelsverk. På den andre siden vil vi klarlegge det innbyrdes verdiforholdet mellom alle pelsverk-kategoriene. Siste ledd i operasjonen blir så å få i stand en kobling mellom disse to ulike settene av verdi-relasjoner. Når vi velger akkurat denne fremgangsmåten, er det fordi de alternative metoder som står for hånden, synes å gi en utilbørlig "veiing" av resultatet i forhold til enkelte, spesielle bytte-relasjoner av enkelte typer pelsverk mot enkelte vareslag. Når vi senere skal bruke resultatene til blant annet å undersøke samvariasjonen mellom ulike vare- og pelsverk-priser, kunne dette tenkes å slå skjevt ut.

De prisoppgavene som vi har til disposisjon, og som regelmessig har form av en oppgitt, bestemt varemengde byttet mot en oppgitt, bestemt mengde pelsverk av særskilt type, kan nå utnyttes på to måter: De kan enten brukes til å fastlegge de innbyrdes relasjonene mellom de ulike byttemidlene som brukes overfor pelsverket, eller de kan brukes til å belyse det relative forholdet mellom ulike typer pelsverk.

A. Verdirelasjonene mellom vareslagene som fungerer som byttemidler overfor pelsverk.

1) I det første tilfelle må vi ta utgangspunkt i de ulike typer pelsverk. For hver periode kan vi da stille opp gjennomsnittspriser for hver type pelsverk, uttrykt i hvert av de vareslagene som benyttes som byttemidler. Vi får dermed et uttrykk for hvor mange enheter av vedkommende vareslag man gjennomsnittlig måte ut med, for å bytte til seg henholdsvis ett rødreveskinn, ett korsrevskinn, ett mårskinn osv. I denne gjennomsnittsprisen blir det tatt hensyn til både omsatt mengde av varene og pelsverket, og eventuelt antallet transaksjoner, hvis det fremgår av regnskapene. Bakgrunnen for å gjøre det på den måten, er at

prisoppgavene i regnskapene alltid har samme form. Undertiden kan de være spesifisert for hver enkelt transaksjon, med opplysning om hver eneste, ulike pris som ble lagt til grunn. Andre ganger kan hele partier være slått sammen, kun med opplysning om hvor stor mengde totalt av vedkommende varer og pelsverk som ble byttet. Noen av oppgavene har altså den form at vi kun kan beregne gjennomsnittspris for hele "partiet." Det synes derfor riktig å prøve å etablere en gjennomsnittspris for den totale mengde pelsverk av samme type omsatt i hele 6-års-perioden, fremfor å la hvert enkelt, ulikt prisforhold som kan registreres, telle likt.

I de tilfeller hvor stykkpris er oppgitt, er det altså multiplisert med tall for mengde eller antall transaksjoner. (Eks-empelvis vil 74 mår-skinns som er solgt for 1.5 mark pr. stykk telle mer for gjennomsnittsprisen enn 20 mår-skinns som ble solgt for 2 mark pr. stykket, - enten nå de 74 ble solgt i ett parti, eller vi kan telle opp 74 enkelt-transaksjoner hvor mårskinnet gikk for akkurat denne prisen.)

Gjennomsnittsprisene for hver type pelsverk, uttrykt i de enkelte vareslag som ble benyttet som byttemidler, kan f.eks. oppstilles slik:

Byttemiddel/
varekategori:

Type pelsverk:

	Mår:	Rødrev:	Oter:	Bever:	Bjørn:	Korsrev:	Ulv:	Svart- rev:
Penger:	1.71 m.	1.50 m.		3.80 m.	2.67 m.	4.69 m.	2.87 m.	2.07
Forduk:	2.5 al.							
Flamsk:								4.0 al.
Nersk:					4.0 al.	4.25 al.	4.0 al.	4.0
Sølv:								7.0 ld.
Kopper:								
Mel:		1.5 sp.						
Smør:	1.0 pd.							
Hamp:	1.0 pd.					1.5 pd.		
Vadmél:	4.8 al.			16.0al.			10.0al.	24.0al.

(Eksempel fra perioden 1556-68.)

Byttemiddel/
varekategori:

Type pelsverk:

	Mår:	Rødrev:	Oter:	Bever:	Bjørn:	Korsrev:	Ulv:	Svart- rev:
Penger:	0.50dlr.					1.33dlr.		5.00dlr
Forduk:								
Flamsk:				3.0 al.				
Nersk:								
Sølv:			3.0 ld.	1.0ld.		3.5 ld.		6.0 ld.
Kopper:		0.58pd.			1.75pd.			
Mel:								
Smør:	1.0pd.	1.0pd.	1.0pd.	1.5pd.		2.06pd.	2.75pd.	8.0pd.
Hamp:		1.02pd.	1.0pd.	1.63pd.		1.9pd.	2.0pd.	
Vadmél:	5.98al.	6.0al.	6.3al.	10.5al.	9.0al.	8.0al.		

(Eksempel fra perioden 1581-86.)

I alt kan vi på denne måten beregne gjennomsnittspriser uttrykt i byttemidler for inntil 13 ulike kategorier pelsverk. Det vil imidlertid langt fra være mulig å etablere gjennomsnittspriser for alle typer pelsverk i alle typer byttemidler. Tvert om viser det seg at det er faste, bestemte varekategorier som kan brukes som byttemidler overfor visse typer skinn, mens andre ikke kan benyttes, eller kun benyttes sjelden.

2) Gjennomsnittsprisene for hver pelsverk-kategori kan så jevnføres. I eksemplet fra 1581-86 ovenfor ser vi f.eks. at en korsrev gjennomsnittlig betales med 2.06 pd. smør, eller 1.9 pd. hamp, en oter med 1 pd. smør eller 1 pd. hamp, of en bever med 1.5 smør eller 1.63 hamp. Alle disse jevnføringene peker m.a.o. mot at de to "byttemidlene"/vareslagene smør og hamp ligger svært nær hverandre i enhetspris, - at de ansees for å være omtrent jevne i verdi.

Ved en slik systematisk jevnføring av gjennomsnittsprisene for hver pelsverk-kategori, kan vi nå etablere forholdstall mellom gjennomsnittsprisen i en eller annen varekategori og gjennomsnittsprisen uttrykt i pd. hamp. Dermed velger vi enhetsprisen på hamp som en felles regneenhet eller "verdimål" for våre beregninger. Valget av akkurat denne varekategorien til "enhet" er ikke tilfeldig, men skjer på bakgrunn at hamp empirisk viser seg å være et meget anvendt byttemiddel i transaksjoner med den samiske befolkningen (både ved kyst og innland), på denne tid, og synes å ha vært betraktet som en typisk "standardvare".

Følger vi eksemplet fra perioden 1581-86 ovenfor, får vi f.eks.:

	Gjennomsnittspris 1581-86: =====		Forholdstall mellom gj.snittspriser i hamp og smør: =====
	Uttrykt i <u>hamp</u> :	Uttrykt i <u>smør</u> :	
Rødrev:	1.02 pd.	1.00 pd.	1.0200
Oter:	1.00 pd.	1.00 pd.	1.0000
Bever:	1.63 pd.	1.50 pd.	1.0867
Ulv:	2.00 pd.	1.75 pd.	0.7273
Korsrev:	1.90 pd.	2.06 pd.	0.9223

			SUM: 4.7513

Gjennomsnitt
av forholds-
tallene: 4.7513 : 5=
0,95026 ≈ 0,95
=====

Tar vi så et gjennomsnitt av de forholdstallene vi kommer frem til på denne måten, får vi et uttrykk for hvordan de to varekategoriene vi sammenlikner, gjennomsnittlig ble vurdert i forhold til hverandre i løpet av den enkelte periode.

Det er dette gjennomsnittlige forholdstallet, som uttrykker vedkommende vareslags verdi i perioden, i forhold til veriden av 1 lispund hamp, som vi vil kalle verdirelasjonen til vareslaget i perioden.

Siden vi legger gjennomsnittet av de etablerte forholdstall til grunn, betyr det vi lar alle tilfelle der vi har gjennomsnitts-priser uttrykt for en og samme pelsverk-type, telle likt med. Grunnlaget er jo gjennomsnitts-størrelser, som hver for seg er uttrykk for kvalitativt ulike transaksjoner: "Korsrev mot hamp", "korsrev mot smør", "svartrev mot sølv", "svartrev mot smør", osv. På denne bakgrunn synes det rimelig å la alle etablerte forholdstall telle likt, og eksempelvis ikke slik at det verdiforholdet som ble lagt til grunn ved omsetningen av dyre skinn (f.eks. svartrev og svart bever), skulle veie tyngre enn de verdiforhold som gjaldt ved omsetning av billigere skinn (som f.eks. mår, rødrev, hvit fjellrakke osv.).

Slike forholdstall og gjennomsnitt av forholdstall beregnes nå for alle varekategorier (og ekvivalenter ?) som inngår i transaksjoner som byttemiddel i forhold til pelsverk.

B. Verdirelasjonene mellom de ulike typer pelsverk innbyrdes.

Nøyaktig de samme prisoppgavene som har lagt til grunn ovenfor, kan også benyttes til å uttrykke gjennomsnittspriser for hvert vareslag, uttrykt i enheter pelsverk. Vi tar m.a.o. utgangspunkt i byttemidlene, og får etablert et tallmessig uttrykk for hvor stor mengde eller andel av en pelsverkenhet man gjennomsnittlig måtte ut med, for å skaffe seg en enhet av de enkelte varekategoriene. (Eksempelvis hvor stor andel av et korsrev-skinns man måtte ut med for å bytte til seg henholdsvis 1 pund hamp, 1 pund smør, 1 alen av vadmel, forduk, nersk, flamsk osv.). Også for disse gjennomsnittsprisene teller det totale antallet skinn som er omsatt for ulike priser. (Altså samme metode som ved beregning av gjennomsnittsprisene for pelsverk-typene under punkt A.)

Et oppsett av disse gjennomsnittsprisene for vare enhetene vil kunne ha følgende form (eksempler hentet fra samme perioder som ovenfor):

Gjennomsnittspriser for 1 enhet av byttemidlene, uttrykt
i andeler skinn:

<u>Type pelsverk:</u>	<u>Byttemiddel/varekategori:</u>										
	For:	Penger:	Forduk:	Flamsk:	Nersk:	Sølv:	Kopper:	Mel:	Smør:	Hamp:	Vadmél:
	1 mrk	1 alen	1 alen	1 alen	1 alen	1 lodd	1 pund	1 sp.	1pund	1pund	1 alen
Mår:	0.59	0.40							1.00		0.21
Rødrev:	0.67							0.67			
Oter:											
Bever:	0.26										0.06
Bjørn:	0.26				0.25						
Korsrev:	0.21				0.24					0.67	
Ulv:	0.33				0.25						0.10
Svartrev:				0.25		0.14					0.04

(Eksempel fra 1556-68.)

<u>Type pelsverk:</u>	<u>Byttemiddel/varekategori:</u>										
	For:	Penger:	Bemesk:	Flamsk:	Nersk:	Sølv:	Kopper:	Fisk:	Smør:	Hamp:	Vadmél:
	1 dlr	1 alen	1 alen	1 alen	1 alen	1 lodd	1 pund	1 pund	1pund	1pund	1 alen
Mår:	2.00								1.00		0.17
Rødrev:							1.71	0.25	1.00	0.99	0.17
Oter:						0.33			1.00	1.00	0.16
Bever:			0.25	0.33		1.00			0.67	0.62	0.10
Bjørn:											0.11
Korsrev:	0.75					0.29			0.48	0.53	0.13
Ulv:			0.13						0.36	0.50	0.13
Svartrev:	0.20		0.07			0.17			0.13		

(Eksempel fra 1581-86.)

På samme måte som vi ovenfor gjorde for vareslagenes vedkommende, kan vi nå sette opp forholdstall mellom gjennomsnittsprisene for de ulike varekategoriene, uttrykt i enheter av pelsverket. Og vi kan på samme måte regne ut gjennomsnittlige forholdstall, og får dermed uttrykk for hvilke verdiforhold som gjennomsnittlig gjelder mellom de ulike pelsverktypene. Slik som vi ovenfor valgte hamp til "enhet" blant byttemidlene, kan vi også velge ut én pelsverk-kategori til felles "enhet", som vi kan uttrykke de andre skinnenenes verdi i forhold til. Til dette formål har jeg valgt bever. Denne skinntypen er valgt fordi den er en ofte forekommende pelsverk-type i regnskapene, som blir omsatt for en lang rekke forskjellige byttemidler. (Sammen med rødrev og korsrev er bever skinn faktisk den pelsverk-kategorien som vi finner omsatt mot flest ulike typer vareslag som byttemidler. Den skulle derfor egne seg best som grunnlag for å foreta jevnføringer, og sette opp forholdstall mot andre skinntyper, som kanskje ikke finnes byttet mot så mange ulike varetyper. Eksempelvis finner vi hermelin byttet bare mot to vareslag/ekvivalenter og svart fjellrakke bare omsatt mot 4 ulike vareslag.)

Resultatet så langt i beregningene er altså at vi har to sett av rangeringer for hver periode: Ett for vareslagene/byttemidlene innbyrdes, uttrykt i forhold til gjennomsnittsverdien av 1 pd hamp, og ett for pelsverket for seg, uttrykt i forhold til gjennomsnittsverdien av 1 beverskinn. Som et eksempel kan vi gjengi de to sett verdirelasjoner som gjelder for perioden 1581-86:

Vareslag/byttemidler:

Penger:	Bemesk:	Flamsk:	Nersk:	Sølv:	Kopper:	Fisk:	Smør:	Hamp:	Vadmel:
dlr.	alen	alen	alen	lodd	pund	pund	pund	pund	alen
1.63	0.33	0.54		0.83	1.35	0.26	0.95	<u>1.00</u>	0.18
Antall rel.:	(3)	(2)	(1)	(3)	(2)	(1)	(5)		(4)

Pelsverk:

Hvit fj.rakke:	Svart fj.rakke:	Mår:	Rødrev:	Oter:	Bever:	Bjørn:	Korsrev:	Ulv:
0.16	0.47	0.63	0.63	0.64	<u>1.00</u>	0.91	1.72	1.70
Antall rel.:	(2)	(1)	(2)	(3)	(3)	(1)	(3)	(2)

Svart bever:	Svartrev:	Hermelin:	Brandrev:
2.33	4.95	1.49	0.75

C. Forholdet mellom verdirelasjonene for vareslagene innbyrdes og pelsverket innbyrdes.

For å komme frem til en felles "verdi-standrard", - en enhet som både vareslagenes og pelsverkets verdirelasjoner kan uttrykkes i forhold til, - er det nødvendig å knytte sammen de to uavhengige verdiskalaene vi har etablert, m.a.o. å få dem over på samme målestokk. All den stund vi har uttrykt i henholdsvis pund hamp og stk. beverskinn, konsentrerer interessen seg om verdi-forholdet mellom disse to størrelsene.

Jeg har valgt å knytte disse enhetene sammen ved å se på den samlede mengden av pelsverk i det hele tatt som blir mot bestemte kvanta av byttemidler innenfor en periode, og holde denne mengden opp mot den samlede mengden av byttemidler som gis for denne samlede skinnmengden. Alle typer skinn og pelsverk regnes altså om til "enheter beverskinn" etter de verdirelasjoner som gjelder mellom skinnene innbyrdes i vedkommende periode. Deretter regnes på samme måte alle vareslag som benyttes som byttemidler over i pund hamp, slik at man ser hva den samlede mengden byttemidler ville ha utgjort, hvis alt var blitt betalt i pund hamp. De to uttrykkene for den totale verdien av den omsetningen som lar seg kvantifisere blir deretter satt lik hverandre, og vi får et uttrykk som forteller veriden av beverskinn og pund hamp i forhold til hverandre innenfor perioden, - gjennomsnittlig og under hensyntagen til alle pelsverktyper og vareslag som har inngått i kvantifiserbare transaksjoner. Den grunnleggende premiss for denne fremgangsmåten er at noe av det som vi med størst sikkerhet kan uttale oss om, er at innenfor denne handelsformen er summen av alle pelsverk byttet for varer blitt betraktet som jevngod med summen av alle betalingsvarer.

Forholdet mellom verdien av 1 beverskinn og 1 pund hamp, som lar seg beregne ut fra denne likningen, kan så settes inn igjen i den verdiskalaen som gjelder for skinnene innbyrdes. Vi kan dermed regne ut hver enkelt skinntypes relative verdi, sett i forhold til pund hamp.

Holder vi oss fortsatt til perioden 1581-86, kan beregningsmåten illustreres slik:

Skinntype:	Antall:	Relativ verdi i forhold til 1 beverskinn, etter intern verdiskala:	Beregnet verdi i <u>beverskinnsenheter</u> :	Byttemiddel/ Varekategori:	Mengde:	Relativ verdi i forhold til 1 pd hamp, etter intern verdiskala:	Beregnet verdi, i <u>pd. hamp enheter</u> :
Hvit fjellrakke:	3	0.16	0.48	Daler:	19.13	1.63	31.18
Svart fjellrakke:	2	0.47	0.94	Flamsk:	3.00 al.	0.54	1.62
Mår:	55	0.63	34.65	Sølv:	77.00 ld.	0.83	63.91
Rødrev:	44	0.63	27.72	Kopper:	3.50 pd.	1.35	4.73
Oter:	15	0.64	9.60	Tørrfisk:	4.00 pd.	0.26	1.04
Bever:	19	1.00	19.00	Smør:	122.00 pd.	0.95	115.90
Bjørn:	2	0.91	1.82	Hamp:	86.25 pd.	1.00	86.25
Korsrev:	41	1.72	70.52	Vadmel:	430.00 al.	0.18	77.40
Ulv:	7	1.70	11.90				
Svart bever:	6	2.33	13.98				
Svartrev:	17	4.95	84.15				
Hermelin:	2	1.49	2.98				
Brandrev:	6	0.75	4.50				
Samlet verdi:			<u>282.24</u>	Samlet verdi:			<u>382.03</u>

Setter vi de uttrykkene for den totale mengden kvantifiserbare transaksjoner lik hverandre, får vi:

$$282.24 \text{ beverskinns-enheter} = 382.03 \text{ pd. hamp-enheter}$$

$$): \quad \underline{1 \text{ beverskinns-enhet} = 1.35 \text{ pd. hamp.}}$$

En kan imidlertid også tenke seg andre fremgangsmåter for å foreta disse beregningene, og få verdirelasjonene mellom alle vareslag og pelsverktyper over på én enhet.

For det første finnes det 4 teknikker som alle er forskjellige fra den som er skissert ovenfor, i det hele tatt at de ikke først foretar en rangering av varekategoriene og pelsverket innbyrdes. For det andre kan en, selv om man går inn på en slik innbyrdes-rangering først, tenke seg alternative måter å knytte de to verdiskalaene sammen på.

1) En av de 4 første teknikkene er å ta utgangspunkt i de oppsettene som viser gjennomsnittspriser for ulike skintyper, uttrykt i forskjellige byttemidler. Har vi nå funnet byttemidlenes innbyrdes relasjoner, kan vi sette dem inn: Vi kan multiplisere hver gjennomsnittspris i et eller annet byttemiddel med byttemidlets relasjon overfor hamp, summerer gjennomsnittsprisene og deler på antallet skinn/antall gjennomsnittspriser. (I oppsettet på side 5, vil det altså si å multiplisere tallene med faktoren i forhold til pd hamp, og så summere kolonnene, for til slutt å dele på antall oppgaver i hver kolonne.)

2) En variant av denne teknikken vil være å "veie" addendene i regnestykket ovenfor i forhold til hvilken relativ andel de utgjør av den samlede verdien betalt for en pelsverktype. I praksis vil dette si at vi multipliserer hele summen av det som er betalt for en type skinn i en betalingsvare med faktoren i forhold til hamp, og deretter dividerer på det totale antallet av en skintype som inngikk i transaksjonen. Holder vi oss til oppsettet på side 5, blir det følgelig ikke bare å multiplisere gjennomsnittspris med faktor i forhold til hamp, men også multiplisere med det antallet transaksjoner som har ligget til grunn for utregning av gjennomsnittsprisen.

Mot begge disse teknikkene kan det reises den innvending at verdifastsettingen av pelsverkene blir gjort direkte avhengig av sammensetningen av betalingsvarene for én type pelsverk. Helt åpentlyst er dette i den andre skisserte varianten, hvor uttrykket for hvert enkelt skinns verdi uttrykkelig gjøres avhengig av de mengder som er betalt med hvert forskjellig betalingsmiddel. I en viss forstand gir dette selvsagt også et uttrykk for den reelle vurdering av skintypen. Det er rimelig å anta at det ligger noe bak, hvis en bestemt pelsverk-kategori i overveiende grad er betalt med et betalingsmiddel som trekker prisen opp, i forhold til et annet betalingsmiddel. På den annen side synes det å være uheldig å "bygge dette inn" i teknikken på dette tidspunkt, dersom en ønsker å holde dette åpent som en problemstilling. Siden vi senere ønsker å studere eventuell samvariasjon mellom prisutviklingen på pelsverk-typene og varekategoriene innbyrdes og i sammenheng, synes det å være galt å etablere slik samvariasjon allerede på det nåværende tidspunkt, gjennom å "vekte" de ulike gjennomsnittsprisene etter mengden av

varer som de representerer. En senere undersøkelse ville i så fall ikke innebære noen reell prøving, men bare en bekreftelse på sammenhenger som var etablert på dette trinn.

Ved nærmere ettertanke blir det klart at denne innvendig også treffer den første alternative teknikken, om enn i noe mindre grad. Selv om verdien for vedkommende pelsverk her ikke blir direkte avhengig av mengdene av ulike betalingsvarer, blir den avhengig av selve den kvalitative sammensetningen av betalingsvarene, dvs. hvilke konkrete betalingsvarer av hele spektret som faktisk har vært brukt i transaksjoner med vedkommende skinntype. I første tilfelle er det altså tale om den relative sammensetningen, - om f.eks. en type pelsverk blir betalt med sølv for 50%'s vedkommende, og med smør for 25%, mens en annen type pelsverk blir betalt med sølv for 10%'s vedkommende, og smør for 80%. I det andre tilfelle er det snakk om at enkelte skinntyper blir betalt med varekategorier som overhodet ikke forekommer i bytte med andre skinn. F. eks. kan det nevnes at svartrev, hermelin og svart bever aldri byttes mot tekstilen nersk, mens alle andre typer skinn gjør det.

I motsetning til begge disse teknikkene vil den fremgangsmåten som jeg har valgt, ikke blir direkte influert av den kvalitative sammensetningen av betalingsvarene for hver skinntype, eller av den relative verdifordelingen mellom betalingsvarene. I en viss forstand, - indirekte - vil imidlertid også denne teknikken være avhengig av den kvalitative sammensetningen av betalingsvarene. Det er jo nettopp det forhold at samme betalingsvare er brukt overfor to forskjellige skinntyper, og omvendt: at én og samme skinntype er byttet mot forskjellige betalingsvarer, som bevirker at vi overhodet kan sette gjennomsnittsprisene i relasjon til hverandre, og dermed få etablert forholdstallene som igjen ligger til grunn for verdirelasjonene. Dette gjelder enten en ser en ser det ut fra betalingsvarene eller pelsverket. Den kvalitative sammensetningen av hvilke pelsverk som byttes overfor hvilke varekategorier, er selvsagt med å bestemmer hvor mange uavhengige relasjoner vi skal kunne stille opp, og dermed hvor stort materiale som ligger til grunn for verdirelasjonene.

For å illustrere dette kan vi et eksempel fra perioden 1571-76: I denne perioden forekommer rødreveskinn byttet mot nersk, smør, hamp og vadmél, mens bever (som vi jo er interessert i å sammenlikne med,) inngår i transaksjoner med de samme varekategoriene, i tillegg til penger, forduk, flamsk og sølv. Dette gir oss altså 4 "møtepunkter" mellom rødrev og bever, hvor betaling i samme betalingsmiddel setter oss i stand til å stille opp forholdstall. Gjennomsnittet av disse 4 forholdstallene for rødreveskinns verdi i forhold til beverskinnet, blir 0.93 : 1.00.

Dersom vi hadde hatt bare 4 forholdstall å legge til grunn, måtte vi selvfølgelig ha ventet at det gjennomsnittlige forholdstallet ville kunne bli noe annet. I dette konkrete tilfellet viser det seg likevel å bli ganske minimalt: Legger vi tre forholdstall til

grunn (de for gjennomsnittsprisene uttrykt i smør, hamp og vadmél,) får vi det gjennomsnittlige forholdstallet 0.95 : 1.00. I andre tilfeller kan forskjellene bli langt større.

Dette demonstrerer et vesentlig usikkerhetsmoment ved beregningene, som det er viktig å ha in mente under den videre fremstilling.

Denne usikkerheten som hefter ved den valgte fremgangsmåten, er imidlertid ikke noe enestående for den. Den går igjen ved alle de tre fremgangsmåtene som hittil er skissert. Tvert om synes de bare å være flere usikkerhetsmomenter heftet ved de to "alternativene", enn ved den valgte teknikken.

Det finnes imidlertid også måter å argumentere positivt på, for at det bildet vi kan konstruere av verdi-relasjonene etter disse teknikkene, må være et sannsynlig bilde. To utveier synes å by seg frem:

a) For det første kan en foreta en jevnføring av de verdi-relasjoner mellom skinnene innbyrdes, som blir etablert for hver "6-års-periode" ved hjelp av denne teknikken. Selv om tilgangen på, og preferanser med hensyn til de varene som ble tilbudt som byttemidler "utenfra" kunne variere, er det grunn til å tro at det relative forholdet mellom de ulike pelsver-kategoriene var etter måten konstant, og at det ved denne handelen hadde dannet seg faste, institusjonaliserte uttrykk for hvordan skinnene stod i forhold til hverandre. Altså rett og slett "verdinormer". Vi konstruerer nå et bilde av skinnenes relative, innbyrdes forhold, ved å legge tillempe samme teknikk på et primærmateriale som er svært uensartet fra periode til periode. Om dette bildet så viser seg å ha relativt faste strukturelle trekk fra periode til periode, skulle det i seg selv være en indikasjon på at det forteller noe om reelle "verdinormer" som ble praktisert.

b) For det andre kan vi foreta en jevnføring av de tallene for pelsverkens verdi som blir det endelige resultatet av beregningene, - altså pelsverktypens verdi i forhold til pund hamp, - og spredningen av prisene uttrykt i hamp for vedkommende skinn i primærmaterialet. Om de beregnende verdiene ligger innenfor, eller tett inntil den spredningen av verdier som gis av faktisk oppgitte priser i hamp i regnskapene, skulle dette likeledes være en indikasjon på at vi har truffet relativt riktig med våre beregninger. Vi kan ikke forlange at alle de beregnede verdier for skinn skal ligge innenfor den spredning som defineres av de faktisk oppgitte priser i hamp for vedkommende skinntype. Til grunn for våre beregninger ligger som man vil huske, alle gjennomsnittspriser for vedkommende skinntype, - slett ikke bare de uttrykt i hamp. Disse andre betalingsvarene kan selvsagt virke med, til å trekke skinntypens gjennomsnittlige verdi i den ene eller annen retning.

En jevnføring av skinnenes relative verdirelasjoner innbyrdes

(altså i forhold til bever,) lar seg foreta ut fra oppstillingen i tabell 1. Det synes her klart å fremgå at vi faktisk har en slik relativt fast struktur som det var snakk om. Korrelasjonen mellom de 4 settene av verdiuttrykk for pelsverket er da også relativt høy:

(Her er lagt til grunn de 8 pelsverk-kategoriene hvor vi har verdiuttrykk for alle 4 perioder.)

	1556-68:	1571-76:	1581-86:	1591-96:
1556-68:	1.000			
1571-76:	0.844	1.000		
1581-86:	0.690	0.877	1.000	
1591-96:	0.888	0.979	0.828	1.000

I tabell B.1 er også oppført spredningen av de direkte oppgitte priser i hamp for hver skinntype som lar seg lese direkte ut av primær-materialet. (I parentes.)

Graden av samsvar synes å være stor nok til å underbygge en konklusjon om at de beregnede verdier ikke er helt på avveie. Vi skal være oppmerksom på at det materialet som består av priser oppgitt direkte i hamp for de enkelte pelsverktyper fra periode til periode, i virkeligheten er ganske begrenset i forhold til det totale antall oppgaver i alle betalingsvarer.

I enkelte tilfelle består dette materialet utelukkende av én prisoppgave for hver periode. (Se f.eks. jerv & ulv.) At vi ved beregningene undertiden har truffet utenfor den spredning som gis av prisene direkte oppgitt i hamp, når vi har tatt hensyn til alle andre prisoppgaver i andre betalingsvarer for vedkommende skinntype, er derfor langt fra underlig.

3) De to "alternative" teknikkene til den valgte, som hittil er skissert, har tatt utgangspunkt i en etablering av de innbyrdes verdirelasjonene mellom byttemidlene og så prøvd å beregne verdiene for pelsverket gjennom innsetting, summering og divisjon. Dette har altså vært betraktet ut fra byttemidlenes/-betalingsvarenes side.

Det er deres verdirelasjoner som beregnes først, og som en så legger til grunn videre. En kan imidlertid tenke seg nøyaktig de samme operasjonene utført fra den andre siden, fra pelsverksiden. Det blir bare å "snu matrisen". Siden operasjonene er fullstendig identiske, treffes de to teknikkene vi her kan legge til grunn, av de samme innvendingene, og argumentasjonen vil bare kunne gjentas.

Tabell B.1. - Beregnede verdier for pelverk, uttrykt i pd. hamp.

(Spredning i primær-materialet, der priser i hamper oppgitt i parentes.)

	1556-68:	1571-76:	1581-86:	1591-96:
Hvit fjellrakke:		0.19 (0.17-0.17)	0.22 (0.25-0.25)	0.40
Svart fjellrakke:	0.46	0.40 (0.5-1.5)	0.63 (0.5-1.0)	
Mår:	0.64	0.63	0.85	1.15
Oter:		0.79 (0.75-1.0)	0.86 (1.0-1.0)	1.02 (1.0-1.5)
Rødrev:	0.69	0.89 (0.5-1.0)	0.85 (1.0-1.25)	1.15 (1.0-1.5)
Jerv:	1.16	0.92 (1.0)		1.35 (1.5-1.5)
Ulv:	1.23	0.90 (1.0)	2.29 (2.0)	1.50 (2.0)
Bever:	1.78	0.96 (0.50-1.5)	1.35 (1.0-2.0)	1.66 (1.0-3.0)
Bjørn:	1.78	1.10 (0.5-1.0)	1.23	1.88 (1.0-1.5)
Korsrev:	2.20 (1.5)	1.28 (1.0-2.0)	2.32 (1.5-2.0)	1.83 (1.5-2.0)
Hermelin:	2.31	1.86	2.01	2.80
Svart bever:	2.72	1.98	3.15	
Svartrev:	2.67	2.56	6.68	3.41

4) Etter at disse 4 "alternative" teknikkene er drøftet, gjenstår å ta opp spørsmålet om ulike måter å knytte de to verdierangeringene sammen på, hvis en først gir seg inn på å etablere innbyrdes verdirelasjoner for pelsverket og betalingsvarene hver for seg.

Ovenfor har jeg altså valgt å gå veien om verdien av hele det samlede varepartiet, betraktet ut fra hver av sidene: Fra pelsverksiden, og målt i enheten "beverskinn", og fra byttevare-siden, og målt i enheten "pund hamp".

Man kan likevel tenke seg enhetene "beverskinn" og "pund hamp" knyttet sammen på en annen måte; - nemlig for hver periode å legge til grunn den gjennomsnittspris for bever uttrykt i hamp, som vi har kunnet lese ut av primær-materialet. (Og som vi altså har direkte oppført i oversikten side 6.)

Har en først valgt å ta utgangspunkt i rangeringene innbyrdes for hver side, - pelsverket og vareslagene, - er dette kun et spørsmål om hvilket tallmessig forhold en skal knytte de to verdiskalane sammen med. Det kan likevel tenkes å ha betydning for de videre resonnementer: Dersom vi senere er interessert i å foreta jevnføringer av hvordan de ulike verdiene for alle typer pelsverk og alle typer betalingsvarer varierer i forhold til hverandre over tid, vil nettopp hvilken tilknytning som vi etablerer for hver periode kunne slå ut.

Prinsipielt gjelder her samme argument som det vi tidligere har hevdet ovenfor den "første, alternative" teknikken, under pkt. 1. Det gjelder den ulike, relative sammensetningen av betalingsvarer for én skintype fra periode til periode. Om vi velger bare å legge gjennomsnittsprisen for beverskinn uttrykt i pund hamp til grunn, vil selvsagt denne relative forskyvningen i sammensetningen komme til å slå ut. Konkret viser det seg også at vi for første periode fullstendig mangler priser for bever oppgitt i hamp. Det "nærmeste" vi eventuelt har å holde oss til, er priser oppgitt i vadmøl. Dette gjør det umiddelbart klart at denne teknikken ikke er farbar. Selv om en skulle hatt oppgitt priser i hamp for denne perioden, synes likevel teknikken prinsipielt tvilsom.

Andelen hamp av samlet verdimengde som er gitt i bytte mot beverskinn varierer nemlig betraktelig også for de tre gjenværende periodene: Fra 16,7% i 1751-76, til 34,9% i 1581-86 og opp i 41,6% i siste periode. I hvert fall i de to første periodene synes muligheten klart å være tilstede for at andre betalingsvarer enn hamp kan ha vært med og influert beverskinnets gjennomsnittsverdi i stor grad.

Alt i alt synes det derfor prinsipielt betenkelig å legge til grunn en slik teknikk, som kunne åpne for forskjellsbehandling av materialet fra ulike perioder, gjennom at det legges vekt på betalingsmidler som utgjør en såpass forskjellig relativ andel av den samlede verdi byttet mot beverskinn.

Ved den fremgangsmåte som her er valgt, vil vi komme utenom dette spørsmålet om den relative sammensetningen av betalingsvarene for én type skinn. Når vi i sum betrakter den totale verdien ved de

samlede, kvantifiserbare transaksjonene, vil vi imidlertid også uvilkårlig legge til grunn ulike bytteforhold bever hamp for hver periode. Men siden dette bytteforholdet for hver periode er et uttrykk for den samlede verdimengden, betraktet henholdsvis fra pelsverks- og kategori-siden, vil svingningene her være et uttrykk for verdi-forskyvningene mellom alt pelsverket på den ene siden, og alle typer betalingsvarer/byttemidler på den annen.

De verdirelasjoner som etter denne fremgangsmåten kan etableres for alle pelsverktyper og alle betalingsvarer, uttrykt i forhold til lispund hamp, er nå gjengitt i tabell B.2.

Tabell B.2.

Verdi pr. enhet uttrykt i "verdi-enhetsene", dvs. verdien av 1 lispund hamp for hver periode:

Produkt	Enhet	Periode:			
		1555-59:	1571-75:	1581-85:	1591-96:
Hamp	lispund	1.00	1.00	1.00	1.00
Sær	lispund	0.5 (117.00)	1.11 (147.50)	0.79 (170.50)	0.79 (172.50)
Bett-fisk	lispund	0.35 (45.00)		0.25 (1.00)	
Vadest	slan	0.17 (146.00)	0.15 (139.00)	0.18 (123.00)	0.16 (117.00)
Fordre	slan	0.14 (9.00)	0.21 (12.85)		
Ofri-er	slan			0.25 (11.00)	0.22 (11.00)
Nærsk	slan	0.25 (27.00)	0.25 (42.50)		
Benspr	slan			0.30 (73.00)	
F. m.	slan	0.17 (4.00)	0.15 (15.00)	0.14 (3.00)	0.14 (1.00)
Engdew	slan				
Spr	lodd	0.41	0.11	0.21	0.18

Tabell B 2.

Verdi pr. enhet uttrykt i "verdi-enheterne", dvs.

verdien av 1 lispund hamp for hver periode:

Produkt:	Enhet:	Periode:			
		1556-68:	1571-76:	1581-86:	1591-96:
Hamp	lispund	1.00	1.00	1.00	1.00
Smør	lispund	0.65 (12.00)	1.11 (12.50)	0.95 (36.50)	0.89 (138.50)
Bernfisk	lispund	0.38 (46.00)	* 0.55	0.26 (1.00)	* 0.63
Vadmel	alen	0.12 (146.00)	0.15 (149.00)	0.18 (123.00)	0.16 (646.00)
Forduk	alen	0.26 (5.00)	0.21 (62.85)	* 0.54	* 0.54
Görlesk	alen			0.29 (11.00)	0.22 (11.00)
Nersk	alen	0.35 (17.00)	0.35 (429.52)	* 0.61	* 0.61
Bemesk	alen		* 0.51	0.33 (20.00)	
Flamsk	alen	0.72 (4.00)	0.49 (15.38)	0.54 (3.00)	0.48 (2.88)
Engelsk	alen				
Sølv	lodd	0.41 (7.00)	0.51 (58.00)	0.83 (11.00)	0.68 (69.00)
Kopper	lispund	* 1.20	* 0.91	1.35 (3.50)	* 1.24
Tinn					

Hvit fjellrakke	stk.	* 0.29	0.19 (181)	0.22 (3)	0.40 (10)
Reinskinn	stk.	0.38	* 0.55	* 0.63	* 0.63
Svart fjellrakke	stk.	0.46 (52)	0.40 (50)	0.63 (2)	* 0.69
Mår	stk.	0.64 (192)	0.63 (52)	0.85 (55)	1.15 (54)
Oter	stk.	* 0.95	0.79 (10)	0.86 (15)	1.02 (23)
Rødrev	stk.	0.69 (6)	0.89 (50)	0.85 (44)	1.15 (124)
Jerv	stk.	1.16 (51)	0.92 (13)	* 1.26	1.35 (18)
Ulv	stk.	1.23 (41)	0.90 (5)	2.29 (7)	1.50 (18)
Bever	stk.	1.78 (6)	0.96 (68)	1.35 (19)	1.66 (178)
Bjørn	stk.	1.78 (7)	1.10 (16)	1.23 (2)	1.88 (16)
Korsrev	stk.	2.20 (35)	1.28 (61)	2.32 (41)	1.83 (53)
Hermelin	timmer	2.31 (3.5)	1.86 (3)	2.01 (2)	2.80 (3)
Svart bever	stk.	2.72 (3)	1.98 (12)	3.15 (6)	* 2.34
Svartrev	stk.	2.67 (3)	2.56 (17)	6.68 (17)	3.41 (23)
Penger	daler	1.52 (222.63)	1.24 (24.00)	1.63 (16.00)	1.09 (53.75)

* estimerte verdier

Appendiks C.

Appendiks C.

Birkarlettienden.

Spørsmålet er i hvilken utstrekning den såkalte "birkarlettienden" eller "-tollen" kan brukes som kilde når det gjelder å vurdere omfanget av den "lappmarkshandelen" som foregikk i "privat regi".

Avgiften benevnes både "tiende" og "toll", og har sitt opphav i den regulering av lappmarkshandelen og oppheving av birkarlenes gamle monopol, som Karl 9. fikk i stand i årene kort etter 1600. (Jfr. kap. 7.) - I den bredt anlagte forordningen av nov. 1605 om skatteoppkreving, handel, markeder og kirkebygging, het det med henvisning til birkarlene:

"...Och skole de ware förplichtede att giffue Cronon och Konungsfogdten på huar Marcknadz Platz huar Tijionde skin, och huar Tijinde Lispündh Torfisk udi Tull, samptt och andre Partzeler, som der förefalle kunne. För huilkett Fougden skall med annen opbörd åhrligen giöre reede och räkensskap. De skole och alle Birkarler, som Reener hafue, åhrligen gifue till Skatt huar Tijiende Reen, äfuen som Lapperne, och dem skole Fougdterne strax opbere."¹

I sin rapport av 28. april 1606 melder Daniel Hjort at birkarlene har gått med på ordningen:

"6. Till thett siätte, haffue föreskrefne Birkarlar godwilligen undergått denn Tullordningh, som H:K: M:tt der på giordt haffuer, som de förhandla och der förefalla kunna, alenest udi denn underdånige begärenn, att de måge bliffue frij för Tullen udi Stockholm, för dett godz de der udi Markenn förtullat haffua...

"7. Till thet siunde, Uppå thett att deste skickeligare skulle tilgåå medh Cronones toll, som Birkarlerne för theres handel i Lapmarkerne bör att uthgiöre, så haffuer jag opå H: K: M:tz wagne udi alle marker förordnatt till alle Marknadz-platzer wisse och eedsworne Tolwägere, som skola wara Lappfogderne behielpelige, att uttaga och upwäga tollen af huar Birkarl som han driffuer handelen till..."²

Oppkrevingen skulle altså foregå på selve markedsplassene.

I tabell C.1. presenteres sammenfattet opplysninger om summene i

¹ Fellman IV, s. 118; Handlingar rörande Skandinaviens Historia, 39. Delen, Stockholm 1858, s. 184f.

² Handlingar rörande Skandinaviens Historia, 39. Delen, Stockholm 1858, s. 200f.

Tabell C.1.

Tiende betalt av birkarlene for skinn, tørrfisk "samptt och andre Partzeler, som der förefalle kunne". (Fellmann IV, s. 118.)

Rekonstruert etter oppgitte summer (:10) hos Hoppe: Vägarna inom Norrbottens Län, Geographica nr. 16, Uppsala 1945

	1607*	1608	1609	1610	1611	1612	1613	1614	1615	1616	1617	1618	1619	1620
<u>Torne lappm.</u>														
Bernfisk (lpd.)	64,00	50,00										13,25	27,50	28,25
Gråskinn (stk.)	-	-										-	-	-
Reinskinn (stk.)	-	-										2	-	-
Lappesko (par)	-	-										13	-	9
Lapestøvler (par)	-	-										3	1	1
<u>Lule lappmark</u>														
Bernfisk (lpd.)	-	9,60	-	-	-	-	3,50	-	5,60	-	5,20	-	-	-
Gråskinn (stk.)	-	141	-	-	-	100	87	-	335	280	95	43	66	-
Reinskinn (stk.)	-	15	-	20	8	16	7	-	11	-	5	6	4	-
Lappesko (par)	-	31	-	46	30	47	35	-	37	44	30	20	24	-
Lapestøvler (par)	-	-	-	-	-	-	3	-	-	5	-	5	-	-
<u>Pite lappmark</u>														
Bernfisk (lpd.)	-	-	-	-	-	16,90	13,25	13,25	10	8,80	4,40	5,40	6,50	-
Gråskinn (stk.)	-	-	-	-	-	80	160	180	205	10	64	71	77	-
Reinskinn (stk.)	-	-	-	-	-	10	5	-	1	-	4	4	5	-
Lappesko (par)	-	-	-	-	-	20	25	15	4	9	23	12	12	-
Lapestøvler (par)	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
<u>Totalt:</u>														
Bernfisk (lpd.)	-	59,60	-	-	-	16,90	16,75	13,25	15,60	8,80	9,60	18,65	31,10	-
Gråskinn (stk.)	-	141	-	-	-	180	247	180	540	290	159	114	143	-
Reinskinn (stk.)	-	15	-	20	8	26	12	-	12	-	9	12	9	-
Lappesko (par)	-	31	-	46	30	67	60	15	41	53	53	45	36	-
Lapestøvler (par)	-	-	-	-	-	-	3	-	1	5	-	8	1	-
Beregnet tørrfisk- omsetning, i lispd. etter "Bernfisk"-tienden x10:														
		596				169	168	133	156	88	96	187	311	
Antall våger tørrfisk: (:2,37)														
		251				71	71	56	66	37	40	79	131	

* Tallene for 1607 hentet fra fogderegnskapet, Norrlands lappmarker, mikrofilmrull CD 2092:4.

Hoppe (1945) regner 1 lispd. = 6,8 kg. Ved omregning til våger i nederste rekke er lagt til grunn 1 lispd. = 7,8 kg.

birkarlettienden for årene 1608 - 1620, i hovedsak etter Hoppe 1945:62. Hoppe oppgir kvanta i kg, men summene er her tilbakeført til lispund, etter den omregnings-nøkkel Hoppe oppgir at han har benyttet; 1 lispund = 6,8 kg. Dette for at de skal bli sammenliknbare med de oppgaver som ellers er lagt til grunn i denne fremstilling. De må likevel oppfattes omtrentlig, ettersom Hoppe opplyser at han har avrundet sine oppgaver i kg. - Ved omregning til våger i nederste linje, har jeg likevel lagt til grunn samme størrelse på lispundet som for øvrig i denne fremstilling; nemlig 1 lispund = ca. 7,8 kg, noe som gir 1 lispund = 0,42 våg.

I tillegg til oppgaver for årene 1608 - 1619, som er gjengitt hos Hoppe, gjengir Fellman IV en kvittering for innbetalt toll fra 24 birkarler i Torne lappmark 1607³, samt fogderegnskapet for Torne og Kemi lappmarker 1620, som også inneholder spesifikasjon på birkarletollen.⁴

I 1607 kvitteres det for at lappefogden Oluff Anundsson i Torne lappmark har innlevert på Stockholm slott "3 skip. 4 lispd. Bärnfisk som Birkarlarne hafua gjort uti tull och består ingen affkortning opå samme tull..." Samtidig har han levert 24 daler, som skal være innkrevd med 1 daler pr. mann; - antakelig ordinær skatt.

I 1620 oppgis summen av den samlede birkarle-tollen for Torne lappmark til:

Torfisk	1 sk. 8 1/4 lispd.
Lapskor	9 par
lapstöflar	1 par

I følge notat i regnskapet betalte ingen av Kemi-birkarlene toll dette år. - Imidlertid gis det følgende spesifikasjon for 32 birkarler fra Torne lappmark:

"Bekenne wij vnderskrifne Berkarler, att Berkarle Tullen af dem som Bruka handell J Norrie och Lapmarkerne hafue Räntadt dette åhret Som här effter förmåles åhr 1620.

Torneå Sokn.

Hendrik hindersson J tordula törfisk.....	15 mrk.
Erich Ersson i Marisara törfisk.....	1 lispd.
Michel Olufsson Jbidem törfisk.....	1 lispd.
hindrik Ersson J kaleranda lapskor.....	2 par

³ Fellman IV, s. 139.

⁴ Fellman IV, s. 185ff.

Erik Ersson J bidem lappskor.....	2 par
Jöns Clementtsson J Quifuakanga.....	2 par lapskor
per Stahansson J hapakijla törfisk.....	1 lispd.
Erik Olufsson Jbidem törfisk.....	1 lispd.
Knut hansson J Mickilsare törfisk.....	1 lispd.
per Jonsson J Ruskulla törfisk.....	1 lispd.
Oluf Amundsson J bidem törfisk.....	1 lispd.
Anund Anundsson J bidem törfisk.....	1 lispd.
Jöns Jönsson J Nemes törfisk.....	1 lispd.
Kariste per J Bidem törfisk.....	1 lispd.
Kariste Junnthe Jbidem törfisk.....	1 lispd.
Erik Olufsson J Quifuakangas.....	1 lispd.

Kårpakijla:

Hindrik michilsson törfisk.....	1 lispd.
Oluf Andersson törfisk.....	1 lispd.
Hindrik Jonsson Lappskor.....	2 par

Wåijkala

Lars Larsson Törfisk.....	1 lispd.
Lass packam törfisk.....	1 lispd.
Matz Josepsson törfisk.....	1 lispd.
Hindrik Josepsson.....	1 lispd.
Carll Josepsson törfisk.....	2 lispd.
Lars Hinderesson törfisk.....	1 lispd.
Clement Clementsson törfisk.....	1 lispd.
Nils Clementsson törfisk.....	1 lispd.
Abraham larsson J Suensara t.fisk.....	1 lispd.
Josep Josephzsson J Kärsbäk t.fisk.....	1 lispd.
Staphan Staphansson J Ramo t.fisk.....	1 lispd.
Jöns Marcusson J bidem lapskor.....	1 par
Lars Ersson Jbidem torfisk.....	1 lispd.

Summa på för:te tull ähr

Törfisk	28 lispd. 5 mrk.
Lappeskor	9 par

Att dette så J Saningh ähr Sättie wij wåre Bomerker her vnder
Datum Tornö den 25 Julj åhr 1620.

Lasse hinderesson	Oluf Anunsson
Matz Josepsson	Carl Josepsson
	Jöns marcusson
	Abraham Larsson

Denne spesifikasjonen fra 1620 gir tydelig inntrykk av at birkarle-"tienden" eller "-tollen" på dette tidspunkt var en stivnet avgift, som gikk med en tilnærmet fast sats av hver handelsmann. Dette bør utløse ganske stor skepsis, når det

gjelder i hvilken grad vi kan regne med at denne avgiften gjenspeiler faktisk omsetnings-volum, når det gjelder noen av varene.

Vi må dessuten huske på at birkarlene på dette tidspunkt har vært pålagt denne avgiften i 13-14 år, og at vi således befinner oss ganske lenge etter den perioden vi egentlig er ute å kartlegge, nemlig den hvor birkarlene kunne opptre relativt fritt med sine oppkjøp, også i kystregionen. Det kan i det hele tatt synes tvilsomt å legge til grunn en kilde hvis opphav nettopp inngår i et sett med tiltak fra den svenske kongemaktens side, for å sette stopp for birkarlenes egen, oppsøkende virksomhet, og knytte utnyttningen av de ressurser de nøt godt av, til den svenske kronen.

På denne bakgrunn vil vi gå ut fra at de eneste tallene som kan tjene som rettesnor, er de helt fra begynnelsen av epoken; umiddelbart etter innføringen av avgiften og de andre tiltakene i 1606/07. Restriksjonene overfor birkarlenes aktiviteter lot seg neppe gjennomføre fullt ut med det samme. Dersom noen av tallene skal kunne gi en antydning om det faktiske omsetningsvolumet, må det være fra disse første årene. - Vi ser at avgiften for "bernfisk" - som betegner fisk som ordinært skipes ut over Bergen, og derfor må sikte til tørrfisk fra Atlanteren/Ishavet - i 1608 når opp i et nivå som skulle tilsvare en samlet omsetning hos birkarlene i alle tre lappmarker på om lag 250 våger. Alene fra Torne lappmark betaler birkarlene i 1607 en avgifts-sum som synes å peke i retning av en omsetning på om lag 270 våger (640 lispund).

Spesifikasjonen over de enkelte birkarlenes summer, har heller ikke samme "stivnede" preg i 1607, som seinere; - slik det fremgår av Oluf Anundssons regnskap for Torne lappmark:⁵

"Berkarna Mantal af
theras tull, Åhr 1607.

Jöns Olsson.....	4	lispd.
Per Jönsson.....	4	lispd.
Oluf Jönsson.....	3	lispd.
Clemett Clemettson.....	1	lispd.
Joen Joensson.....	4	lispd.
Erich Hinderson.....	1	1/2 lispd.
Hans Hinderson.....	2	1/2 lispd.
Lasse Paynen.....	1	1/2 lispd.
Carll Josepson.....	4	lispd.
Hindrich Nilsson.....	1	lispd.
Joenn Joensson.....	2	lispd.

⁵ "Oluf Anundsons Räkenskap for opbördh och Vtgiffit aff Tornö Lapmarck Anno 1607", SRA, Kammararkivet, Norrlands lappmarker, mirkofilmrull CD 2092:4.

Hindrich michelson.....	3	lispd.
Joen Hinderson.....	2	lispd.
Per Stafuanson.....	1	1/2 lispd.
Erich Olsson.....	1	1/2 lispd.
Josep Josepson.....	3	lispd.
Oluf Anderson.....	3	lispd.
Oluf Joennson.....	1	1/2 lispd.
Anundt Anunsson.....	3	lispd.
Lasse Hinderson.....	4	lispd.
Nils Josepson.....	3	lispd.
Erich E.sson.....	2	lispd.
Nils Michelson.....	2	lispd.
Hindrich Packam.....	5	lispd.
Oluf and.sson.....	1	lispd.

Disse tallene for birkarlenes omsetning "tåler imidlertid knapt" en sammenlikning med de kvanta tørrfisk som inngikk i det statlige oppbørsels-systemet og i eksporten på dansk-norsk side omtrent samtidig. Størrelsesordenen her kan vi danne oss et inntrykk av, gjennom nedenstående tabeller over innkrevd landskyld og leidangs-skatt fra noen nordnorske len.

Tabell C.2. Landskyld av gmlt. krongods og gmlt. sentralkirkelig ("erkebiskops-") gods av nordnorske len. Den andel som betales i tørrfisk. Avrundet oppover til nærmeste hele våg.)

	<u>ca. 1530:</u>	<u>1566-67:</u>
Helgeland:	295 våger	321 våger
Salten:	173 våger	208 våger
Lofoten & Vesterålen:	106 våger	175 våger
Andenes:		94 våger
Senja:	84 våger	130 våger
Troms:		18 våger x

x landvare

Kilder: NLR V, s. 206, 208, 210-212, 214-217., DN XIII, nr. 583, OE Regnskapsbøker s. 131 ff. (Lindbekk 1978:269.)

Tabell C.3. Leidang av nordnorske len ca. 1530 og 1566-67. Avrundet oppover til nærmeste hele våger.)

	<u>ca. 1530:</u>	<u>1566-67:</u>
Helgeland:	364 våger	365 våger
Salten:	286 våger	284 våger
Lofoten & Vesterålen:	216 våger	355 våger
Andenes:		41 våger
Senja:	151 våger	291 våger
Troms:		192 våger
Finnmark:		774 våger

Kilder: NLR V, s. 150, 161, 175, 181, 184, 197, 204., DN XIII, nr. 583, OE Regnskapsbøker s. 131 ff. (Lindbekk 1978:269.)

Erkebiskop Olav Engelbrektsson opplyser for året 1536 at den totale mengden fisk han har oppebåret og latt skipe til Bergen, utgjør 1940 2/3 våger. Vincents Lunge beretter i mars 1530 at det ligger et parti på 856 våger tørrfisk (råskjær) beslaglagt i en bod i Bergen, siden fjorårets kjøpstevne. Når det gjelder omfanget av den "normale" tørrfisk-eksporten fra Bergen på 1500-tallet, har seinest Arnved Nedkvitne beregnet den registrerte tørrfiskeksporten i 1560-/1570-årene til 121 129 våger, og den reelle til muligens 150 000 våger. For årene 1597-1600 regner han med at den reelle eksporten kan ha ligget på 250 - 300 000 våger. (Nedkvitne 1983:184-186.)

Nå gjelder denne refererte oppebørslen nordnorske len i sin helhet, og avgifter som i alt overveiende grad ble betalt av den ikke-samiske befolkningen. (Dette gjaldt i hvert fall leidangen, og i alt det vesentlige landskylda også, jfr. samisk avgifts-fritak i form av "finneodel"; Hansen 1986.) - Det blir derfor mer relevant å sammenlikne med oppgaver som bare gjelder den samiske del av befolkningen: Men bare av Varanger-samene (57 skattytere,) utgjorde den dansk-norske finneskatten i 1566/67 162 våger tørrfisk. (De andre kyst-samiske skattyterne betalte helt eller delvis i andre skattespecies, hovedsakelig daler.) - Slik sett kan altså birkarlenes samlede omsetning av tørrfisk fra kyst-regionen ha ligget på et nivå som tilsvarte middels landskyld- eller leidangsinntekter fra et av de større nordnorske len, eller oppebørslen i finneskatt bare fra Varanger-sidaen.

Men mest relevant må det være å sammenlikne med de kvanta tørrfisk fra Atlanter- og Ishavskysten, som vi kjenner til ble transportert over fjellryggen, og ned til Bottenvikens kystlandskaper, selv om det foregikk innenfor andre organsiatoriske rammer. Det som da står for hånden, er i første rekke spredte opplysninger om særskilte kvanta tørrfisk som ble transportert gjennom det statlige apparatet, gjennom fogdenes oppkjøpsvirksomhet for den svenske kronens regning. (Jfr. appendiks E.)

I 1554 er det kjent at den svenske fogden i Lule lappmark var over i Tysfjord og fikk kjøpt og transportert over på svensk side 13 skippund 14 lispund og 17 mrk. tørrfisk, dvs. om lag 116 våger (eller vel 2140 kg).⁶ Dernest refererer Gunnar Hoppe (1945:57) følgende tall, når det gjelder importen til Stockholm av "bernfisk" fra Norrbotten i årene 1560 - 1563: 300 lispd. - 204 lispd. - 276 lispd og 96 lispd. Omregnet til våger tilsvarer dette: 126 - 86 - 116, samt 40 våger.

På en slik bakgrunn fortøner ikke overslagene over birkarlenes omtrentlige omsetning i årene umiddelbart etter 1600, som usannsynlige. For hele kystregionen fra Tysfjord til Varanger vil vi derfor regne med at oppkjøpet fra private handelsmenn knyttet til det svenske systemet ville kunne gå opp i 200 - 300 våger. Hovedtyngden av det regulære oppkjøpet vil vi likevel tro foregikk innenfor det området som fra svensk administrativt synspunkt "soknet til" Torne lappmark: kyststrekningen fra Ofoten til Varanger.

⁶ Lundmark 1980:60; jfr. fogderegnskap, SRA, Norrlands lappmarker 1554:4.

Appendiks D.

Appendiks D.

Særskilte preferanser i den svenske kronens oppebørsel fra innlandet og kystområdet.

1) Statlig svensk oppebørsel av og handel med tørrfisk.

De opplysninger som regnskapsmaterialet gir om statlig svensk oppebørsel av ulike fiskeprodukter, er representert på en systematisk måte i tabell D.1. Her er leveransene inndelt både etter produkttype (fiskeslag) og oppebørselsmåte (hva slags skatt eller avgift, eventuelt oppkjøp eller produksjon for egen regning). Oppgavene gjelder både innlandet i Torne lappmark, og det kystområdet ved "Vestersjøen" som ble regnet som grensende til Torne, dvs. kystområdet fra Varanger til og med Ofoten.

Vareslag og verdirelasjoner.

Av fiskeslagene og produktene vil en legge merke til en rekke av de som går igjen i materialet på dansk-norsk side: En finner "bernfisk" - tørket torsk og skrei, rav og rekling, samt sei, som stammer fra kystområdene. Dessuten opptrer gjedder og sik i skattene og avgiftene fra innlandet.

Ett produkt fra kystområdene som imidlertid ikke er så vanlig innenfor det dansk-norske systemet, er "rokker". Det dreier seg om fisk av ordene batoidea, som på norsk også er kjent som "skatter". I Nordatlanten skal én familie av denne slekten, rajidae, være representert med et titall arter.¹ Etter den hyppige omtalen å dømme, synes rokker å ha vært en forholdsvis utbredt bytte- og eksportvare i Norden i seinmiddelalderen. 1488 nevnes rokker som en viktig bestanddel av fiskeforrådet på Akershus.² Fangsten og omsetningen av rokker blir bl.a. omtalt av Peder Claussøn Friis. Friis skriver at rokker fanges "alle-vegne under Norrich", og dessuten:

"...Rocker fangis der oc, huilke ere store, dem æde de icke, men tørcke dem og sellie Suenske dem, naar de der komme ned ofuer Fieldet."³

Både etter norske og svenske regnskapsinnførsler skal tørkede rokker og tørket torsk og skrei ha vært vurdert likt verdimesig. På norsk side gjelder dette f.eks. lensregnskapet for Nordlandene

¹ KLMN, bd. 14, sp. 352.

² Ibid.; DN II, 940.

³ Peder Claussøn Friis, Samlede skrifter, utg. av G. Storm, Kristiania 1881, s. 91 og 385.

1566-67.⁴ På svensk side gjelder det regnskapet for Västerbottens fogderi 1557-58, ved siden av regnskapet for Torne og "Vest-ersjøen" for 1597.⁵ I det første svenske regnskapet er forøvrig rokker og "bernfisk" også satt likt rav og rekling i verdi. I 1597-regnskapet er det dessuten oppgitt et verdiforhold for de tørkede gjeddene fra innsjøfisket. 1 lispund gjedder er satt tilsvarende det billigste pelsverket: Skinn av hvit fjellrakke.⁶ I flere av de svenske regnskapene er dessuten gjedder og sik fra innsjøfisket regnet for likeverdige ved sluttsummeringene.

I de beregningene nedenfor, som forutsetter omregning etter verdi, er det disse verdi-relasjonene som er lagt til grunn. Siden fiskeproduktene er oppgitt i samme vekt-system, lispund og skippund, kan de imidlertid summeres uten videre, dersom man kun er interessert i et tallmessig uttrykk for mengdene av fiskeprodukter, målt etter vekt. Dette er gjort for henholdsvis kystregionen og innlandet, i de to kolonnene lengst til høyre i tabell D.1. (Først er det foretatt summeringer produkt for produkt, - "Sum a + b + c + d" og "Sum e + f.").

Ulike måter som fiskeproduktene kommer inn på.

Av oppstillingen fremgår det videre at den svenske kronen i løpet av 1500-tallets andre halvdel hadde i alt 4 ulike måter å tilegne seg fiskeprodukter fra lappmarken og kystlandet på:

- 1) Ved den ordinære skatten av samene, - både i innlandet og i kystområdet,
- 2) Ved oppkjøp, - i perioden 1550-1590 utelukkende i kystområdet, - etter 1605 også i innlandet,
- 3) Ved produksjon for egen regning (Varanger),
- 4) Ved andre særskilte avgifter eller skattepåbud: I innlandet ble det i 1553⁷ innført en særskilt avgift for fisket i de vannene som lå innenfor hver siidas bruksområde. Etterhvert fremstod denne avgiften som en regulær skatt av

⁴ NLR V, s. 254.

⁵ SRA, Kammararkivet, Landskapshandlingar, Norrlands Lappmarker, mikrofilmrullene CD 2087, 1558:1,3 og CD 2090, 1597.

⁶ Etter verdirelasjonene i appendiks B. innebærer dette at verdien av gjedder lå på 70-80 % av verdien av bernfisk. Dette peker i retning av at gjedder ble noe høyere verdsatt innenfor det svenske handelssystemet enn i det dansk-norske. Av et notat i NRJ IV, s. 641, ser det ut til at prisen for gjedder i Bergen ca. 1570 har ligget på 30-35 % av prisen for bernfisk.

⁷ ÖNH I, s. 313.

innlands-siidaenes innsjøfiske, - den såkalte "stadga af träsken" eller "Träske-skatten". Den ble regelmessig ytt i tørkede gjedder, men også med innslag av litt sik i blant.

I kystområdet forekommer det en annen avgift, den såkalte "spisning" eller "matfisk". Denne forekommer i rengskapene fra og med 1582 og ut århundret. Innkrevningen av denne avgiften synes å gå tilbake på den gamle praksisen med ytelser (kost, losji, for,) til en kongelig ombudsmann som reiste rundt i kongens ærend. (Jfr. veitsle, gästing.) Både i Sverige og Norge var i middelalderen en slik rett til ytelser fastslått for kongen selv, mens en rekke forbud prøvde å innskjerpe at det ikke skulle gjelde tilsvarende rettigheter for kongens ombudsmenn. Likevel vant denne praksisen utbredelse i enkelte områder, og ble i seinmiddelalderen legalisert når det gjaldt forytelsen. Enkelte av disse ordningene med ytelser gikk også i løpet av seinmiddelalderen over til faste, stående skatter.⁸

"Spisningen" som ble krevd inn av den svenske lappfogden under oppbørsels-reisene i kystområdet, synes likevel i hovedsak å ha blitt levert inn til kronens sentrale apparat.

Ett unntak fra dette er et par år på 1580-tallet, da det i regnskapene er gjort rede for hvor mye som er "förtärt" av lappfogdens stab, og hvor mye som er beholdt på fogdegården, som proviant resten av året. For øvrig blir de fiskeytelsene som kommer inn i form av "spisning" eller "matfisk" levert videre uavkortet til sentrale instanser i Stockholm; - enten direkte til kongens og hoffets husholdning, eller til underhold av andre tjenestemenn innenfor det sentrale statsapparatet.

Den svenske kronens inntømmer av tørkede fiskeprodukter:
Generelt nivå - og to perioder med særlig sterk interesse for
slike produkter.

Summen for den svenske stats inntømmer i form av tørkede fiskeprodukter som er gjengitt i tabellene D.1 - D.2 og figurene D.1 - D.3, gir for det første beskjed om hvilke beskjedne varekvanta det var snakk om, - dersom en f.eks. sammenholder dem med tall for det som omtrent samtidig foregikk på dansk-norsk side. - Her vil vi imidlertid kun kommentere de statlige svenske fiskeinntømmer for seg.

De totale inntømmene til den svenske staten fra hele dette området, som altså omfattet Torne lappmark og hele kystområdet fra Ofoten til Varanger, holdt seg i størsteparten av perioden på et nivå under 60 våger, og nådde kun i få år opp over dette. Det

⁸ Artikler om "Embedsindtægter" og "Gästning" i: KLNMB, bd. 3, sp. 605, og bd. 6, sp. 1ff.

Tabell D.1.

Fiskeprodukter i den svenske kronens oppbørsel og handel
i Torne lappmark og ved "Vestersjøen" (oppgitt i antall lispund.)

	a Produsert av K.M.s egne fiskere:				b Kjøpt:			c "Spisning" "matfisk"			d Oppebåret i skatt:			e Innlands- siidaene			f "Stadga af tråskan":			Sum a + b + c + d:			Sum e + f:			Total mengde fisk (i lispund) fra kystområdet:	Total mengde fisk (i lispund) fra innlandet:		
	Bernfisk:	Rav & Rekling:	Rokker:	Sel:	Bernfisk:	Rav & Rekling:	Rokker:	Gjedder:	Bernfisk:	Rokker:	Gjedder:	Bernfisk:	Rokker:	Gjedder:	Bernfisk:	Rokker:	Gjedder:	Sik:	Bernfisk:	Rav & Rekling:	Rokker:	Sel:	Gjedder:	Bernfisk:	Rokker:	Gjedder:	Sik:		
1552	151,5	13									60 (Taxa)								211,5	13								224,5	
1553 *	100	9			80						57,5 (Taxa)	12,5 (Taxa)	20 (Taxa)		1	53			237,5	9	12,5		20		1	53		279	54
1554	80				14	ca 6													94		ca.6							100	
1555																													
1556																34	4										38		38
1557	63			6,5	63	10,5													126		10,5	6,5						143	
1558 **					45,5	20,5	4				4,5	5							50	25,5	4							79,5	
1559																29	10	7								39	7		46
1560																										10	7		17
1561																										10	7		17
1562																										10	7		17
1563																15	10	7								25	7		32
1564											2					68,5	13,5	6	2							82	6	2	88
1565																													
1566																52,5	14	7								66,5	7		73,5
1567					10		10				2					38	15	4	12				10			53	4	22	57
1568					10											20	21	6	10							41	6	10	47
1569					5						6,5					56,5	18	7,5	11,5							74,5	7,5	11,5	92

Tabell D.1.

(forts.)

Fiskeprodukter i den svenske kronens oppbeørrel og handel
i Torne lappmark og ved "Vestersjøen". (oppgitt i antall lispund.)

	a				b				c				d				e				f				Sum a + b + c + d;	Sum e + f:	Total mengde fisk (i lispund) fra kystlandet:	Total mengde fisk (i lispund) fra innlandet:								
	Produsert av K.M.s egne fiskere:				Kjøpt:				"Spising" "matfisk"				Oppbeåret i skatt:				"Stadga af tråskan":																			
	Bernfisk:	Rav & Rekling:	Rokker:	Sel:	Bernfisk:	Rav & Rekling:	Rokker:	Gjædder:	Bernfisk:	Rokker:	Gjædder:	Bernfisk:	Rokker:	Gjædder:	Bernfisk:	Rokker:	Gjædder:	Bernfisk:	Rokker:	Gjædder:	Sik:	Bernfisk:	Rav & Rekling:	Rokker:					Sel:	Gjædder:	Bernfisk:	Rokker:	Gjædder:	Sik:		
1570					10								21												73	17	10	31					90	10	31	100
1571													5			1									51	21,5	7	5		1			72,5	7	5	80,5
1572																									51,5	24,5	3						76	3		79
1573													4												26	26,5	2	4					52,5	2	4	54,5
1574												4	6												43	27		6		4			70		10	70
1575													5												89	29		5					118		5	118
1576																									65	30,5							95,5			95,5
1577													2												45	30,5	2						75,5		2	75,5
1578													2												49	30,5	2						79,5		2	79,5
1579																													31				38			38
1580																													31				47,5			47,5
1581																													31				44			44
1582													23,6	22,5											11	30,5	23,6	22,5					41,5		46,1	41,5
1583													6,8	35											25	30	6,8	35					55		41,8	55
1584													19,7	20											12	30,5	19,7	20					42,5		39,7	42,5
1585					4								2	10											63	29	6			10			92		16	92
1586																4,3									67	28		4,3					95		4,3	95

Tabell D.1. (forts.)

Fiskeprodukter i den svenske kronens oppbørsel og handel
i Torne lappmark og ved "Vestersjøen" (oppgitt i antall lispund.)

	a			b			c			d			e			f			Sum a + b + c + d:	Sum e + f:			Total mengde fisk (i lispund) fra kystlandet:	Total mengde fisk (i lispund) fra innlandet:					
	Produsert av K.M.s egne fiskere:			Kjøpt:			"Spisning" "matfisk"			Oppbåret i skatt:			"Stadga af träskan":																
	Bernfisk:	Rav & Rekling:	Rokker:	Sel:	Bernfisk:	Rav & Rekling:	Rokker:	Gjædder:	Bernfisk:	Rokker:	Gjædder:	Bernfisk:	Rokker:	Gjædder:	Bernfisk:	Rokker:	Gjædder:	Sik:		Bernfisk:	Rav & Rekling:	Rokker:			Sel:	Gjædder:	Bernfisk:	Rokker:	Gjædder:
1587								1,3						79	28								1,3			107		1,3	107
1588								11	24					86,5	29		24					11			115,5		35	115,5	
1589								30						69	31,5						30				100,5		30	100,5	
1590								43,8						59	28,5						43,8				87,5		43,8	87,5	
1591								40						21,5	31,5						40				53		40	53	
1592								37						67	32						37				99		37	99	
1593								22						56	32						22				88		22	88	
1594								43						43	32						43				75		43	75	
1595								43						35	32						43		10		67		43	77	
1596								32						40	32						32		10		72		32	82	
1597								32	3					36						3	32		36		111		35	147	
1598														30	32										62			62	
1604														10	30										40		40		
1607					14,4		81,1*			286			12	124	12,5							81,1	12		136,5		300,4	229,6	

* oppkjøpt i innlandet

Tabell D.2.

Fiskeprodukter i den svenske kronens oppbeørsel og handel i Torne lappmark og ved "Vestersjøen". (Oppgitt i antall våger; sammen- drag av tabell D.1.

	Kystområdet:	Innlandet:	Totalt:
1552	94.7 (100%)		94.7
1553	117.7 (84%)	22.8 (16%)	140.5
1554	42.2 (100%)		
1555			
1556		16.0 (100%)	16.0
1557	60.3 (100%)		60.3
1558	33.5 (100%)		33.5
1559		19.4 (100%)	19.4
1560		7.2 (100%)	7.2
1561		7.2 (100%)	7.2
1562		7.2 (100%)	7.2
1563		13.5 (100%)	13.5
1564	0.8 (2%)	37.1 (98%)	37.9
1565			
1566		31.0 (100%)	31.0
1567	9.3 (28%)	24.1 (72%)	33.4
1568	4.2 (18%)	19.8 (82%)	24.0
1569	4.9 (12%)	34.6 (88%)	39.5
1570	13.1 (24%)	42.0 (76%)	55.1
1571	2.1 (6%)	34.0 (94%)	36.1
1572		33.3 (100%)	33.3
1573	1.7 (7%)	23.0 (93%)	24.7
1574	4.2 (13%)	29.5 (87%)	33.7
1575	2.1 (4%)	49.8 (96%)	51.9
1576		40.3 (100%)	40.3
1577	0.8 (3%)	31.9 (97%)	32.7
1578	0.8 (2%)	33.5 (98%)	34.3
1579		16.0 (100%)	16.0
1580		20.0 (100%)	20.0
1581		18.6 (100%)	18.6
1582	19.5 (53%)	17.5 (47%)	37.0
1583	17.9 (43%)	23.2 (57%)	41.1
1584	16.8 (48%)	17.9 (52%)	34.7
1585	6.8 (15%)	38.8 (85%)	45.6
1586	1.8 (4%)	40.1 (96%)	41.9
1587	0.5 (1%)	45.1 (99%)	45.6
1588	14.8 (23%)	48.7 (77%)	63.5
1589	12.7 (23%)	42.4 (77%)	55.1
1590	18.5 (33%)	36.9 (67%)	55.4
1591	16.9 (43%)	22.4 (57%)	39.3
1592	15.6 (27%)	41.8 (73%)	57.4
1593	9.3 (20%)	37.1 (80%)	46.4
1594	18.1 (36%)	31.6 (64%)	49.7
1595	18.1 (36%)	32.5 (64%)	50.6

1596	13.5 (28%)	34.6 (72%)	48.1
1597	14.8 (19%)	62.0 (81%)	76.8
1598		26.2 (100%)	26.2
1599			
1600			
1601			
1602			
1603			
1604		16.9 (100%)	16.9
1605			
1606			
1607	126.8 (57%)	96.9 (43%)	223.7

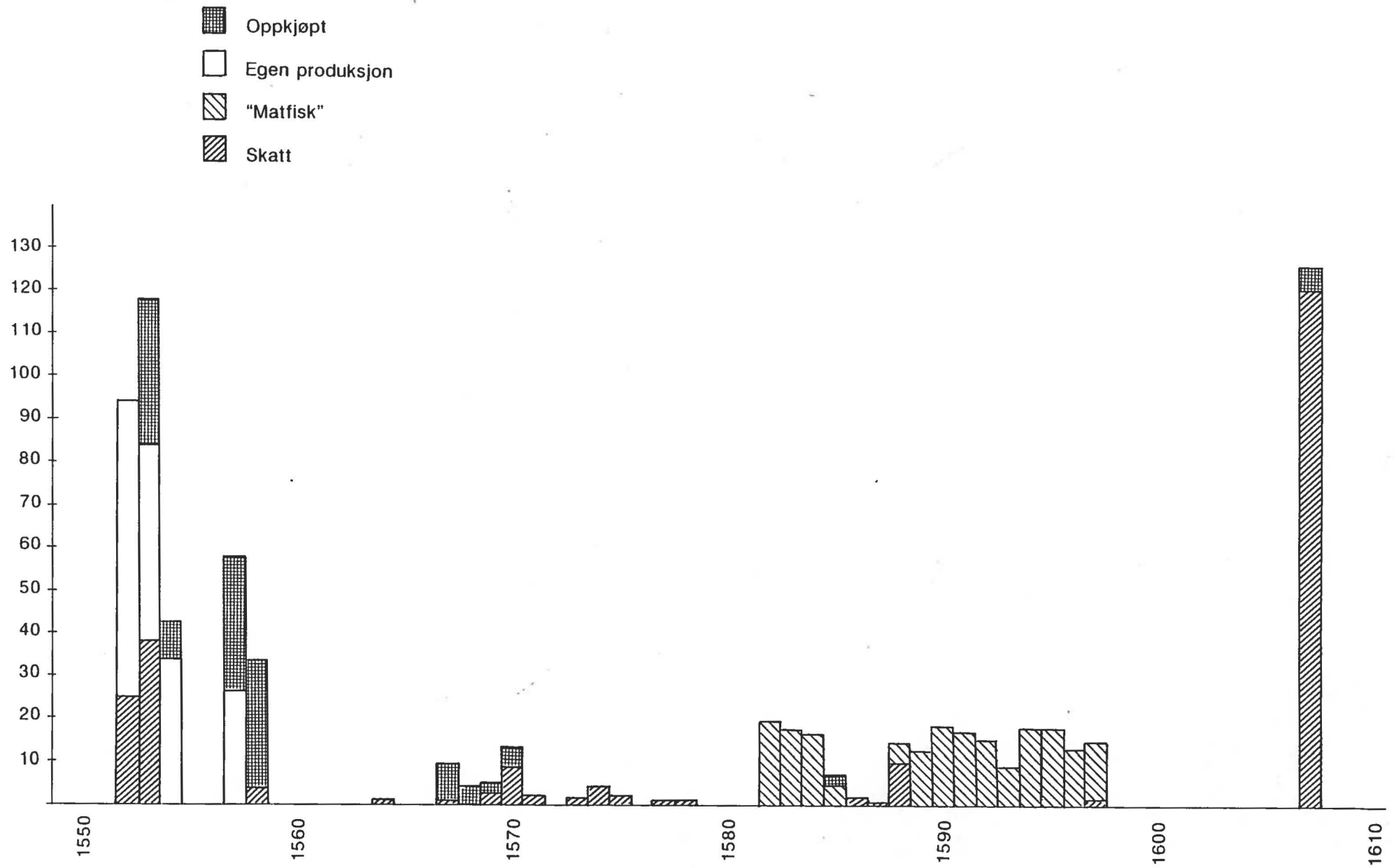

Fig. D 1. Den svenske kronens oppbeørsel og oppkjøp av tørkede fiskeprodukter fra kystregionen, 1552 - 1598 (1607). - Uttrykt i våger.

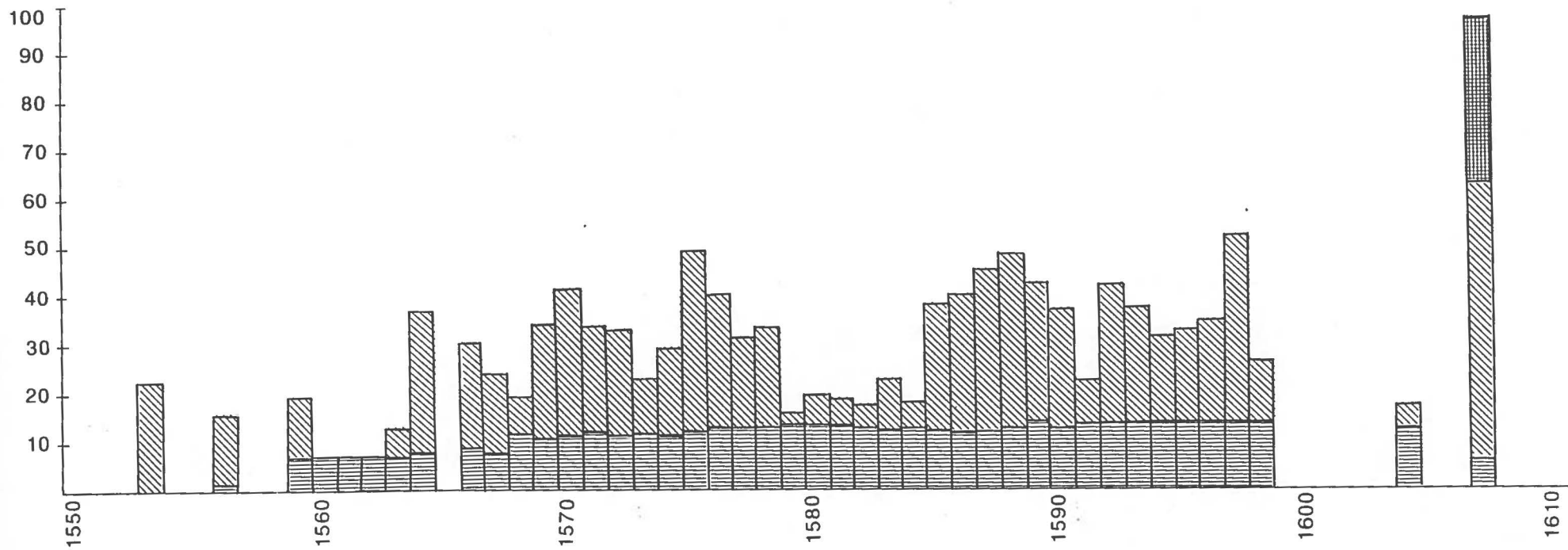

Fig. D. 2. Den svenske kronens oppebørsel og oppkjøp av tørkede fiskeprodukter fra innlandssiidaene i Torne Lapland, 1552 - 1598 (1607). - Uttrykt i våger.

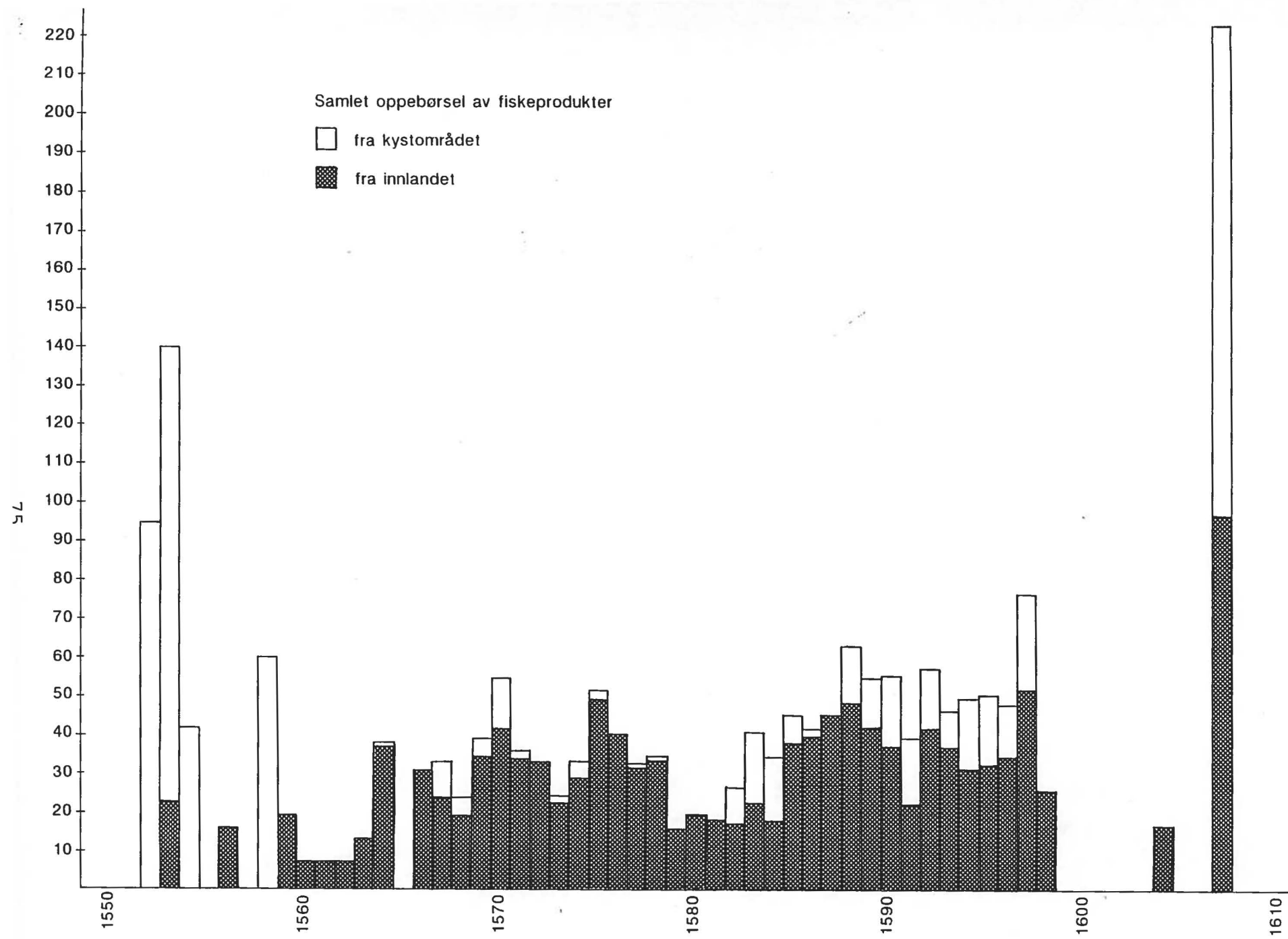

Fig. D. 3. Samlet oppbørsel og oppkjøp av tørkede fiskeprodukter fra kystregionen & innlandssiidaene i Torne Lappmark 1552 - 1598 (1607). Uttrykt i våger.

aritmetiske gjennomsnittet for alle årene det finns oppgaver for, blir på om lag 44 våger.

Fra det generelle "normale" nivået for perioden som defineres på denne måten, kan vi skjelve to perioder med klart avstikkende trekk. Det dreier seg for det første om enkelte av 1550-årene, da de samlede inntøstene for flere år ligger på et nivå godt i overkant av det "gjennomsnittlige", og undertiden går opp i 100-150 våger. Den andre "perioden", kan vi kanskje skimte gjennom den enkeltstående noteringen fra 1607, da de samlede inntøstene når opp i bortimot 225 våger.

De to periodene med særlig store fiskeinntøster skiller seg ikke bare rent kvantitativt ut fra det "normale" tidsrommet i mellom. De skiller seg også ut m.h.t.:

- fordelingen mellom kystland og innland når det gjelder bidraget til de totale inntøstene, og

- hvilke måter fiskeproduktene er anskaffet på.

Dette kommer klart frem, om vi bryter materialet ned etter skiller et kystland/innland og etter oppbørselsmåte. (Figurene D.1 - D.3.)

Gjennom størstedelen av "mellomperioden" kommer hovedmengden av tørkede fiskeprodukter som oppbæres av den svenske kronen, fra innlandsområdene. Med unntak av 1550-årene, 1582 og 1607 ligger den samlede oppbørselen av fiskeprodukter fra kystlandet under den fra innlandet. Kun i 1550-årene dominerer kystlandets andel virkelig, med en samlet andel på 86 prosent av de totale inntøster. I 1582 og 1607 ligger denne andelen på henholdsvis 53 og 57 prosent.

Mengden fra kystlandet ligger i de to første tiårene etter 1560 på et heller minimalt nivå. I 1580 og -90-årene beveger de seg noe oppover, til stort sett et nivå på mellom 10 og 20 våger, noe som tilsvarer 20-50 prosent av de totale inntøstene.

Innlandet var altså ingen ubetydelig leverandør av fiskeprodukter fra Nordkalotten til den svenske kronen. Innlandsfisket må ha fortonet seg som et stabilt element blant beskatningsobjektene, - i det minste i perioden fra Gustav Vasas død og frem til Karl den 9.

Fiskevarene fra innlandet oppbæres gjennom hele perioden frem til 1600 på to måter: Som betalingsvare i den ordinære skatten og i form av avgift for innsjøfisket ("stadga" eller "skatt af träsken") "Träske-stadgaen" er svært stabil gjennom hele mellomperioden, og ligger jevnt for et flertall av årene på et nivå som tilsvarer 10-15 våger. Mengden av fiskeprodukter som oppkreves i skatten (tørkede gjedder og litt "bernfisk",) er derimot skiftende. I innlandet forekommer oppkjøp av fiskeprodukter

(tørkede gjedder) kun etter 1605. I vår gjennomgang her, blir det registrert i 1607. Oppkjøpet står da for 35 prosent av fiskeinnkomstene fra innlandet.

I kystlandet varierer måtene som fiskevarene anskaffes på i mye større grad. I årene 1552-1558 benytter den svenske kronen tre ulike metoder: Oppkjøp, produksjon for egen regning og oppebørsel i form av skatt. Ser vi disse 6 årene under ett, står "Hans majestets egne fiskere" for om lag 50 prosent av innkomstene, mens 20 prosent blir drevet inn i form av skatt, og 30 prosent kommer inn ved direkte oppkjøp. (De respektive andeler på de ulike anskaffelsesmåter varierer mellom yttergrenser på henholdsvis 40-80, 20-90 og 12-32 prosent.) Dette står i skarp kontrast til hele perioden etter Gustav Vasa. Ennå i 1567-70 opptrer oppkjøpet med en andel på 30-90 prosent av fiskeinnkomstene fra kystområdet, men faller deretter praktisk talt helt bort. Seinere blir fiskeproduktene fra kystområdet i all hovedsak inndrevet som en form for skatt eller avgift. Dette gjelder også 1607, selv om den svenske kronen i dette året også driver et visst oppkjøp av fisk i kystregionen. (Nærmere bestemt dreier det seg om 14,4 lispund, som tilsvarer 18 prosent av kronens totale innkomster.) - Etter Gustav Vasas tid faller egen produksjon fullstendig bort.

De to periodene med markerte oppsving i mengdene av fiskeprodukter som kanaliseres til den svenske kronen, kjennetegnes altså ved bruk av ulike metoder, - og til dels "motsatte" metoder - i henholdsvis kystregionen og innlandet: I 1550-årene er det særlig i kystområdet det satses, gjennom en kombinasjon av skatt, oppkjøp og produksjon for egen regning. I disse årene drives fiskeproduktene fra innlandet inn utelukkende gjennom skatten.

Også i 1607 er det leveransene fra kystområdet som øker mest, men dette skjer i all hovedsak gjennom en prioritering av fiskevarer i skatten.⁹ I innlandet tillempes det derimot en kombinasjon av inndriving gjennom skatten og oppkjøp.

Disse trekkene ved den svenske stats fiskeinnkomster fra området i disse to periodene reflekterer i virkeligheten at kronen i disse periodene førte en særskilt aktiv politikk på disse sektorene.

I 1550-årene markerer i realiteten kulminasjonen av Gustav Vasas "plan-husholdnings"-politikk, som blant annet innebar en kraftig mobilisering av ressursene i nordområdene. En rekke spesielle tiltak var da satt inn for å kanalisere fiskeprodukter fra Ishavet og Atlanteren til sentrale deler av det svenske statsapparatet:

⁹ Dette blir også indirekte bekreftet gjennom Christian IV's missiver til lensherrene Hartvig Bille og Claus Gagge, av 20.02.1609. NRR IV, s. 296ff., særskilt s. 297.

- Skattleggingen av kystsamene var i ferd med å bli slått inn under den svenske kronen. Skattesatsene ble fastsatt i tørrfisk.

- Den såkalte "Taxa'en" fra områder ved kysten som ennå ikke var underlagt direkte statlig svensk beskatning, ble stipulert i tørkede fiskeprodukter.

- Det ble etablert en stasjon med "Kongelig Majestets egne fiskere" i Varanger som drev fiske og handel for den svenske kronens regning, og som ble utrustet og lønnet av kronens fogder.¹⁰

Oppsvinget i 1607 reflekterer den politikken som Karl den 9. med større eller mindre konsekvens satte ut i livet i årene umiddelbart etter 1600. Denne politikken var diktert av militære forsyningsformål, og la i stor utstrekning vekt på inndragning av levnetsmidler gjennom en omprioritering innenfor de oppbeørsmetoder som allerede eksisterte, i tillegg til innføring av nye.

I lappmarkene og i kystområdene langs Ishavet og Atlanteren ga dette seg utslag i en uttrykkelig formulert etterspørsel etter tørkede fiskeprodukter på den ene siden, og levende rein på den andre. Karl den 9.'s tiltak omfatter blant annet:

- Direktiv om at samenes skatt heretter primært skulle utgis i tørrfisk og rein, og i mindre grad i form av pelsvarer.¹¹ (Oppkjøpet av pelsvarer skulle imidlertid fortsette.)

- Instituering av "offisielle" markeder i lappmarken, skjerpede plikter for birkarlene, og strengere kontroll med deres handel.¹²

- Innføring av særskilt tiende, både på samenes reinhjorder, og på birkarlernes omsetning.¹³

- Forsøk på etablering av et storstilt transportapparat for frakt av tørrfisk (som skattevare,) fra kysten i nord og

¹⁰ På en langt mer indirekte måte representerte også innføringen av "Norrlandstollen" i 1556 et tiltak for å skaffe kronen fiskeleveranser.

¹¹ Kngl. instruks av nov. 1605 (særskilt pkt. 2,) og 20. okt. 1606, - Handlingar rörande Skandinaviens Historia, 39. Delen, Stockholm 1858, s. 185 og 217; - samt Fellman IV, s. 117.

¹² Ibid.

¹³ Kngl. instruks av 6. okt. og 20. okt. 1606, - Handlingar rörande Skandinaviens Historia, 39. Delen, Stockholm 1858, s. 208, 211 og 223; - samt Fellman IV, s. 127 og 132.

vest over Kjølen, - med blant annet betydelige skyssplikter pålagt innlands-samene. (Ikke realisert.)¹⁴

Disse tiltakene ga støtet til et midlertidig oppsving i inntektene av tørkede fiskeprodukter, som vi blant annet kan observere i de gjengitte oppgavene for 1607. Dette foregikk altså både i form av direkte oppkjøp og gjennom en prioritering av tørrfisk som skattespecies.

Tiltakene ga dermed selvsagt også utslag for det relative forholdet mellom de ulike skattespecies i den svenske skatten av same- ne. Dette kan blant annet avleses i tabell 6.21 - 6.22, kapittel 6 (side 186f.) En vil her se at den relative andelen tørrfisk av oppebørselen for kystområdene isolert betraktet, øker fra såvidt over null gjennom 2. halvpart av 1500-tallet, til 12-13 prosent i 1607. Samtidig synker andelen pelsvarer for innlandets vedkommende fra 60-70 til ca. 40 prosent, mens samtidig levende rein kommer inn med en prosentandel på 18.

For kystlandets vedkommende karakteriseres som nevnt "mellomperi- oden", dvs. tidsrommet 1560-1600, av at fiskeinntektene kommer inn i form av skatt og avgift. Når det gjelder inndrivning av fiskeprodukter, er imidlertid den ordinære skatten på retur som oppebørselsmetode, og blir i løpet av perioden fullstendig er- stattet med en særskilt avgift, - kalt "spisning" eller "mat- fisk". Det er dette skiftet som ligger bak den økning av fiske- oppebørselen som kan iakttas fra 1582 av. (Og som nevnt bringer kystlandets andel av de samlede fiskeinntektene opp på et nivå av 20-50 prosent.) Fra 1589 er det denne "spisnings"-avgiften som alene står for hele oppebørselen av tørrfisk fra kystområdet.

Innføringen og oppkrevingen av denne avgiften synes å være nært knyttet til Niels Oravainen personlig, som utøver av lappfogd- embedet. Faktisk kan vi registrere en nedgang i oppkrevet avgift og et "tilbakefall" til skatten som innkrevings oppebørselsmåte for fiskeproduktene, i perioden 1585-87, da Oravainen midlertidig var avsatt fra embedet.

I de tidligste regnskapsinnførslene vedrørende "spisnings"-avgif- ten, uttrykker Niels Oravainen seg på en måte som kunne peke i retning av at denne avgiften var innført av Jöns Karlsson, som var lappfogd 1577-1581:

"Änn haffr han optt vtaff nogre Byar aff Vestersjö Lapp. Son Jöns Karlson haffr opå längd som Niels längd förmäler: Hvilcket forde Lapp. Haffr intz vtgiort tilförende så mykit

¹⁴ Handlingar rörande Skandinaviens Historia, 39. Delen, Stockholm 1858, s. 185 - 188; - samt Fellman IV, s. 117ff.

som the må haffue vtgiort,...."¹⁵

Det finnes imidlertid ikke noe nedslag av "spisnings"-avgiften i regnskapene før 1582. Året etter, i 1583, blir imidlertid proveniensopplysningene presisert og modifisert noe, gjennom et mer utførlig notat i regnskapet:

"Haffuer han optt vtaff these effterne Byar som (han) seger att Jöns Karlsson haffuer meste partenn opa lagd när hann bleff fougte, menn til förende som Niels Nielson war fougte haffue the intet vtgiort vtaff så många byar till Lappe fougten förtärning som the nw haffue vtgiort, och fins intz vtij Jönns Karlssons Reckenskap vtij så mång år som han haffuer warit fougte af tese effterne byar N..."¹⁶

Her påstås det likefrem at det Jöns Karlsson hadde foretatt, var en utvidelse av den gruppen kystsamer som ble pålagt avgiften.

Niels Oravainen var lappfogd i tre perioder: Først 1560-1576, dernest 1582-1584, og endelig 1589-1597. I 1576 ble han altså "avløst" av Jöns Karlsson. Med referanse til sin første embetsperiode, hevdet Niels Oravainen i uttalelsen fra 1583 at "spisnings"-avgiften da ikke gikk av så mange "byer" som seinere.

Dette synes altså å peke i retning av at "spisnings"-avgiften allerede under Niels Oravainens første embedsperiode har vært innkrevd i en viss utstrekning, - av visse grupper kystsamer.

En støtte for dette kan vi finne i de klagemål og undersøkelser som nettopp førte til den første avsettelsen av Niels Oravainen fra embedet. I en klage fra birkarler og samer fra 1576 heter det nemlig bl.a.:

"Til thet siette haffuer han K.M:tts owetterligt och sig till gode beskattedt Lappernes qvinfolck, så att hvar Lappehustru måste giffue honom 2 par Lappeskoor och en Reensost, Men the Lapperne i Norige boo måste giffva honom ett 1/2 pd. råckor som kalles hos them två skate winger..." (Min utheving.)¹⁷

Fra enda noe tidligere tid foreligger det klager fra Varangersamene på Niels Oravains fremferd overfor dem.¹⁸ Her påstås blant annet at han har forsøkt innført en ny skatt, og det klages over

¹⁵ SRA, Kammararkivet, Landskapshandlingar, Norrlands lappmarker, mikrofilmrull CD 2089, 1582.

¹⁶ 1583-regnskapet, jfr. Fellman IV, s. 38.

¹⁷ Fellman III, s. 338.

¹⁸ Begynnelsen av 1570-årene, Fellman IV, s. 35-36.

hans krav i forbindelse med transport og skyss. ("Skiwtts Renar"). Enn videre er det klart at han transporterer tørrfisk. Det fremgår imidlertid ikke klart av klagen om vi her faktisk har å gjøre med forsøk på oppkreving av "spisnings"-avgiten, eller om det dreier seg om en inndriving av den "ordinære" skatten med forhøyede satser. Niels Oravain gjennomførte nemlig også en egen, ny tolkning av Varangersamenes gamle skatteplikt til henholdsvis Torne- og Kemi-birkarlene. (Jfr. appendiks F.)

Av klager fra 1590-årene, fremgår det at Niels Oravain da, i sin tredje embedsperiode, skal ha inndrevet "spisnings"-avgiften med andre naturalia i tillegg til fiske-ytelsen. (reinsdyrlår, ost, smør.)¹⁹ Desto større grunn kan det være til å merke seg at den regnskapsførte fiskeytelsen holder seg relativt stabil.

Oppsummering.

Den politikken som den svenske kronen førte m.h.t. fiskeressurserne på Nordkalotten gjennomløper store svingninger i løpet av perioden, med særskilte intensive faser under kongene Gustav Vasa og Karl den 9. Dette innebærer at tildels vidt ulike tiltak blir satt i verk for å sikre kronen leveransen av tørkede fiskeprodukter: Prioritering som skattespecies innenfor den ordinære skatten, oppkjøp og produksjon for egen regning. Under Gustav Vasa synes disse tiltakene å ha vært rettet inn på, og fått størst konsekvenser, i kystområdet. Under Karl den 9. synes oppmerksomheten å ha vært rettet både mot innlandets og kystområdets fiskeressurser, med tillempling av noe ulike metoder i de to regioner.

Utenom disse kongenes styringstid ligger inntektene av tørkede fiskeprodukter på et beskjedent nivå, sammenholdt f.eks. med inntektene av skatt og landskyld på dansk-norsk side. En mindre bevegelse i dette lave nivået skyldes en særskilt oppbørselsordning satt ut i livet av en bestemt lappefogd.

Hva den rent kommersielle etterspørselen etter tørkede fiskeprodukter angår, kan det være verdt å merke seg at kronens direkte oppkjøp i kystområdet gjorde seg sterkest gjeldende i 1550-årene. Seinere var den statlige oppkjøpsvirksomheten i denne regionen minimal. Derimot ble det i 1607 fra innlandet kjøpt opp et visst kvantum ferskvannsfisk, som i vekt kan måle seg med oppkjøpene fra kystregionen i 1550-årene.

¹⁹ Fellman IV, s. 54.

2) Statlig svensk oppebørsel av og handel med pelsverk.

Tabell D.3.

Skindvarer oppkjøpt av den svenske kronen i kystregionen.

	Varanger:	Tana:	Laksefjord:	Porsanger:	Altafjorden:	Kvænangen:	Nord-Reisa:	Lyngen:	Ullsfjord:	Ringvassøy/ Balsfjorden/ Malangen:
1552	IKKE REGIONALT FORDELTE OPPLYSNINGER									
1553										
1554										
1555										
1556										
1557										
1558										
1559										
1560										
1561										
1562										
1563										
1564										
1565										
1566	IKKE REGIONALT FORDELTE OPPLYSNINGER									
1567	IKKE REGIONALT FORDELTE OPPLYSNINGER									
1568	2 korsrever for 8 al. nersk			1 korsrev for intat.						
1569				1 korsrev						
1570				1 korsrev, 1 svartrev		1 korsrev				
1571										
1572			1 bjørneskinn, 1 bever, 1 tim. hermelin					1 svartrev 1 korsrev		
1573	1 korsrev									
1574								1 mår 10 rødrever		
1575										
1576										
1577					1 rødrev			1 mår 1 korsrev		1 rødrev
1578										
1579										
1580										

Tabell D.3. (forts.)

	Varanger:	Tana:	Laksefjord:	Porsanger:	Altafjorden:	Kvænangen:	Nord-Reisa:	Lyngen:	Ullsfjord:	Ringvassøy/ Balsfjorden/ Malangen:	Salangen:	Ofote
1581												
1582				1 oterskinn 1 rødrev	1 oter, 1 korsrev 5 rødrev, 5 mår 1 blå fj. rakke							
1583	IKKE REGIONALT FORDELTE OPPLYSNINGER											
1584				1 brandrev	1 oterskinn							
1585												5 brand 6 rødrev
1586	1 bever 1 korsrev				7 korsreiver							
1587	IKKE REGIONALT FORDELTE OPPLYSNINGER											
1588				1 korsrev								
1589				2 ulver	5 brandreiver 2 rødreiver						1 svartrev 1 rødrev	
1590				2 rødreiver 1 brandrev	4 otere, 1 kors- rev, 2 rødrev							
1591			1 korsrev 1 brandrev	2 brandreiver 2 rødreiver	3 svartreiver 5 brandreiver 6 korsreiver 6 oterskinn 5 rødreiver							
1592					1 korsrev, 3 rød- reiver, 6 otere	1 ulveskinn(?) ← - - - ? - - - →				1 ulveskinn(?)		
1593					2 brandreiver 5 oterskinn							
1594					4 rødreiver				1 svartrev 2 rødreiver	2 svartreiver 4 korsreiver		
1595				1 korsrev 2 rødreiver	4 svartreiver 3 rødreiver 1 korsrev			5 rødreiver		2 brandreiver 2 korsreiver		
1596			1 brandrev	4 rødreiver	4 oterskinn, 2 rødreiver					1 korsrev		
1597												
1598												
1599												
1600												
1601												
1602												
1603												
1604												
1605												
1606												
1607												
1608												
1609												

Tabell D. 4.

Pelsvarer og håndverksprodukter oppkjøpt av den svenske kronen i innlands-siidaene
i Torne Lappmark, 1552 - 1607.

	1552	1555	1556	1558	1561	1563	1566	1569	1571	1572	1573	1574	1576	1577	1578	1581	1582	1586	1591	1596		1604	1607
Gråskinn				14 tim															0,8tim				3,5tim.
Reinskinn	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	30	(1)
Hvit fjellrakke	5		4			3			124	2		12	4	4								50	33
Svart fjellrakke				17	2	2		2	36	2	2	4	5	1								10	17
Mår		12	25	31	8	14	22	12	8	7	4	16	15	8	1	5	26	1	16	8		6	7
Oter						3						2	4	3	5	1	4		3				1
Rødrev			4				1		7		14	5	52	13	10	5	12	4	19	20		40	14
Jerv		8	2	5	2		2		2	3	2	3	3		1		1	1	5			4	1
Ulv	3	2		21	2	4	1	3	9	3		1	10	2	2	1	3	1	5	5		2	6
Bever		1				2	1	5	13	4	1	12	17	5		3	12	1	53	3			4
Bjørn				6		2	1	1	3	2	3	4	3	2	2		1	1	5	1		3	2
Korsrev	1	2	6	2	2	5	3	9	7	23	26	13	25	3	1		7	13	6	10		36	6
Hermelin						2 tim		1 tim		1 tim			2 tim		1 tim		2 tim		5,7tim	1 tim		2 tim	
Svart bever				1		2	3					1							1				1
Svartrev	2	1	2		2	1	1	4	6	7	4	3	7	4	3	1	3	6	4			2	
Brandrev													4	1				5	11	5			
"tilredde Kutskin"	109																						
Passelig god rev			1																				
"Suartt buck reffr"									3			1					7						
Grå fjellrakke									10														
SAMLET VERDI AV PELSVARENE (lispund hamp)	(min. 12,7)	28,3	40,8	87,7	20,6	49,4	37,0	55,3	103,8	66,3	65,4	65,9	150,6	43,0	29,2	22,4	107,6	84,3	217,6	73,4		191,0	89,8
Lappestøvler																						4 par	5 par
Lappesko							5 par														37 par	2 par	4 par
Lappehansker																					14 par	2 par	5 par
Mudder																					5	4	8
Grener																					4		
Bernfisk								5 pd.															
Gjedder																						42,5pc	
Laks																						6 tr	

Tabell D.5.

Verdi av pelsvarer oppkjøpt av den svenske kronen i kystregionen ved Atlanteren og Ishavet. (Uttrykt i verdi-enheter = 1 lispd. hamp.)

1569:	2,2000
1573 (bare Varanger):	1,2800
1574:	9,5300
1577:	3,6900
1582:	14,0200
1586:	19,9100
1591:	50,8900
1596:	24,1400

1607: —

Tabell D.6.

Verdi av pelsvarer oppkjøpt av den svenske kronen i innlands-siida'ene i Torne Lappmark: (Uttrykt i verdi-enheter = 1 lispd. hamp.)

1552			12,6800*
1553:			28,2700
1556:			40,7800
1558:			87,7300
1561:			20,5600
1563:			49,3700
1566:			36,9900
1569:			55,2800
1571:			103,8400
1572:			66,3100
1573:			65,4000
1574:			65,8700
1576:			150,6330
1577:			43,0200
1578:			29,2200
1581:			22,3800
1582:			107,5500
1586:			84,3200
1591:			217,5580
1596:			73,4100
1607:	65,725	-	89,7550 (?)

Tabell D7. Verdi av pelsvarer oppebåret i skatt og sakøre, samt oppkjøpt av den svenske kronen,

i innlandet og kystregionen. (Uttrykt i lispd. hamp.)

	Kyst		Innland		Oppkjøpt, ikke mulig å stedfeste:	Sum opp- kjøpt:	Sum skatt:	Sum kyst- region:	Sum inn- land:	Total sum:
	Skatt:	Oppkjøpt:	Sakøre:	Skatt:						
1552		?		155,44		12,68				
1553	(21,54)	?		30,17						
1554										
1555	5,51	?	-	60,39		28,27	28,27	65,90		94,17
1556	1,90	?	5,34	104,83		40,78	40,78	106,73		152,85
1557										
1558	0,76	?		139,84		87,73		140,60		
1559										
1561	8,65	?	-	109,05		20,56		117,70		138,26
1566	2,40	?	-	80,07		36,99		82,47		119,46
1569	4,18	2,20		91,37	55,28		57,48	95,55	6,38	
1571	55,12	-	1,28	100,36		80,87		155,48	55,12	237,63
1574	20,29	9,53		114,83	65,87		75,40	135,12	29,82	
1576	39,08	-	3,52	159,85		105,51	105,51	198,93	39,08	307,96
1577	20,48	3,69		153,80	43,02		46,71	174,28	24,17	
1581	18,07	-	1,35	216,07		22,38	22,38	234,14	18,07	256,87
1582		14,02			107,55	121,57				
1586	18,56	19,91	4,02	146,17	84,32		104,23	164,73	38,47	234,51
1591	30,35	50,89	-	220,00	217,56		268,45	250,35	81,24	437,56
1596	16,85	24,14	-	185,94	73,41		97,55	202,79	40,99	259,35
1607	21,42	-	-	154,61	65,73		89,76	176,03	21,42	265,79

Tabell D.8 . Tørkede fiskeprodukter og pelsverk i den totale oppebørselen fra kystområdet og innlandet. Relativ andel av samlet verdi av oppebørselen.

	TØRKEDE FISKEPRODUKTER								PELSVERK								SAMLET VERDI AV OPPE- BØRSLEN*
	Kystlandet				Innlandet				Kystlandet				Innlandet				
	Oppe- båret i skatt	%	Opp- kjøpt	%	Oppe- båret i skatt	%	Opp- kjøpt	%	Oppe- båret i skatt	%	Opp- kjøpt	%	Oppe- båret i skatt	%	Opp- kjøpt	%	
1556:	-	-	-	-	11,02	4,0%	-	-	1,90	0,7%	?	-	104,83	38,4%	40,78	14,9%	273,18
1561:	-	-	-	-	4,93	1,4%	-	-	8,65	2,4%	?	-	109,05	30,2%	20,56	5,7%	360,74
1566:	-	-	-	-	21,32	6,5%	-	-	2,40	0,7%	?	-	80,07	24,4%	36,99	11,3%	328,63
1571:	2,75	0,32%	-	-	15,66	1,8%	-	-	55,12	6,2%	-	-	100,36	11,3%	103,84	11,7%	885,17
1576:	-	-	-	-	18,15	2,8%	-	-	39,08	6,1%	-	-	159,85	24,8%	150,63	23,4%	644,57
1581:	-	-	-	-	9,68	1,5%	-	-	18,07	2,8%	-	-	216,07	33,0%	22,38	3,4%	655,66
1586:	1,11	0,17%	-	-	20,90	3,3%	-	-	18,56	2,9%	19,91	3,1%	146,17	23,0%	84,32	13,3%	633,61
1591:	25,20	3,5%	-	-	21,20	2,9%	-	-	30,35	4,2%	50,89	7,0%	220,01	30,2%	217,56	30,0%	728,76
1596:	20,16	3,8%	-	-	35,10	6,6%	-	-	16,85	3,2%	24,14	4,5%	185,94	34,9%	73,41	13,8%	532,21

*) Verdien av: (Skatt av kystområdet + skatt av innlandet + sakøre av innlandet + "stadga av träsken" i innlandet + "spisning" oppkrevd i kystområdet + verdien av oppkjøpt pelsverk - verdien av varer benyttet til oppkjøp ("Förbytte partzeler").

Tabell D. 9.

Fordelingen av den totale svenske, statlige oppebørslen fra innlandet og kystområdene regnet til Torne Lappmark:

(Bortsett fra sakøre, stadga av träsken og spisning.)

	<u>Kystlandet:</u>	<u>Innlandet:</u>
1556:	0,7 %	57,3 %
1561:	2,4 %	37,3 %
1566:	0,7 %	42,2 %
1571:	6,5 %	24,8 %
1576:	6,1 %	51,0 %
1581:	2,8 %	37,9 %
1586:	6,2 %	39,6 %
1591:	14,7 %	63,1 %
1596:	11,5 %	55,3 %

Tabell D. 10.

Fordelingen av den totale svenske, statlige oppebørslen fra innlandet og kystområdene regnet til Torne Lappmark:

(Bortsett fra sakøre, stadga av tråsken og spisning.)

	<u>Fiskeprodukter:</u>	<u>Pelsverk:</u>
1556:	4,0 %	54,0 %
1561:	1,4 %	38,3
1566:	6,5 %	36,4 %
1571:	2,1 %	29,2 %
1576:	2,8 %	54,3 %
1581:	1,5 %	39,2 %
1586:	3,5 %	42,3 %
1591:	6,4 %	71,4 %
1596:	10,4 %	56,4 %

■ Kystområdet
□ Innlandet

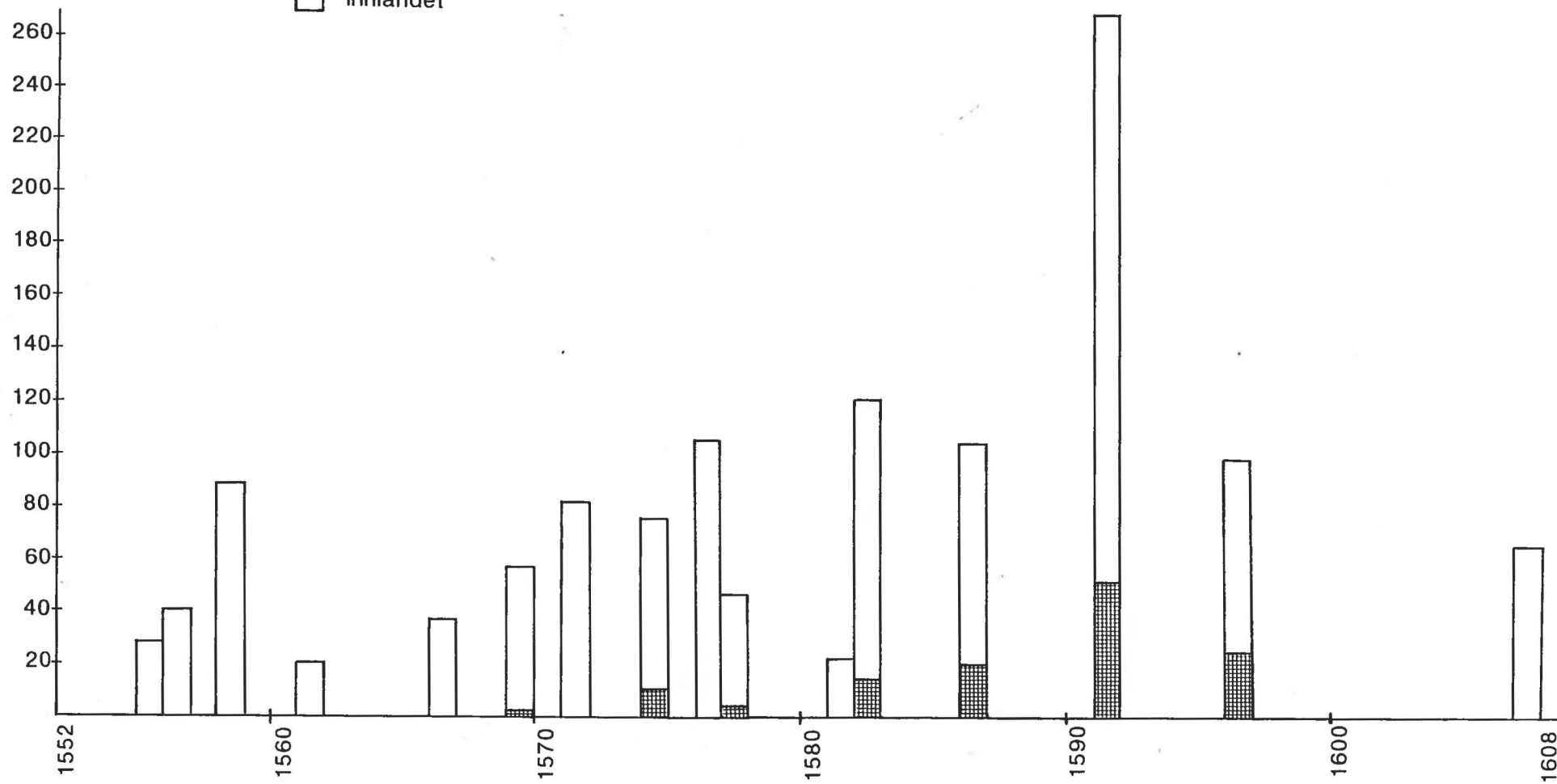

Fig. D. 4. Den svenske kronens oppkjøp av pelsverk fra kystregionen og innlandssiidaene i Torne Lappland. Uttrykt i lispd. hamp.

Oppkjøp (- hovedsaklig på strekningen Altafjord (Porsanger)- Malangen)

Skatt (- hovedsaklig på strekningen Porsanger - Ofoten)

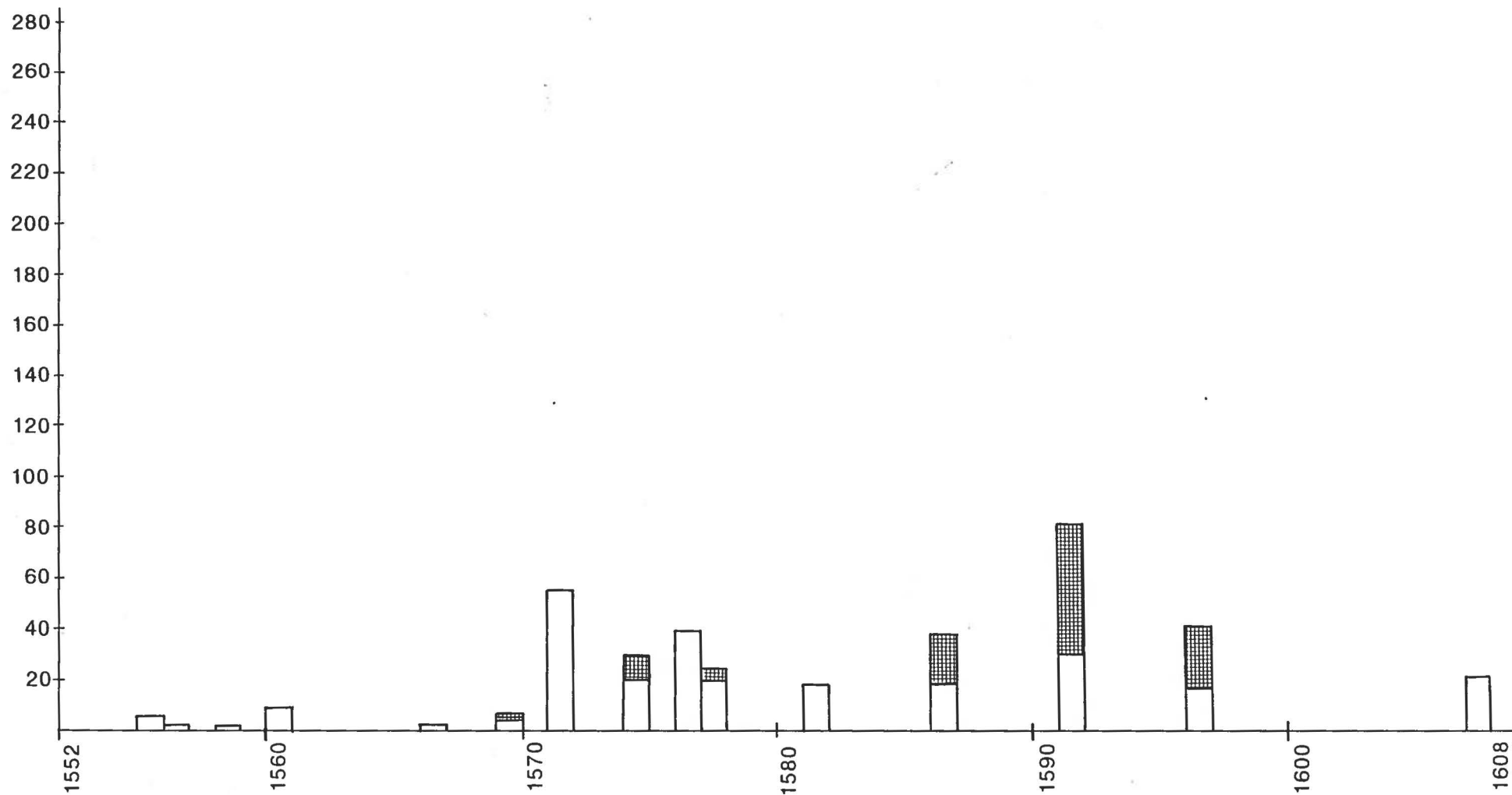

Fig. D. 5. Den svenske kronens oppebørsel og oppkjøp av pelsverk fra kystregionen.
Uttrykt i lispd. hamp.

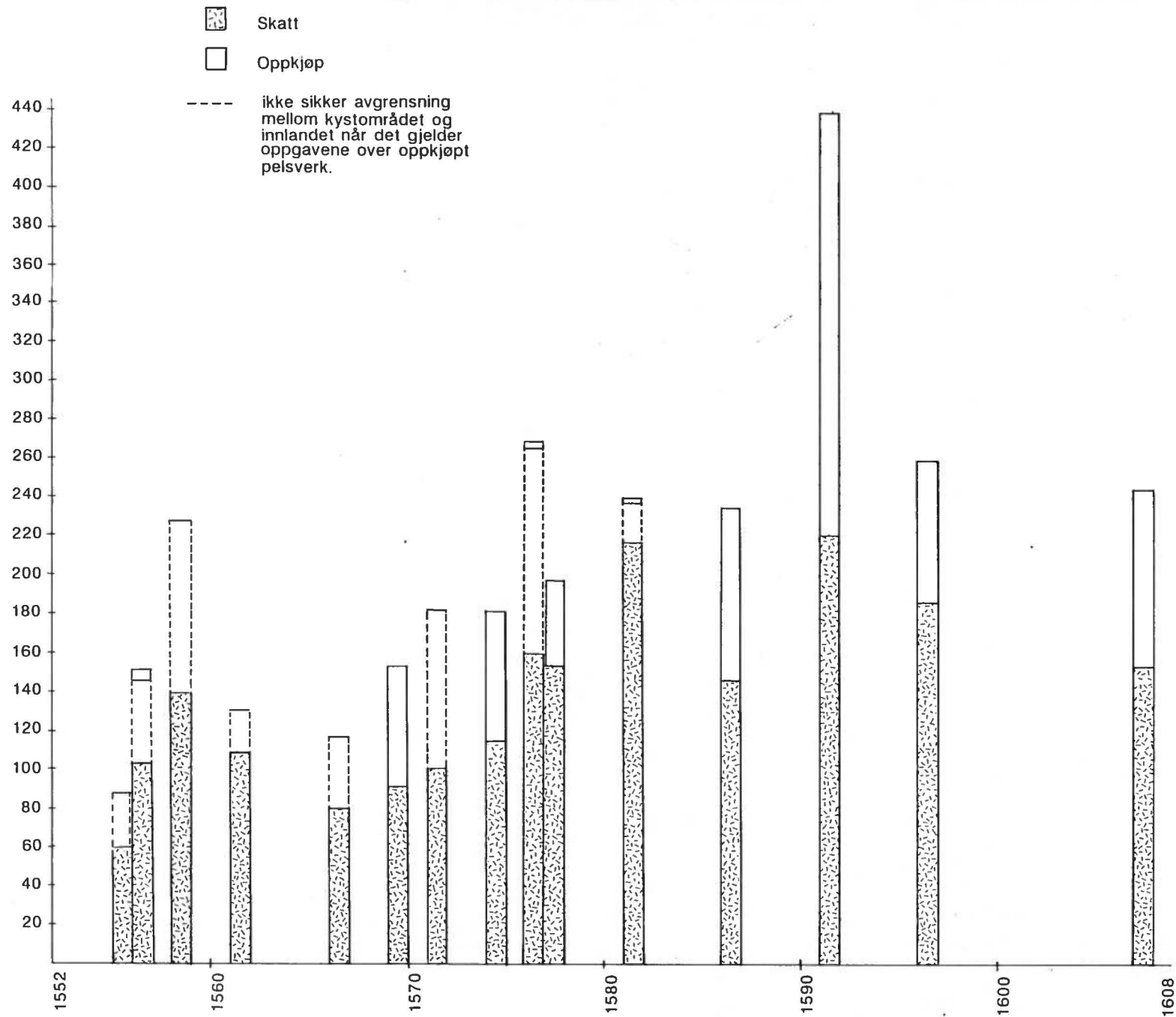

Fig. D. 6. Den svenske kronens oppebørsel og oppkjøp av pelsverk fra innlands-
siidaene i Torne Lapland. Uttrykt i lispd. hamp.

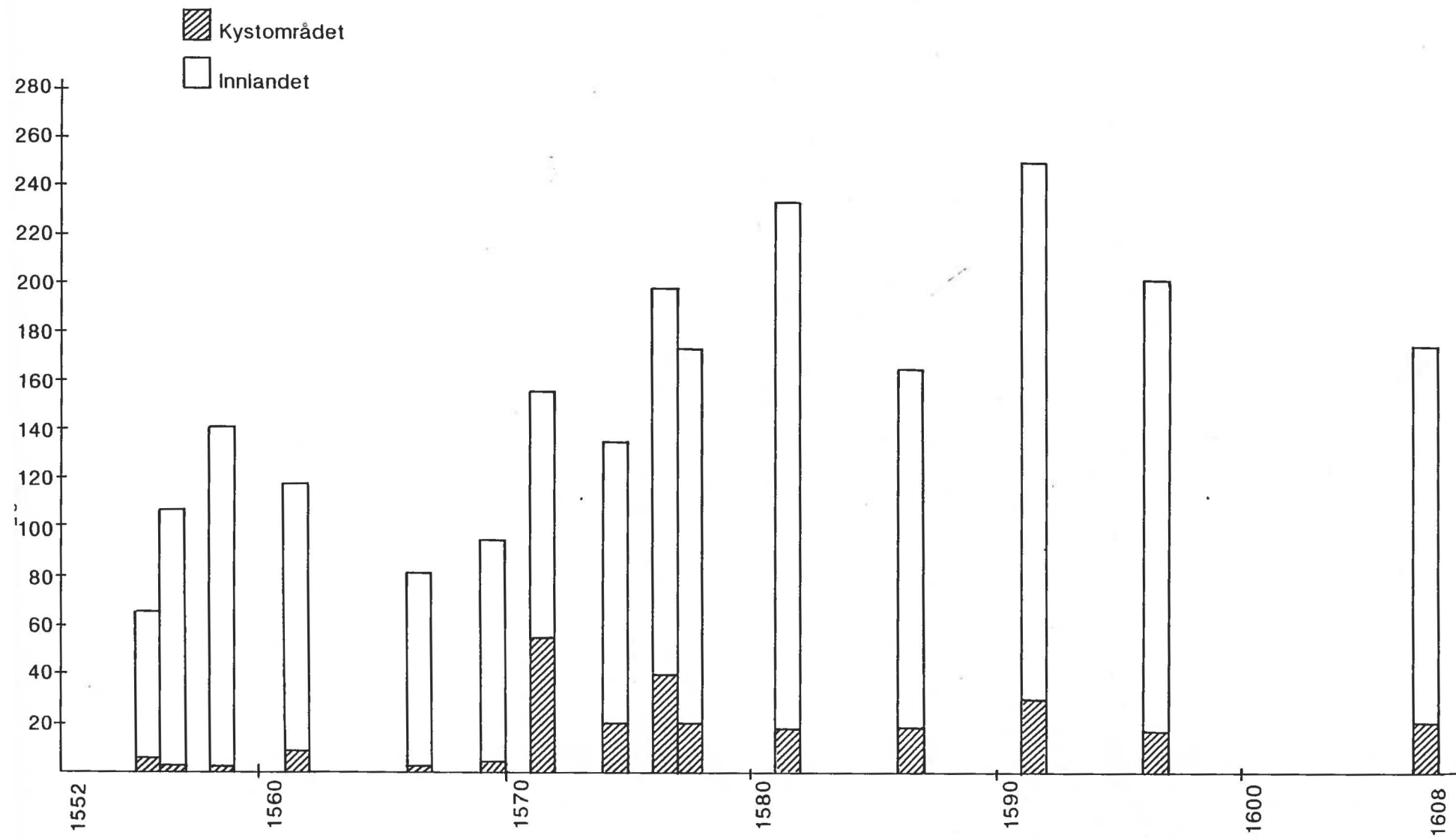

Fig. D. 7. Den svenske kronens oppebørsel av pelsverk, fra kystregionen og innlandssiidaene i Torne Lappmark. Uttrykt i lispd. hamp.

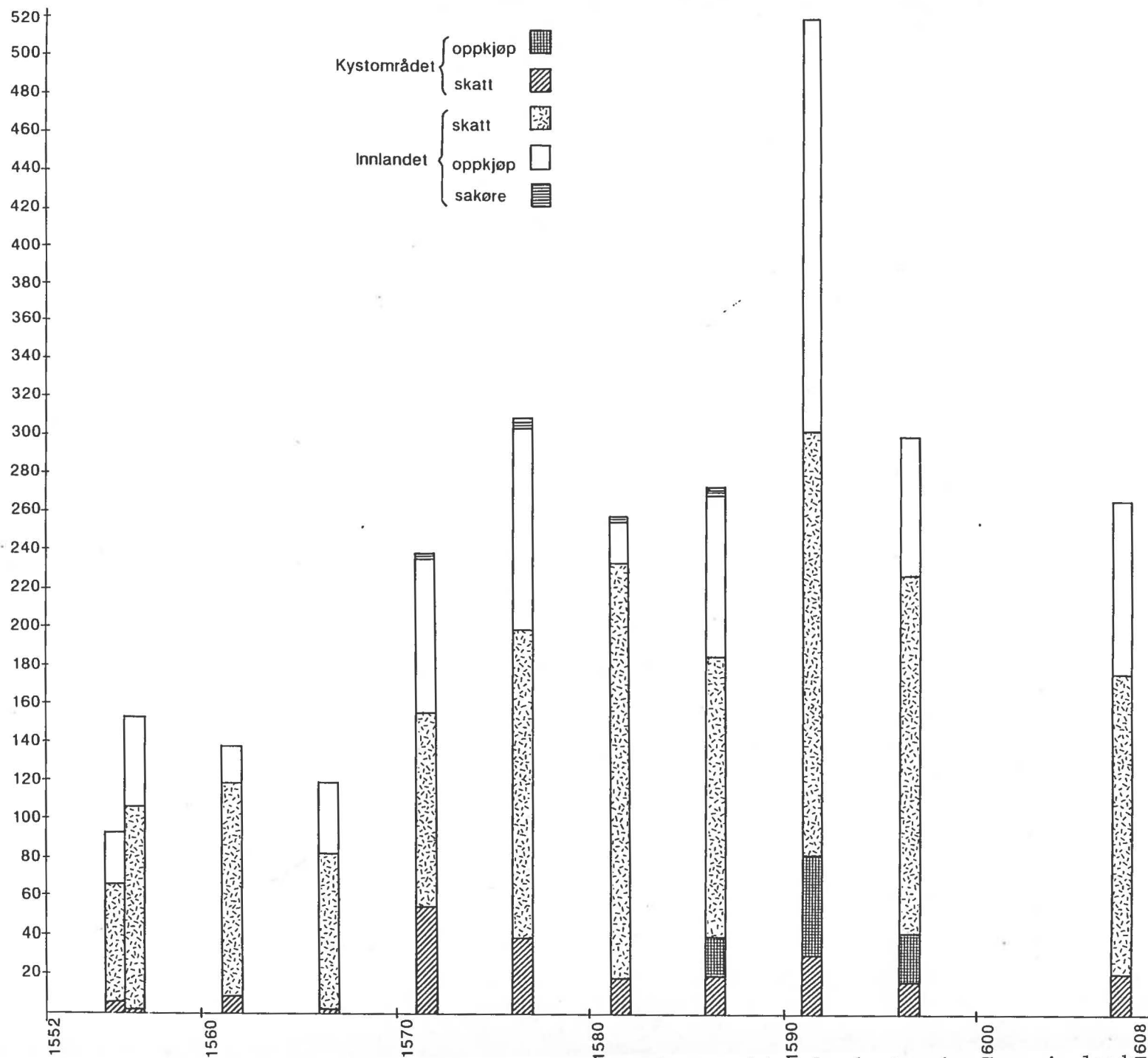

Fig. D. 8. Den svenske kronens oppebørsel og oppkjøp fra kystregionen og innlandssiidaene i Torne Lappland. Uttrykt i svensk krona.

Appendiks E.

Appendiks E.

Hovedtrekk av vare-sammensetningen i innførselen til Stockholm fra Norrbotten.

I sammenheng med denne undersøkelsen har det ikke vært mulig å gjennomgå primær-materialet i tollregnskapene, for å kunne klarlegge den relative sammensetningen av importen til Stockholm fra kystlandskapene i nord. - Deler av det relevante tollregnskaps-materialet er imidlertid gjengitt, og til dels bearbeidet i arbeider av Enequist (1937), Hoppe (1945) og Friberg (KLN, bd. 2 og 12, samt Friberg 1983.) I følge disse forfatterne skal oppgavene være mest utførlig for årene umiddelbart etter innføringen av Norrlandstollen, dvs. slutten av 1550-årene og begynnelsen av 1560-årene.

I tabellene E.1. - E.3. nedenfor har jeg søkt å gi en systematisert oppstilling av det materialet de nevnte forfatterne refererer - i delvis bearbeidet form. Her skal først kommenteres grunnlaget for oppstillingen av disse tabellene og de trekk som lar seg lese ut av dem.

Enequist gjengir i tabells form oppgaver for den delen av innførselen til Stockholm som stammer fra Lule sokn. Det er dette som er hovedgrunnlaget for tabell E.1. Til Enequists oppgaver har jeg for det første føyet overslag for året 1556 som Friberg refererer i sin artikkel om "Norrbottnenshandel" i KLN, bd. 12. (Disse overslagene er gitt i kg.) Dernest har jeg kontrollert noen av disse overslagene med original-oppgaver, oppgitt i lispund, tønner og stykker, slik de gjengis i Fribergs seineste verk om Stockholms handel på Norrbotten. (Friberg 1983.) Disse oppgavene er gjengitt innenfor hake-parenteser [] i tabell E.1.

Av dette vil en for det første merke seg at Fribergs og Enequists oppstilling av varekategorier til dels skiller seg fra hverandre, - noe som gjør en direkte sammenlikning og gjensidig kontroll vanskelig. Friberg (KLN) opererer stort sett med flere "sekke-kategorier" enn Enequist. På den andre siden slår Enequist også sammen enkelte vareslag, f.eks. gråskinn og hermelin. Dette vanskeliggjør også videre bearbeiding av oppgavene, f.eks. når det gjelder verdiberegninger, etter de verdirelasjoner vi har kommet frem til i appendiks B.) - Imidlertid oppgir Friberg og Enequist også sterkt avvikende tall for varekategorier som skulle synes relativt enhetlige og sammenliknbare. (F.eks. smør.) Dette reiser spørsmålet om de er oppstilt etter samme prinsipper, og gjengir det samme primærmaterialet. Det synes som om vi må utvise en viss forsiktighet med å trekke for store vekslere på de absolute talloppgavene. Men utnytter vi dem til relative sammenlikninger, helst innenfor begrensede sektorer, som f.eks. relativ fordeling av de ulike fiskeslagene innenfor den samlede fiskeimporten, synes likevel tallene fra de to forfatterne å gi samme

bilde. (Jfr. tabell E.2 og E.3.)

Går vi enda et skritt videre, og sammenlikner Enequists oppgaver med Hoppes (1945:57) blir det i tillegg klart at de ulike forfatterne opererer med ulike omregningsfaktorer ved omregning fra lispund, - som var den dominerende vektenheten for de fleste fiskeproduktene. Dette fremgår også av teksten. Enequist opererer med 8,5 kg på lispundet, mens Hoppe slutter seg til Forssell, som har vist at 1 lispund veid på "stadsvågen" i Stockholm i 2. halvdel av 1500-tallet må settes til 6,88 kg. (Hoppe avrunder så dette til 6,8 kg.) Friberg på sin side synes å legge til relasjonen 1 lispund = 8,3 kg. - All den stund de refererte oppgavene har kommet i stand ved innveiling og registrering ved innførslen til Stockholm, synes det riktig å legge Stockhoms-lispundet til grunn i denne sammenheng, selv om vi ellers i denne fremstilling går ut fra 7,8 kg som den riktige vekten på lispundet, vurdert ut fra det som var gjengs i Norrland og i samhandel på Nordkalotten. - Et annet tenkelig alternativ er også å tilbakeføre Enequists oppgaver til lispund, og så beregne de tilsvarende kvanta i kg. på nytt, etter relasjonen 1 lispund = 7,8 kg. I tabell E.3 har jeg for kontrollens skyld gjort dette. Jeg har imidlertid funnet det riktig også å benytte Enequists tallmateriale slik hun selv har presentert det, og dette gjengis derfor ukorrigert i tabell E.2.

Mens Enequist konsentrerer seg om Lule sokn og særskilt "älvbyarna" innenfor soknet, og Friberg gjengir oppgaver for hele Västerbotten, oppgir Hoppe aggregerte tall for innførslen til Stockholm fra Norrbottnen. Han benytter seg imidlertid av atter andre "sekke-kategorier" og skriver dessuten uttrykkelig at det dreier seg om de "største varugrupperne". Hoppes tall er hentet fra regnskapene 1560 - 1563. Her har jeg tillatt meg å tilbakeføre oppgavene til de opprinnelige enhetene, på grunnlag av de omregningsfaktorer som Hoppe selv uttrykkelig gir til kjenne i noten til sin tabell. (Hoppe 1945:....) Dette er gjort for laksens vedkommende (tønner), tørrfisk (lispund) og gråskinnene (timmer). Hoppes tabell fremstår så oversiktlig og oppgavene er gitt i kjente varestørrelser; slik at en beregning av de enkelte vareslagenes verdiandel skulle være forsvarlig, - forutsatt at vi kan nytte de verdi-relasjoner som er etablert i appendiks B. Men dette forutsetter at tallmaterialet er brakt på en form som er samsvarende med de enhetene som er lagt til grunn for utregningen av verdi-relasjonene. Vi er derfor nødt til å føre dem tilbake til tønner, lispund og timmer igjen. De omregningsfaktorer som er benyttet er følgende:

Laks: 1 tønne = 18 lispund, 1 lispund = 6,8 kg,
dvs. 1 tønne = 122,4 kg.

Tørrfisk: 1 lispund = 6,8 kg.

Gråskinn: 1 timmer = 40 stykker.

I denne omarbeidede versjonen er Hoppes oppgaver gjengitt i tabell E.4.

Til kontroll har jeg også benyttet de middelverdier for importen til Stockholm i årene 1556, 1560 og 1562, som Friberg (1983) oppgir for Västerbotten. (Tabell E.7.)

På denne måten får en altså stilt opp forsøksvise kvantitative overslag over varestrømmen fra Norrbotten og til Stockholm. Prinsippielt må det tas forbehold om eksport av Norrbottensvarer over andre eksportbyer enn Stockholm, og de feilkilder som måtte være forbundet med effektiviteten ved toll-oppebørslen. Det er likevel grunn til å anta at en med dette har fått tak i en såpass stor og representativt andel av den totale eksporten som gikk til Stockholm fra henholdsvis Norrbotten og Västerbotten, at det danner rimelig grunnlag for å danne seg et bilde av varenes relative fordeling.

Det er da to trekk som fremfor alt slår en i øynene:

- Det er for det første den dominerende stilling som alle slags fiskeprodukter inntar i den samlede varestrøm vi får registrert gjennom tollregnskapene.
- Dernest viser det seg at hovedtyngden av denne fiske-eksporten utgjøres av fisk som er fanget og produsert i Bottenvikens kystlandskaper, og/eller relativt nære oppland. Den andelen av fiskeproduktene som stammer fra Ishavs- eller Atlanterhavskysten, er stort sett beskjedne i sammenlikning.
- Og for det tredje merker vi oss hvilken særstilling laksen står i, når det gjelder fisken som kommer fra Norr- og Västerbotten.

Disse trekkene synes å ha gyldighet, hva enten vi studerer sammensetningen av innførselen rent kvantitativt, eller om vi går veien om å regne ut innførselens relative sammensetning etter verdi.

Dersom en jevnfører med de oppgaver som er gjengitt i appendiks C (side 59-60) vedrørende tørrfisk-kvanta'ene innenfor det dansk-norske systemet, ser en umiddelbart at innførselen av "bernfisk"/-"Atlantfisk" til Stockholm via landskapene i nord, overhodet ikke er i nærheten av det nivå som den samlede kommersielle aktiviteten innenfor det dansk-norske systemet lå på. Går en imidlertid ned på lavere nivå innenfor den rent statlige oppebørslen, viser det seg at den registrerte tørrfisk-innførselen til Stockholm ligger på et nivå som i størrelses-orden kan tilsvare den dansk-norske kronens landskyld-inntekter (i tørrfisk) fra et nordnorsk len, eller inntekten av den tradisjonelle finneskatten fra et folkerikt kystsamisk bosetnings-område, slik som eksempelvis Varanger-fjorden.

Tabell E.1.

Innførselen til Stockholm på skip fra Lule sokn.

(Etter oppgaver gjengitt av Gerd Enequist: Nedre Luledalens byar. Geographica no. 4, Uppsala 1937, s. 28-29, og Nils Friberg: Norrbottenshandel, art. i KLNM, bd. 12, sp. 351.)

FRIBERGS OPPGAVER:

ENEQUISTS OPPGAVER:

	1556	1556		1559	1560	1561	1562	1563
		totalt	från Älv- byarna					
Skepp		4	2	10	4	8	6	5
Smør (kg.)	2 800	880	620					
Bernfisk (kg.)	[330 lispd.]	1 280		5 050	940	570	1 140	890
Rocka (kg.)	2 200	440	510	2 140	840	300	840	890
Rav (kg.)	[270 lispd.]	72		260	30			
Lax (kg.)	145 tn	15 040	9 400	12 260	26 880	22 540	17 300	8 150
Gädda (torr) (kg.)	11 400	14 900	5 290	10 540	6 820		9 990	6 430
Id (torr) (kg.)	[2370 lispd.]	3 030	1 410	2 410	1 120	1 390	1 650	1 440
Sik (torr) (kg.)		5 680	1 930	2 960	1 510	1 220	1 120	890
Braxen (torr) (kg.)	13 600	790	160	180	260			40
Abborre, mört (torra) (kg.)	[1860 lispd.]	440	50	178	190	240	1 020	
Nors (kg.)		2 800	1 620	1 670	1 960	410		820

fortsettes

Tabell E.1 (fortsatt).

Innførselen til Stockholm på skip fra Lule sokn.

(Etter oppgaver gjengitt av Gerd Enequist: Nedre Luledalens byar. Geographica no. 4, Uppsala 1937, s. 28-29, og Nils Friberg: Norrbottenshandel, art. i KLNM, bd. 12, sp. 351.)

FRIBERGS OPPGAVER:

ENEQUISTS OPPGAVER:

	1556	1556		1559	1560	1561	1562	1563	
		totalt	från alv- byarna						
Siklöja (torr) (tnr.)		1	1	17					
Kramsill (kg.)	} 190 tn [190 tn]	470	140	1 500	50	950	480	1 050	
Strömming (tnr.)									
Harr (torr) (kg.)	1 100	650	290						
Ko- o. oxhudar (stk.)	} 600 [640]	20	2	190	101	49	135	90	
Kalvskinn (stk.)				94	20	45	49	65	
Bockskinn (stk.)			285	145	441	20	57	208	101
Fårskinn (stk.)					20	15			
Geitskinn (stk.)			5	5	189	61	15	15	

fortsettes.

Tabell E.1. (fortsatt)

Innførselen til Stockholm på skip fra Lule sokn.

(Etter oppgaver gjengitt av Gerd Enequist: Nedre Luledalens byar. Geographica no. 4, Uppsala 1937, s. 28-29, og Nils Friberg: Norrbottenshandel, art. i KLNM, bd. 12, sp. 351.)

FRIBERGS OPPGAVER:

ENEQUISTS OPPGAVER:

	1556	1556		1559	1560	1561	1562	1563
		totalt	från alv- byarna					
Räv-, utter- & hermelinskin (stk)	81							
Rävar (stk.)	[30]	35						
Uttrar /bäver (stk.)	[40]	35					12	
Renskin (stk.)		5						
Gråskinn (stk.)	2 340 (58,5 timmer)							
Gråskinn o. hermelin (stk.)		2 915 (72,9 timmer)		6 420 (160,5 timmer)	3 652 (91,3 timmer)	3 200 (80 timmer)	4 480 (112 timmer)	10 040 (251 timmer)
Fjäder (tnr.)	[10]	7,5	5					
Späck (kg.)	900	630	370	1 550	880			140
Tran (kg.)	400							

Tabell E.2. Registrert innførsel av fiskeprodukter til Stockholm på skip fra Lule sokn.

(Sammendrag fra Enequists og Fribergs oppgaver i tabell 1. Enequists oppgaver ikke korrigert.)

Fiskeproduktene fordelt (absolutt og relativt) på fisk produsert i ulike regioner, beregnet etter vekt.

FRIBERGS OPPGAVER:

ENEQUISTS OPPGAVER:

	1556	1556		1559	1560	1561	1562	1563
Laks (kg.)	ca. 20 880	15 040	9 400	12 260	26 880	22 540	17 300	8 150
Annen fisk fra Västerbotten:	ca. 32 560	28 760	10 890	19 438	11 910	4 210	13 260	10 670
Fisk fra Västerbotten - totalt	ca. 53 440	43 800	20 290	31 698	38 790	26 750	30 560	18 820
Fisk fra Nordishavet/ Atlanteren (kg.):	ca. 2 200	1 792	510	7 450	1 810	870	1 980	1 780
Fiskeprodukter totalt (kg.):	ca. 55 640	45 592	20 800	39 148	40 600	27 620	32 540	20 600
Laks (kg.):	37,5%	33,0%	42,2%	31,3%	66,2%	81,6%	53,2%	39,6%
Annen fisk fra Västerbotten:	58,5%	63,0%	52,4%	49,7%	29,3%	15,2%	40,7%	51,8%
Fisk fra Västerbotten - totalt	96,0%	96,1%	97,5%	81,0%	95,5%	96,9%	93,9%	91,4%
Fisk fra Nordishavet/ Atlanteren (kg.):	4,0%	3,9%	2,5%	19,0%	4,5%	3,1%	6,1%	8,6%
Fiskeprodukter totalt	100,0%	110,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Tabell E.3. Registrert innførsel av fiskeprodukter til Stockholm på skip fra Lule sokn.

(Sammendrag av Enequists og Fribergs oppgaver i tabell 1. Enequists oppgaver korrigert m.h.t. lispund-vekten.)

Fiskeproduktenes fordeling (absolutt og relativt) på fisk produsert i ulike regioner, beregnet etter vekt.

FRIBERGS OPPGAVER:

ENEQUISTS OPPGAVER:

	1556	1556		1559	1560	1561	1562	1563
Laks (kg.)	ca. 20 880	15 040	9 400	12 260	26 880	22 540	17 300	8 150
Annen fisk fra Västerbotten:	ca. 32 560	26 425	10 006	17 860	10 943	3 868	12 184	9 804
Fisk fra Västerbotten - totalt:	ca. 53 440	41 465	19 406	30 120	37 823	26 408	29 484	17 954
Fisk fra Nordishavet/ Atlanteren (kg.):	ca. 2 200	1 646	469	6 845	1 663	799	1 819	1 635
Fiskeprodukter totalt (kg.)	ca. 55 640	43 111	19 875	36 965	39 486	27 207	31 303	19 589
Laks (kg.):	37,5%	34,9 %	47,3 %	33,2 %	68,1 %	82,8 %	55,3 %	41,6 %
Annen fisk fra Västerbotten:	58,5%	61,3 %	50,3 %	48,3 %	27,7 %	14,3 %	38,9 %	50,1 %
Fisk fra Västerbotten - totalt:	96,0%	96,2 %	97,6 %	81,5 %	95,8 %	97,1 %	94,2 %	91,7 %
Fisk fra Nordishavet/ Atlanteren (kg.):	4,0%	3,8 %	2,4 %	18,5 %	4,2 %	2,9 %	5,8 %	8,3 %
Fiskeprodukter totalt	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Tabell F.4.

Innførsel til Stockholm på skip fra Norrbotten.

(Etter Hoppe, 1945, s. 57. - Kvanta av laks, tørrfisk og gråskinn uttrykt i enhetene tønner, lispund og timmer.)

	<u>1560</u>	<u>1561</u>	<u>1562</u>	<u>1563</u>
Laks:	613 tn. (10 421 lispd.)	817 tn. (13 889 lispd.)	490 tn. (8 330 lispd.)	155 tn. (2 635 lispd.)
Bernfisk:	300 lispd.	204 lispd.	276 lispd.	96 lispd.
Rokker:	144 lispd.	42 lispd.	120 lispd.	84 lispd.
Annen fisk:	2 484 lispd.	1 800 lispd.	3 360 lispd.	1 320 lispd.
Sum fisk:	13 349 lispd.	15 935 lispd.	12 086 lispd.	4 135 lispd.
Ku- og oksehuder:	300	130	250	150
Kalveskinn:	100	100	200	100
Geiteskinn:	750	500	700	275
Gråskinn:	237,5 tim.	200 tim.	275 tim.	325 tim.

Tabell E.5.

Innførsel av fiskeprodukter til Stockholm på skip fra Norrbotten.

(Etter Hoppes oppgaver, gjengitt i tabell 4.)

Fiskeproduktene relative fordeling på fisk produsert i ulike regioner, beregnet etter vekt.

	<u>1560</u>	<u>1561</u>	<u>1562</u>	<u>1563</u>
Laks:	78,1%	87,2%	68,9%	63,7%
Annen fisk fra Norrbotten:	18,6%	11,3%	27,8%	31,9%
Fisk fra Norrbotten - totalt:	96,7%	98,5%	96,7%	95,6%
Fisk fra Nordishavet/ Atlanteren:	3,3%	1,5%	3,3%	4,4%
Fiskeprodukter totalt:	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Tabell E.6. Innførsel til Stockholm på skip fra Norrbotten.

(Etter Hoppes oppgaver, gjengitt i tabell E.4.)

Relativ fordeling av registrert innførsel, på sentrale varekategorier, og beregnet etter verdi.

	<u>1560</u>	<u>1561</u>	<u>1562</u>	<u>1563</u>
Laks:	56,9 %	72,3 %	48,5 %	38,4 %
Annen fisk:	14,4 %	10,0 %	20,8 %	20,4 %
Fisk fra Norrbotten:	71,3 %	82,3 %	69,3 %	58,8 %
"Bernfisk"/fisk fra Nordishavet/Atlanteren	2,6 %	1,4 %	2,5 %	2,8 %
Fiskeprodukter totalt:	73,9 %	83,7 %	71,8 %	61,6 %
Huder/skinn:	23,4 %	14,1 %	24,9 %	28,4 %
Gråskinn:	2,8 %	2,2 %	3,4 %	10,1 %
	<u>100,1 %</u>	<u>100,0 %</u>	<u>100,1 %</u>	<u>100,1 %</u>

Tabell E.7. Innførsel til Stockholm fra Västerbotten.

(Etter oppgaver hos Friberg 1983.)

Relativ fordeling av registrert innførsel, på sentrale varekategorier og beregnet etter verdi.

	Fribergs middeltall for 1556-1560 og 1562:	Prosent:
Laks:	460 tn	38,0
Annen fisk:	4170 lispd.	21,5
Fisk fra Norrbotten:		59,5
"Bernfisk"/fisk fra Nordishavet/Atlanteren:	430 lispd.	2,2
Fiskeprodukter totalt:	1940 stk.	61,7
Huder/skinn:		35,0
Gråskinn:	302,75 tim	3,1
		<u>99,8</u>

Appendiks F.

Kilder til nedtegnede tradisjons-opplysninger om nasjonalstatenes skattlegging av kystsamene:

Lensregnskap for de nordlandske len og Finnmark 1566-67;
Norske lensrekneskapsbøker 1548-1567, V, Oslo 1943, s. 244-252.

Lensregnskap for Vardøhus 1593-94;
NRA, RK, Lensrekneskap, Vardøhus, pk. 1.

"Hans Olssøns Relation...1597";
NRA, Danske kanselli, Skapsaker, Skap 15, pk. 125^a, No. 33, Lit. B.

"Claus Vrnis Ercklering... 1599";
NRA, Danske kanselli, Skapsaker, Skap 15, pk. 125^b, Lit. V.

"Mandtallet over sjøfinnene 1601";
gjengitt i O. A. Johnsen: Finmarkens politiske historie, Kra. 1923, s. 276-290.

"Mandtals Register paa Søefinderne till Vaardøhus An. 1609";
NRA, Danske kanselli, Norske innlegg 1574 - 1615.

"Underuisningen" til fogderegnskap 1572;
SRA, Kammararkivet, Landskapshandlingar, Norrlands lappmarker 1554 - 1607, mikrofilmrull CD 2088:6.

"Längdh opå the finnar som liggiandes ähre uti Westresjönn och giöre sinn Schatt till Suerigie, Dannemarck och Rydtzlandh" (1597);
SRA, Danica, Gränshandlingar, Lappland - Norge 1604 - 99.

"Lappelengderna öffuer alle 5 Lapmarcker sampt med Tytisfiorden, Ofotenn sampt de byar som liggie emellan Malånger och Warånger, Åhr 1603" (= 1603a);
SRA, Kammararkivet, Landskapshandlingar, Norrlands lappmarker, 1603 no. 8,9,10.

"Kortt förslag på the byar och lappar som boo vthi fem lapmarcker och schatta till Swerige allena. Item till Swerige, Danmarck och Rydzlandh till Ao. 1603" (= 1603b);
SRA, Danica, Gränshandlingar, Lappland - Norge.

"Kort förslag på the byar och lappar som boo vthi fem lapmarker och skatta till Suerighe Norige och Rydzlandh till åhr etc. 1603" (= 1603c);
SRA, Kammararkivet, Landskapshandlingar, Norrlands lappmarker, 1603 no. 10.

	Hans Olsøns Rel. 1597	1601
Varanger	2,75 mrk. (3 mrk. 1 år, 2,5 mrk. 1 år)	3 mrk
Tana	3 mrk	3 mrk.
Laksefjord	1 ½ mrk.	2 alen varklede + 1 oksereinskinn
Porsanger	3 alen	4 alen varklede eller
Porsanger	varklede	4 oksereinskinn
Kvalsund	3 mark (i varer eller penninger) (+ 0,5 pd fisk i <u>spising</u>) (1 godt tall Råskjær i skriverpenger)	2 ½ alen deventer eller 0,5 dlr. + 1 alen varklede
Lerresfjord	? alen varklede	2 ½ alen deventer eller 0,5 dlr. + 1 alen varklede
Komagfjord	2 alen varklede til Torne lapper(!) + 1,5 alen til Kemi lapper(!) eller Kvenkjøpmenn	2 ½ alen deventer eller 0,5 dlr. + 1 alen varklede
Korsfjord		
Korsnes		
Leirbotn		
Alta ("Sørkoes"?)		2 ½ alen deventer eller 0,5 dlr. + 1 alen varklede
Orøen?		2 ½ alen deventer eller 0,5 dlr. + 1 alen varklede
Talvik		2 ½ alen deventer eller 0,5 dlr. + 1 alen varklede
Langnes	3 alen varklede	2 ½ alen deventer eller 0,5 dlr. + 1 alen varklede
Rognsund		2 ½ alen deventer eller 0,5 dlr. + 1 alen varklede
Øksfjord		
Nuvsfjord		
Bergsfjord		2 ½ alen deventer eller 0,5 dlr. + 1 alen varklede
Frakkfjord		
Kvenangen		½ dlr.
Burfjord		
Kviteberg		
Straumen		
Skorpa		
Spildra		
"Thyrstrand"		
Oksfjord		½ dlr.
Nord-Reisa		½ dlr.
Raffualzønn		
"Mårness"?		
"Lockfiordenn"?		
"Laukhelle"?		
Uløy		
Langefierden (Lyngen)	½ dlr.	½ dlr.
"Orreonna"		
Djupvik		
Kåfjord		
Årøy(by)		
Ullsfjorden		½ dlr.
Ullsby		
Storsteinnes		
Straumen		
Sedenes		
Skogsfjord		½ dlr.
Grunnfjord		½ dlr.
Reppeby		½ dlr.
Kaldfjord		½ dlr.
Ramfjorden		½ dlr.
Malangen		2 alen varklede

TRADISJON OM TIDLIGERE OPPSKRIVING AV SVENSK SKATT:

(J. H. = Jøns Håkansson:)

Hans Olsøn 1597

Varanger	J. H. 2,75 mark
Tana	
Laksefjord	
Porsanger	J. H. 1 <u>skinn</u> eller
Porsanger	1 <u>alen varklede</u>
Kvalsund	1 <u>dlr.</u> eller 3 <u>våger fisk</u>
Lerresfjord	
Komagfjord	
Korsfjord	
Korsnes	
Leirbotn	
Alta ("Søerkoes")	
Orøen?	
Talvik	
Langnes	J. H.: 1 dlr.
Rognsund	
Øksfjord	
Nuvsfjord	
Bergsfjord	
Frekkfjord	
Kvenangen	
Burfjord	
Kviteberg	
Straumen	
Skorpe	
Spildra	
"Thyrrstrand"	
Oksfjord	
Nord-Reisen	

TRADISJON OM TIDLIGERE OPPSKRIVING AV SVENSK SKATT.
(N.O. = Nils Oravain)

	1572 "Undervisningen"	Hans Olsøn 1597	Claus Urne 1599
Varanger	Full sk.: 1 dlr. Halv sk.: $\frac{1}{2}$ dlr.	N.O. 1 dlr. andre år deretter 5 mrk.	
Tana		N.O. 1 dlr. straks deretter 5 mrk.	
Laksefjord	Full sk.: 1 dlr. Halv sk.: $\frac{1}{2}$ dlr.		
Porsanger Porsanger	Full sk.: 1 dlr. Halv sk.: $1\frac{1}{2}$ dlr.		
Kvalsund	Full sk.: 1 dlr. Halv sk.: $\frac{1}{2}$ dlr.		
Lerresfjord	Full sk.: 1 dlr. Halv sk.: $\frac{1}{2}$ dlr.		
Komagfjord	Full sk.: 1 dlr. Halv sk.: $\frac{1}{2}$ dlr.		
Korsfjord			
Korsnes			
Leirbotn	Full sk.: 1 dlr. Halv sk.: $\frac{1}{2}$ dlr.		
Alta ("Søerkoes")	Full sk.: 1 dlr. Halv sk.: $\frac{1}{2}$ dlr.		
Orøen			
Talvik			
Langnes			
Rognsund			
Øksfjord			
Nuvsfjord			
Bergsfjord			
Frekkfjord			
Kvenangen (Billeby?)	Full sk.: $\frac{1}{2}$ dlr. Halv sk.: 1 mrk.		N.O. ca. 1575 1 dlr. Tidligere: 2 alen Deventer = $\frac{1}{2}$ daler
Burfjord			N.O. ca. 1575 1 dlr. Tidligere: 2 alen Deventer = $\frac{1}{2}$ daler
Skorpen	Full sk.: $\frac{1}{2}$ dlr. Halv sk.: 1 mrk.		
Spildra	Full sk.: $\frac{1}{2}$ dlr. Halv sk.: 1 mrk.		
Jøkelfjord			
"Thyrrstrand"			N.O. ca. 1575 1 dlr. Tidligere: 2 alen Deventer = $\frac{1}{2}$ daler
Oksfjord	Full sk.: $\frac{1}{2}$ dlr. Halv sk.: 1 mrk.		N.O. ca. 1575 1 dlr. Tidligere: 2 alen Deventer = $\frac{1}{2}$ daler
Nord-Reisen			N.O. ca. 1575 1 dlr. Tidligere 2 alen Deventer = $\frac{1}{2}$ daler
Uløy	Full sk.: $\frac{1}{2}$ dlr. Halv sk.: 1 mrk.		
Langfjorden (Lyngen)		N.O. 1 dlr. (tidl. $\frac{1}{2}$ dlr)	N.O. 1 dlr. (tidl. $\frac{1}{2}$ dlr.)
Ullsfjorden			

TRADISJON OM TIDLIGERE OPPSKRIVING AV SVENSK SKATT.
(N.O. = Nils Oravain)

	1752	Hans Olsøn	Claus Urne
	"Undervisningen"	1597	1599
Storsteinnes			
Straumen (Strømby)	Full sk.: $\frac{1}{2}$ dlr. Halv sk.: 1 mrk.		
Langsund	Full sk.: $\frac{1}{2}$ dlr. Halv sk.: 1 mrk.		
Grunnfjord	Full sk.: $\frac{1}{2}$ dlr. Halv sk.: 1 mrk.		
Berghby			
Nesby	Full sk.: $\frac{1}{2}$ dlr.		
Huassund	Halv sk.: 1 mrk.		
Tønsvik			
Reppeby	Full sk.: $\frac{1}{2}$ dlr. Halv sk.: 1 mrk.		
Kaldfjord	Full sk.: $\frac{1}{2}$ dlr. Halv sk.: 1 mrk.	N.O. 1 dlr. (tidl. $\frac{1}{2}$ dlr.)	
Malangen	Full sk.: $\frac{1}{2}$ dlr. Halv sk.: 1 mrk.	N.O. 1 dlr. (tidl. $\frac{1}{2}$ dlr.)	N.O. (ca. 1575) 1 dlr. (tidl. $\frac{1}{2}$ dlr.)

OPPLYSNINGER OM AKTUELL SKATTELEGGING TIL SVERIGE CA. 1600.

	Hans Olsøn rel. 1597	Etter Sv. regnskap 1597	Claus Urne 1599	1601	1603	1609
Varanger	5 mrk			5 mrk.	1 1/4 dlr.	5 mrk.
Tana	5 mrk.	1 1/4 daler		5 mrk.	1 1/4 dlr.	5 mrk.
Laksefjord	5 mrk.	1 1/4 dlr.		5 mrk.	1 1/4 dlr.	5 mrk.
Porsanger (nordre)		1 dlr.				1 dlr.
Porsanger (søndre)	1 dlr.	1 dlr.		1 dlr.	1 dlr.	1 dlr.
Kvalsund	3 våger fisk eller 1 dlr.	1 dlr.		1 dlr.		
Lerresfjord	1 dlr.	1 dlr.		1 dlr.	1 dlr.	1 dlr.
Komagfjord	4 våger fisk eller 1 dlr.	1 dlr.		1 dlr.	1 dlr.	
Klubben						1 dlr.
Korsfjord						
Korsnes		1 dlr.		1 dlr.(?)		1 dlr.
Leirbotn						
Alta ("Søerkoes")	1 dlr.			1 dlr.		1 dlr.
Talvik	1 dlr.	1 dlr.		1 dlr.	(?1 dlr.?)	1 dlr.
Orøen	1 dlr.			1 dlr.		1 dlr.
Langnes	1 dlr.	1 dlr.		1 dlr.	1 dlr.	1 dlr.
Rognsund	1 dlr.	1 dlr.		1 dlr.	1 dlr.	1 dlr.
Øksfjord		1 dlr.			1 dlr.	
Nuvsfjord		1 dlr.		1 dlr.	1 dlr.	
Bergsfjord	1 dlr.	1 dlr.				
Frekkfjord						
Kvenangen			1 dlr.	1 dlr.		
Burfjord	1 dlr.		1 dlr.		1 dlr.	
Kviteberg		1 dlr.			1 dlr.	
Straumen	1 dlr.				1 dlr.	
Skorpa						
Spildra					1 dlr.	
"Ekelfjord"	1 dlr		1 dlr.			
"Thyrrstrand"						
Øksfjord	1 dlr.	1 dlr.	1 dlr.	1 dlr.	1 dlr.	
Nord-Reisa	1 dlr.	1 dlr.	1 dlr.	1 dlr.	1 dlr.	
Lock(er)fjorden(?)						1 dlr.(?)
Uløy		1 dlr.			1 dlr.	
Langefierd(Lyngen)	1 dlr.		1 dlr.	1 dlr.		
"Orreonnar"						
Djupvik						
Kåfjord		1 dlr.				
Årøy("by")		1 dlr.			1 dlr.	
Ullsfjorden	1 dlr.		1 dlr.	1 dlr.	1 dlr.	
Ullsby						
Storsteinnes		1 dlr.			1 dlr.	
Straumen		1 dlr.			1 dlr.	
Bäncktbj/Beinsnes						
Sedenes		1 dlr.			? 1 dlr.	
Grøtnes						
Langsund						
Skogsfjord				1 dlr.		
Grunnfjord	1 dlr.		1 dlr.	1 dlr.	1 dlr.	
Bergby						
Nesby						
Huassund						
Tønsvik						
Reppeby	1/2 dlr.	1 dlr.	1 dlr.	1 dlr.	1 dlr.	
Kaldfjord	1 dlr.	1 dlr.	1 dlr.	1 dlr.	1 dlr.	
Ramfjorden				1 dlr		
Balsfjord						
Malangen	2 våger fisk eller 1 daler		1 dlr.	1 dlr.	1 dlr.	
Sandby						
Bakkeby						
Ansnes						

OPPLYSNINGER OM SKATT TIL DANMARK - NORGE.

	1566-67	1593-94	1599	1601
Varanger	120 fisk	120 fisk	120 fisk (= 3 våger) + 1 våg fisk?	120 fisk + 1 våg?
Tana	1 dlr.	2 dlr. (1) Full sk.: 1 dlr. (7) 0,5 dlr. + 1 ort (1)	5 mrk. da. (+ 1 mrk. da.)	Full sk.: 6 mrk. Halv sk.: 3 mrk.
Laksefjord	1 dlr.	Full sk.: 1 dlr. (6) 0,25 dlr.(1)	-----"-----?	Full sk.: 6 mrk. Halv sk.: 3 mrk.
Porsanger (nordre) 1 dlr.		1 dlr.	-----"-----?	Full sk.: 6 mrk. Halv sk.: 3 mrk.
Porsanger (søndre) 1 dlr.		1 dlr.	-----"-----?	Full sk.: 6 mrk. Halv sk.: 3 mrk.
Kvalsund	1 dlr.	Full sk.: 1 dlr.(14) 0,5 dlr.(1)	-----"-----?	Full sk.: 6 mrk. Halv sk.: 3 mrk.
Lerresfjord	1 dlr.	1 dlr.	-----"-----?	Full sk.: 6 mrk. Halv sk.: 3 mrk.
Komagfjord	1 dlr.	Full sk.: 1 dlr.(11) 0,5 dlr.(3) 0,5 dlr. + 1 ort (1)	-----"-----?	Full sk.: 6 mrk. Halv sk.: 3 mrk.
Korsfjord				
Korsnes				
Alta ("Sørkoes") 1 dlr.		Full sk.: 0,5 dlr.(13) 1 mrk. ? (1)	-----"-----?	Full sk.: 6 mrk. Halv sk.: 3 mrk.
Orøen	1 dlr.	Full sk.: 1 dlr.(4) 0,5 dlr.(1)	-----"-----? -----"-----?	Full sk.: 6 mrk. Halv sk.: 3 mrk.
Talvik	1 dlr.		-----"-----?	Full sk.: 6 mrk. Halv sk.: 3 mrk.
Langnes	1 dlr.	1 dlr.	-----"-----?	Full sk.: 6 mrk Halv sk.: 3 mrk.
Rognsund	1 dlr.	Full sk.: 1 dlr.(7) 0,5 dlr. (1)	-----"-----?	Full sk.: 6 mrk. Halv sk.: 3 mrk.
Øksfjord		1 dlr.		
Nuvsfjord		1 dlr.		
Bergsfjord				Full sk.: 6 mrk. Halv sk.: 3 mrk.
Kvænangen	Full sk.:1,5 dlr.(8) 1 dlr. (2)			4 våger fisk eller 2 daler
Burfjord				
Badderer				
Kvitebergs(fjord)				
Straumen				
Biørnviigh				
Reinfiord				
Skorpa				
Spildra				
Ekelfjord (Juchellfiord)				
Oksfjord	Full sk: 1,5 dlr.(50%) Halv sk.: 1,0 dlr.(50%)			4 våger fisk eller 2 daler
Nordreisa				4 våger fisk eller 2 daler
Uløy				
Langefierden (Lyngen)				2 dlr.
Djupvik				
Kåfjord				
Årøy (by)				
Ullsfjorden				1 ½ dlr.
Ullsby				

Storsteinnes

Straumen

Bänchtby/

Sedenes

Langsund

Skogsfjord

Grunnfjord

Full sk.: 1,5 dlr.

Halv sk.: 1,0 dlr.

6 mrk. (1 $\frac{1}{2}$ dlr.)

6 mrk. (1 $\frac{1}{2}$ dlr.)

Reppeby

Kaldfjord

Ramfjorden

Malangen

1 $\frac{1}{2}$ dlr.

1 $\frac{1}{2}$ dlr.

1 $\frac{1}{2}$ dlr.

1 dlr.

	Hans Olsøns rek. 1597	Etter svensk regnskap 1597	Claus Urne 1599	1601	1603a	1603b	1603c
Varanger					40 buer, skenk 10 dlr. skyssferdspenger 12 dlr.	40 buer	40 buer
Tana					3 buer, skenk 3 dlr. skopenninger 1 ½ dlr. 1 dlr.	3 buer	3 buer
Laksefjord					6 buer, skenk 2 ½ dlr. skopenning 1 ½ mrk.	6 buer	6 buer
Porsanger(nordre)					5 buer, skenk 2 ½ dlr. skopenninge 1 mrk.	5 buer	5 buer
Porsanger (søndre)					9 buer, skenk 4 ½ dlr. skopenning 9 mrk	9 buer	8 buer
Kvalsund				Innkr. 97 3 dlr.	2 dlr. + 1 ½ dlr. i "röferij"	2 dlr.	2 dlr.
Lerresfjord	2 ½ dlr.			Innkr. 97 3 dlr.	2 dlr. + 1 ½ dlr. i "röferij"	2 dlr.	2 dlr.
Komagfjord				Innkr. 97 3 dlr.	?	2 dlr.	2 dlr.
Korsfjord		2 dlr. ?					
Korsnes					?	?	2 dlr.
Alta ("Søerkoes")				Innkr. 97 3 dlr.			
Orøen				Innkr. 97 3 dlr.			
Talvik				Innkr. 97 3 dlr.	?1 dlr.?		
Langnes				Innkr. 97 3 dlr.	2 dlr. + 1 ½ dlr. i "röferij"	??	2 dlr.
Rognsund				Innkr. 97 3 dlr.	2 dlr. + 1 ½ dlr i "röferij"	2 dlr.	2 dlr.
Øksfjord					1 1/4 dlr.	?	1 1/4 dlr.
Nuvsfjord				Innkr. 97 3 dlr.		2 dlr.	2 dlr.
Bergsfjord						2 dlr.	2 dlr.
Kvænangen			5 mrk. Før ca. 1574 1 dlr.	Innkr. 97 5 mrk.			
Burfjord	1 dlr.		5 mrk. Før ca. 1574 1 dlr.		1 1/4 dlr.	1 1/4 dlr.	1 1/4 dlr.
Kviteberg (fjord)					1 1/4 dlr.	1 1/4 dlr.	1 1/4 dlr.
Straumen	1 dlr.	2 dlr.?			1 1/4 dlr.	1 1/4 dlr.	1 1/4 dlr.

	Hans Olsøns rek. 1597	Etter svensk regnskap 1597	Claus Urne 1599	1601	1603a	1603b	1603c
Skorpe							
Spildra					1 1/4 dlr.	1 1/4 dlr.	1 1/4 dlr.
Ekelfjord	1 dlr.		5 mrk. Før ca. 1574 1 dlr.				
Oksfjord	1 dlr.		5 mrk. Før ca. 1574 1 dlr.	Innkr. 97 5 mrk.	1 dlr.	1 dlr.	1 dlr.
Nord-Reisa	1 dlr.		5 mrk. Før ca. 1574 1 dlr.	Innkr. 97 5 mrk.	1 dlr.	1 dlr.	1 dlr.
Uløy					1 dlr.	1 dlr.	1 dlr.
Langefierden (Lyngen)	1 dlr. (tidligere 1 ortsdlr.)		Årlig: 1 dlr.		½ dlr.		
Djupvik							
Kåfjord					2 dlr.	2 dlr.	?
Årøy (by)					2 dlr. + 1 ½ dlr i "røferij	2 dlr.	?
Ullsfjorden	Hvert 3. år: ½ dlr.	2 dlr.	Hvert 3. år: ½ dlr.		½ dlr.		
Ullsby							
Storsteinnes					½ dlr.	½ dlr.	?
Straumen					½ dlr.	½ dlr.	?
Bäncktby/Beinsnes							
Sedenes					? ½ dlr.	½ dlr.	?
Langsund							
Skogsfjord							
Grunnfjord			Hvert 3. år: ½ dlr.		½ dlr.	½ dlr.	?
Reppeby	Hvert 3. år: ½ dlr.		Hvert 3. år: ½ dlr.		½ dlr.		?
Kaldfjord	Hvert 3. år: ½ dlr.		Hvert 3. år: ½ dlr.		½ dlr.		?
Malangen	Hvert 3. år ½ dlr. 2 dlr.		Hvert 3 år ½ dlr.	Innkr. 97 ½ dlr.	½ dlr.		?

Appendiks G.

Kilder:

Riksarkivet i Norge:

Danske kanselli, Norske innlegg 1574 - 1615.
"Hartvig Billes erklæring" av 22.07.1609.

Rentekammeret:

Lensrekneskaper, Nordlandenes len, pk. 2 - 29, 41.

Mantall 1664 - 1666.

Amtsregnskaper, Nordland amt, 1687^{±±}, 1688^{±±}, 1689^{±±}.

Fogderegnskaper, Senja og Troms 1690 - 93.

Appendiks G. Lokalisering av kystsammiske skattytere i Troms len, 1611/12 - 1645/46.

	1609	1611/12:	1612/13:	1613/14:	1614/15:	1615/16:	1616/17:	1617/18:
<u>SKJERVØY TINGSTED:</u>								
"Kvænangens finner"		27	1					1
Reinfjord ("Reenfjord")								
Spildra			12	13	5	1	7	4
Jøkelfjord	4				1	2	2	3
"Aiten"								
Burfjord	5				8	7	7	7
Baddereren							2	2
Straumen	10			16	16	15	12	10
Nøklan			11					
Skorpa			4			4		
<u>Sum Kvænangen:</u>								
Oksfjord	7	6		3	2	5	5	3
Reisa	3		3	1	3	6	6	5
<u>Sum Reisa:</u>								
"Lyngens finner":		43	1		23		1	1
Uløya	10		20				1	2
Rotsund	5		9	27		23	12	11
Spåkenes	6						5	6
Djupvik								
Nordmannvik								
Kåfjord	7				12	10	6	6
(Lyngs-) Botn/ Storfjordbotn/ Langfjordbotn Skibotn				20				
Furnes					17	16	15	4
Kvalvik	5							
Karnes	3							
(Lyngs-) Eidet								
Årøy	7		22	4				14
"Arreholmb"								
<u>Sum Lyngen:</u>								
SUM SKJERVØY TINGSTED:	78	76	83	84	87	89	81	79
<u>HELGØY TINGSTED:</u>								
Ullsfjord ("finner")		19	29	21	21	21	16	17
Bentsnes								
Kjosén	1							
Jøvik								
(Sør-) Straum	12		6					
<u>Sum Ullsfjord:</u>								
Ramfjorden	2			3	3	3	3	3
Rebbebye	5	4	5	5	4	3	3	4
Dåfjord ("Lierbou")	4	4		5	5	4	5	4
Grunnfjord		2						
Skogsfjord								
Sandvær								
SUM HELGØY TINGSTED:	28	29	40	34	33	31	27	28
<u>HILLESØY TINGSTED:</u>								
Kaldfjorden	6	7	6	8	9	9	6	6
Røssholmen								
Sessøya								
Malangen	5	7	3	1		2	3	4
SUM HILLESØY TINGSTED:	11	14	9	9	9	11	9	10

	1618/19:	1619/20:	1620/21:	1621/22:	1622/23:	1623/24:	1624/25:	1625/26:
<u>SKJERVØY TINGSTED:</u>								
"Kvænangens finner"								
Reinfjord ("Reenfjord")								
Spildra	3	4	5	5	2	2	2	2
Jøkelfjord	6	5			3	2	3	11
"Alten"								
Burfjord	7	7	10	9	5	9	7	
Badderren					20	7	7	6
Straumen	18	18	18	17		13	12	11
Nøklan								
Skorpa								
<u>Sum Kvænangen:</u>								
Oksfjord	4	4	2	3	4	4	3	3
Reisa	4	5	5	3	4	2	6	7
<u>Sum Reisa:</u>								
<u>"Lyngens finner":</u>								
Uløya	1	9	8					5
Rotsund	8			8	8	8	10	4
Spåkenes	7	2	8		6	7	6	6
Djupvik		9						
Nordmannvik								
Kåfjord	6	4	5	14	8	9	9	8
(Lyngs-) Botn/ Storfjordbotn/ Langfjordbotn Skibotn	10	10	10	9		8	8	4
Furnes								3
Kvalvik						2	2	1
Karnes						1	2	4
(Lyngs-) Eidet						3	4	2
Årøy	7	8	8	6	15	4	6	7
"Arreholmb"								
<u>Sum Lyngen:</u>								
SUM SKJERVØY TINGSTED:	81	85	79	74	75	81	87	84
<u>HELGØY TINGSTED:</u>								
Ullsfjord ("finner")	16		15	13	15	14	14	3
Bentsnes								
Kjosens								
Jøvik		7						
(Sør-) Straum		12						14
<u>Sum Ullsfjord:</u>								
Ramfjorden	3	4	3	1	3	2	3	2
Rebbebye	4	4	3	2	2	1	3	2
Dåfjord ("Lierbou")	4	4	4	4	3	3	3	2
Grunnfjord								
Skogsfjord								
Sandvær				2			2	2
SUM HELGØY TINGSTED:	27	31	25	22	23	10	25	25
<u>HILLESØY TINGSTED:</u>								
Kaldfjorden	7	5	5	6	7	5	6	
Røssholmen			3	4	4	2	2	
Sessøya								
Malangen	4	5	7	8	7	7	6	
SUM HILLESØY TINGSTED:	11	10	15	18	18	14	14	

1626/27: 1627,28: 1628/29: 1629/30: 1630/31: 1631/32: 1632/33: 1633/34:

SKJERVØY TINGSTED:

"Kvænangens finner"				2(?)			
Reinfjord ("Reenfjord")				2	2	2	
Spildra	5	2					1
Jøkelfjord			2	3	3	3	3
"Alten"							
Burfjord	11	12	10	9	8	8	10
Badderren	17	6	17	2	4	5	3
Straumen		9		11	10	11	12
Nøkian							
Skorpa							
<u>Sum Kvænangen:</u>							

Oksfjord	2	2	2	3	4	5	5
Reisa	5	5	7	9	7	7	7

Sum Reisa:

"Lyngens finner":

Uløya							4
Rotsund	11	12	17	10	11	12	7
Spåkenes	8	8		9	11	10	5
Djupvik							
Nordmannvik							3
Kåfjord	11	13	13	13	10	10	10
(Lyngs-) Botn/ Storfjordbotn/ Langfjordbotn Skibotn	3	3	4	4	5	5	3
Furnes	3	6	4	4	5	5	5
Kvalvik	1		3	3	3	3	4
Karnes	3	4	4	5	5	5	3
(Lyngs-) Eidet	3	3	2	2	1	1	2
Årøy	8	8	9	8	5	5	5
"Arreholmb"							
<u>Sum Lyngen:</u>							

SUM SKJERVØY TINGSTED:	91	93	94	99	94	97	92

HELGØY TINGSTED:

Ullsfjord ("finner")	5					13	12
Bentsnes							
Kjosen		5	4	4	14		
Jøvik							
(Sør-) Straum	14	12	12	15			

Sum Ullsfjord:

Ramfjorden	2	2	2	2	3	2	2
Rebbebye	3	2	*)				
Dåfjord ("Lierbou")	2	2	2	2	2	2	1
Grunnfjord							
Skogsfjord							
Sandvær		2	1				

SUM HELGØY TINGSTED:	26	25	21	23	19	17	15

HILLESØY TINGSTED:

Kaldfjorden	7	7	7	5	6	7	6
Røssholmen	2	2	2		1	1	1
Sessøya							
Malangen	10	4	4	3	6	6	6

SUM HILLESØY TINGSTED:	19	13	13	8	13	14	13

1634/35: 1635/35: 1636/37: 1637/38: 1638/39: 1639/40: 1640/41: 1641/42:

SKJERVØY TINGSTED:

"Kvænangens finner"

Reinfjord ("Reenfjord")

Spildra	1	1		1	2	1	1	1
Jøkelfjord	3	3	3	2	1	2		
"Alten"								
Burfjord	12	12	12	10	11	9	11	6
Badderan	4	3	3	1		2	2	4
Straumen	10	10	9	8	9	9	13	9
Nøklan								
Skorpa								

Sum Kvænangen:

Oksfjord	11	12	12	4	5	5		5
Reisa				9	7	7	8	12

Sum Reisa:

"Lyngens finner":

Uløya	4	2	2					
Rotsund	7	8	8	11	9	8	8	9
Spåkenes	9	8	7	7	6	6	6	6
Djupvik								
Nordmannvik								
Kåfjord	9	9	11	15	13	14	15	14
(Lyngs-) Botn/ Storfjordbotn/ Langfjordbotn Skibotn	3	7	7	6	7	13	11	10
Furnes	7	7	7	5	5		6	7
Kvalvik	3	3	3	3	3	3	3	3
Karnes	3	3	3	4	5	5	5	5
(Lyngs-) Eidet	1		1	3	3	3	3	4
Årøy	1	2	2	1	1			1
"Arreholmb"								1

Sum Lyngen:

SUM SKJERVØY TINGSTED:	88	90	90	90	87	87	92	97

HELGØY TINGSTED:

Ullsfjord ("finner")	2	5						
Bentsnes								
Kjosan	3		5	5	5	4	6	5
Jøvik								
(Sør-) Straum	7	7	7	7	7	8	9	12

Sum Ullsfjord:

Ramfjorden	4	4	2	3	3	5	5	
Rebbebye								
Dåfjord ("Lierbou")	2	1	1	3	1	1	1	1
Grunnfjord								
Skogsfjord								
Sandvær								

SUM HELGØY TINGSTED:	18	17	15	18	16	18	21	18

HILLESØY TINGSTED:

Kaldfjorden	7	7	7	5	5	5	5	6
Røssholmen	1	1						
Sessøya			1	1				
Malangen	5	6	4	5	3	3	4	4

SUM HILLESØY TINGSTED:	13	14	12	11	8	8	9	10

1645/46: KOPPSKATT 1645/ : 1666/ . 1667/ : 1687/ : 1688, : 1689/ : 1692/ :

SKJERVØY TINGSTED:

"Kvænangens finner"		2		31				
Reinfjord ("Reenfjord")								
Spildra	3	4	3		2	2	2	2
Jøkelfjord	1		3		6	1		
"Alten"			3		5	5	11	9
Burfjord	7	8	12			4		6 (++)
Badderren	2				12	10	10	
Straumen	5	8	15					
Nøklan								
Skorpa								
<u>Sum Kvænangen:</u>								

Oksfjord	7	5	9		9	11	10	
Reisa	13	10	15	14	12	12	12	
<u>Sum Reisa:</u>								

"Lyngens finner":			3	19	28	25	22	24
Uløya			4(2)					
Rotsund	6	6	5		6	6	6	
Spåkenes	9	8	2					
Djupvik								
Nordmannvik								
Kåfjord	14	12	10	9	4	4	5	
(Lyngs-) Botn/ Storfjordbotn/ Langfjordbotn Skibotn	13	14	3					
			Dalen 1					
			Stordalen 1					
			Pollen 1					
Furnes	3	2	1					
Kvalvik	3	2	6					
Karnes	3	2	2					
(Lyngs-) Eidet	8	10	2					
Årøy			6					
"Arreholmb"			Årøyholmen 1					
<u>Sum Lyngen:</u>								

SUM SKJERVØY TINGSTED:	97	93	110	73	84	80	78	

HELGØY TINGSTED:

Ullsfjord ("finner")		14		13	20	20	20	21
Bentsnes			5					
Kjosen	4							
Jøvik			1					
(Sør-) Straum	6		8					
<u>Sum Ullsfjord:</u>								

Ramfjorden	6	6	3(?)		7	7	6	5
Rebbebye								
Dåfjord ("Lierbou")	2	2	3		6	4	3	4
Grunnfjord								
Skogsfjord	2	2			3	3	6 (1 "lap")	2
Sandvær								

SUM HELGØY TINGSTED:	20	24	20(?)	(13)	36	34	35	32

HILLESØY TINGSTED:

Kaldfjorden	7	7	7					
Røssholmen								
Sessøya								
Malangen	3	4	6		8(2"lapper")	7(4"lapper")	4(1"lap")	
<u>SUM HILLESØY TINGSTED:</u>	10	11	13		8	7	4	

Appendiks H.

Appendiks H.

Den russiske jord-takseringen i "buer" (luky).

Såvel på Kola-halvøya, som i tilstøtende områder som også var underlagt Novgorods styre frem til slutten av 1400-tallet, ble enheten for taksering av jord og terrestrielle ressurser kalt "luk" etter det russiske ordet for "bue". Denne enheten var anvendt såvel i de samiske bruksområdene, som i områdene på sør- og sørøst-kysten, hvor russiske kolonisorer utfoldet en tilpasning basert på februk og fiske. Videre synes denne jordtakserings-enheten fremherskende på Karelstranden, på vestsiden av Kvitehavet.

Bruken av "bue" som takseringsenhet for terrestrielle ressurser og utlikningsgrunnlag for skatt(er) er imidlertid ikke enestående for Novgorods influens-sfære eller russiske områder. Det er også veljent fra de nordlige kystlandskapene rundt Botnviden, som stod under svensk administrasjon i eldre tid. I andre halvdel av 1500-tallet inngår "bågaskatt" som en fast post i fogderegnskapene fra disse områdene.¹ Den fremstår i dette tidsrom som en skatt av jaktutbyttet, med et distinkt annet utlikningsgrunnlag enn jordskatten, som ble utliknet etter jord-innehav, basert på taksering i markland.² På område administrert fra svensk side ble "bågaskatten" stående som en slik skatt på jaktutbyttet, helt fram til dens avvikling, i samband med en skattereform for hele Norrland, som ble gjennomført i årene 1604-07.³ - Med utgangspunkt i det faktum at "bågaskatten" og antallet stipulerte "buer" ikke var knyttet til jord-innehav, har det blitt foreslått at denne formen for skattlegging er en nordlig pendant til "leidangen" i Sør-Skandinavia, og at den således skulle ha sin opprinnelse skulle representere en "avløsning"/erstatning for de militære forpliktelser som påhvilde voksne menn. For Umeå og Bygdeås tinglag og "alle dem som bo norr därom" skulle skatten ytes med to "blåskurna" skinn skinn for hver "bue", dvs. for hver mann som kunne anvende buen. I det såkalte "bågamantalet" regnet en derfor bonden selv, samt hjemmeværende sønner, svogre og svigersønner.⁴ I følge Enequist (1937:29) kom dermed "bågamantalet" til å omfatte alle arbeidsdyktige menn, utenom drengene.

¹ SRA, Landskapshandlingar, Norrland, Västerbotten 1539 - 1605; - A. Luuko, A. Hultkrantz, R. Fladby: "Båge", i KLNMBd. 2, sp. 457.

² Övre Norrlands Historia I, s. 132, 292 og 434.

³ ÖNH I, s. 434; II, s. 100, 108ff.

⁴ ÖNH I, s. 132.

Andre kildesteder peker også i retning av at "bågeskatten" bare ble oppkrevd av voksne menn, som var i stand til å "spenne buen". I. Fellman hevder at den russiske skatten av samene i Torne og Kemi lappmarker ble utliknet på et visst antall "buer", at hver siida var oppdelt i "buelag" av (jakt-) dyktige menn, som på lik basis bidro til "buelagets" skattebetaling.⁵ Fellman betrakter altså "bågeskatten" som en personlig, men kollektiv skatt. - På svensk administrativt område undergikk altså "bågeskatten" ikke noen endring i retning av jordskatt, før den ble avvirket først på 1600-tallet.

Fra russisk administrativt synspunkt er imidlertid "buene" eller "luky" som takserings-enheter uløselig knyttet til ressurser på landjorden. Det dreier seg om disponibelt "land og vann", - hva enten disse ressursene inngår i en tilpasningsform med innslag av jordbruk/februk, eller en tilpasningsform basert på jakt-, fangst og fiske. Den generelle termen som på russisk brukes, for å karakterisere ressursene, er "ugodja". Den norske oversettelsen som gir mest korrekte assosiasjoner, synes å være "herligheter", som nå man f.eks. snakker om å selge en eiendom med "tilliggende herligheter". Med henblikk på situasjonen i landsbyene til de koloniserende russerne, hevder Usakov (1971) at ressurs-grunnlaget som bestod av elvene og innsjøene på Kola-halvøya, samt skogene og fiskeplassene langs kysten, var kollektiv eiendom for landsbyene. Ut fra dette synspunktet var "luk" termen for en andel i slik kollektiv eiendom. I følge Usakov ble de ressurs-enheterne som landsbyen rådde over, på regelmessig basis omfordelt blant landsbyens innvånere, i henhold til det antallet "buer" eller "bue-andeler" som de hadde. Størrelsen på de ressurs-enheter som lå til en "bue"/"luk" var derfor lik innad i hver landsby, siden den skulle fungere som internt fordelings-grunnlag; men den kunne variere atskillig fra landsby til landsby. (Som grunnlag for slik intern om-fordeling av ressurs-grunnlaget innad i landsbyen, synes det russiske "luk"-systemet å ha klare funksjonelle fellestrekk til de kontinentale jord-oppdelings-systemer i middelalderen. De kontinentale enhetene "bol", "hufe", "mansus" og det engelske "hide" synes nettopp å ha sprunget ut av samme funksjonelle behov for et internt vurderings-grunnlag for videre oppdeling, og om-fordeling av jord-ressursene. - Dette er likevel ikke til hinder for at "bue"-systemet historisk kan ha opphav i en jakt- og fangst-tilpasning, og at utliknings-enheten er blitt tilpasset andre tilpasnings-former seinere.) Størrelsen på en "bue"/"luk" i denne sammenheng avhang derfor av hvordan landsbyens ressurs-grunnlag hadde vært lagt ut opprinnelig. Slik var f.eks. byen Umba's ressurser oppdelt i 42 parter, som omtrentlig tilsvarte antallet bondebruk. På den andre siden var Varzuga's ressurs-grunnlag delt i 624 parter; noe som omtrent tilsvarte antallet innbyggere. Følgelig kunne omsetnings-prisen på 1 "luk" ved salg variere svært mye.

⁵ Fellman IV, s. CX (I. Allmän Öfversigt, 3. Ryska Skatten.)

Av de bevarte russiske jordebøkene (bruddstykker av Vasilij Agalins fra 1574, og Alaj Mikhalkov's fra 1608-11,) fremgår det at "luk"-takseringen hadde en tilsvarende karakter i de samiske bruks- og bosetnings-områdene, til tross for at den økonomiske og økologiske tilpasningen var annerledes. I vurderingen av hver siida's "herligheter" legger jordebøkene stor vekt på å beskrive og spesifisere ved navns nevning og lokalisering oppgaver alle innsjøer, elver og fiskeplasser som inngår i siidaens kollektive eiendom. Deretter oppregnes de enkelte "buer" eller "bue-andeler" (halvparter, tredjedeler og fjerdedeler) som ressursene er oppdelt i, med navn på de siida-medlemmene som rår over/disponerer andelene individuelt eller i fellesskap. For øvrig kan en merke seg at det russiske verbet som benyttes i sammenheng med disse ressurs-andelene, er "vladet'", som kan oversettes med "å eie", såvel som "å besitte", "å ha i besittelse", "å ha råderetten over".

Ved å legge til grunn både svenske og russiske kilder⁶, er det mulig å skaffe oversikt over "bue"-takseringen ca. 1600 over hele det russiske beskatnings-området, fra og med Porsanger i vest, og til de østligste siidaene på Kola. (Jfr. oversikten nedenfor.) Selv om oppgavene er nedtegnet i kilder fra siste del av 1500-tallet, og omkring 1600, peker en reell analyse av "bue"-tallet, sammenholdt med de bevarte oppgavene over individuelle skattytere, i retning av at takseringen reflekterer forhold som ligger noe forut i tid, i hvert fall tilbake til 1500-tallets første halvdel, muligens enda lenger tilbake.

⁶ "Lappelengderna öfver alle 5 Lapmarcker samt med Tytisfiorden, Ofotenn samt de byar som liggie emellan Malånger och Warånger, Åhr 1603"; "Kort förslag på the byar och lappar som boo vthi fem lapmarker och skatta till Suerighe Norige och Rydzlanddh till åhr etc. 1603"; SRA, Kammararkivet, Landskaps-handlingar, Norrlands lappmarker, 1603 no. 8,9,10; - "Kortt förslag på the byar och lappar som boo vthi fem lapmarcker och schatta till Sverige allena. Item till Sverige, Danmarck och Rydzlanddh till Ao. 1603"; SRA, Danica, Gränshandlingar, Lappland - Norge; Vypiska iz piscovoj knigi Alaja Mikhalkova 116, 117, 119 gg. [Utdrag fra Alaj Mikhalkov's skriversbøker 1608, 1609, 1611]. i: Kharuzin, Nikolaj. Russkije Lopari. Očerki prošlago i sovremennago byta. Moskva; 1890; "Liste over lappebyer, opplysninger om deres skatteforhold, innbyggerantall og avstand fra Kola borg og fra Vardø," Broch, Olaf og Stang, Chr. S. Russiske aktstykker fra det 17de århundrede til Finnmarks og Kolahalvøens historie. Oslo 1961, s. 11 - 37; Ušakov, Ivan F. Kol'skaja Zeml'a. Očerki istorii Murmanskoj Oblasti v dookt'abr'skij period. Murmansk 1971.

Region/siida: Antall "luky":

"Nordre Porsanger"	5
"Søndre Porsanger"	9
Lágesvuotna/Laksefjord	6
Deatnu/Tana	3
Várjjat/Varanger	40

Njávdám	4
Báhceveaj	3,5
Beahcám	9
Mue'tkk /Muotki ("Mototsk- & Kitovsk"-)	9 (?)
Gielda ("Kildin"-)	14
Anár	9
Sue'nn'jel	6,5
Njue'ttjäu'rr/Njuohttejávri ("Notozero")	9

A'kkel/Ahkkil ("Babinički")	3
Čuhksullu ("Jekostrov")	2,5
Maaseäl'gg/Másealgi	3,75

("Terske lappmark":)

Korddok ("Voronešsk")	11,5
Leijäu'rr	} "SEMIOSTROVSK"
Arsjokk	
Kuottemjäu'rr ("Norickij")	14
Lyy'mbes ("Lumbovskij")	} 19,625
Jovjokk/Jovkui ("Jekonskij")	
Pye'nn ("Ponoj")	
Sosnie'vk ("Sosnovskij")	} 3,25
Luujäu'rr ("Lovozero")	
Kintuš ("Kondala")	

Appendiks I.

Appendiks I.

Verdirelasjoner innenfor det russiske handelssystemet.

I tabell I.1.-3. nedenfor er gjengitt en rekke ulike priser for pelsverk, slik de er verdsatt innenfor det russiske handelssystemet. Kildereferanser er oppgitt i tabellene. Priser nyttet ved reell omsetning, og salg/bytte er holdt adskilt fra verdi-relasjoner som er lagt til grunn ved skatte-innkrevning.

Blant de kildene som gjengir faktiske omsetningspriser, står den såkalte "Handelsboka" ("Torgovaja Kniga") i en særstilling. Den inneholder det mest omfattende materialet. Denne boka kan karakteriseres som en håndbok eller slags katalog, sammenstilt og utarbeidet til bruk for russiske handelsfolk, særskilt med henblikk på utenrikshandelen. Her gis det opplysninger om en rekke forhold:

- Utenlandske og russiske vareslag og -kvaliteter, samt -gjengs omsetningspriser,
- Vanlig etterspørsel fra handelspartnere i Vest- og Sentral-Europa, samt eksport-destinasjoner,
- Forholdet mellom russiske og utenlandske pengeenheter,
- Hvor store vare-kvanta det er lønnsomt å handle i, og hvordan man i det hele tatt bør gå frem ved vare-tilbud og forhandlinger med vesterlendingene.

Verket - eller deler av det - er blitt utgitt som kildepublikasjon tre ganger i løpet av forrige århundre: 1850, 1851 og 1866. Ved siden av Gromykos særskilte gjennomgang og analyse av den "nederlandske delen" (1960), har jeg her benyttet I. Sakharovs kommenterte utgave fra 1851.

Boka og dens opplysninger har vært gjenstand for særskilt granskning av A. V. Tiščenko (1916), I. N. Šmeleva (1948) samt M. M. Gromyko (1960). - I følge Gromyko som særlig har tatt for seg de russisk-nederlandske handelsforbindelsene, på grunnlag av bokas "nederlandske del", - blir autensiteten av de opplysninger Torgovaja Kniga inneholder, bekreftet gjennom kontroll med andre, uavhengige kilder, som belyser prisforhold, monetære forhold og regnskapsføring i siste halvdel av 1500-tallet. (Gromyko 1960: 257.)

På grunnlag av indre kriterier i boka hevdet utgiveren av 1851-utgaven, Sakharov, at oppgavene peker i retning av tidsrommet 1575 - 1610 som sannsynlig nedtegnelsestid for boka. Tiscenko hevdet at boka reflekterte opplysninger fra tida 1572 - 1581. (Gromyko 1960:234.) Uten nærmere drøfting hevdet R. Fisher (1943:192) at boka dekket perioden 1585 - 1610. I følge Gromyko har boka blitt sammenstilt ikke seinere enn 1585 (1960:234). Ved en detaljert drøfting av de opplysninger boka presenterer, når det gjelder konkrete, navngitte handelssentra i Nederland. kommer

Tabell I.1. Omsetnings-priser - russiske handelssystemet.
(oppgitt i altyn; 1 rubel = 33,33 altyn = 200 dengi.)

	1517-1518: (D.Schoenberg)	Seint 1500-t.: (Fekhner)	1564-1599: (Mankov)	1575-1610: (Torg.kniga)
Hareskinn				1,67
Svarte katter				2,00
Gmlt. fåreskinn				2,00
Snømus				4,00
Mink				5,00
Hvit fjellrev			5,89	5,00
Reinskinn				10,00 8,33-16,67
Blå fjellrev				
Bjørn				10,00-20,00
Mår	3,33-5,00	6,67-10,83	6,02	11,00
Oter				13,33
Gråverk(timmer)	18,67	3,33		17,60-17,80
Sobel (Arkhangelsk:)	9,17-15,00	16,67-33,33		20,83 8,33
Elghud				27,50
Rev (rød- & brun)				
Ulv				33,33
Hermelin	33,33			40,00
Jerv Svart jerv:				44,00
Bever			30,09	
Svart bever				66,67
Svartrev				
Gaupe				

Tabell I.2. Omsetnings-priser - russiske handelssystemet.
(oppgitt i altyn; 1 rubel = 33,33 altyn = 200 dengi.)

	1595: (Fisher; Moskva)	1624: (Fort.; Br.&St.)	1653: (de Rodes)	1659-1660 (Kalinin)
Hareskinn				
Svarte katter		0,40-3,34	4,17	
Gmlt. fåreskinn				
Snømus				
Mink			13,33	
Hvit fjellrev		4,67		4,33
Reinskinn		10,25		9,33-11,67
Blå fjellrev				10,83
Bjørn		33,33-40,50		
Mår	8,33	6,71	15,00	
Oter				
Gråverk(timmer)	26,67		21,33	
Sobel	23,87	8,18	83,33	
Elghud				
Rev (rød- & brun)		24,44	25,00	20,00
Ulv	17,67			
Hermelin			100,00	
Jerv		ca.64,55		15,00
Svart jerv:		66,67		
Bever	30,09			
Svart bever				
Svartrev	156,94			
Gaupe		266,67		

Tabell I.3. Prisforhold i skattleggingen - russiske handelssystemet.
 (oppgitt i altyn; 1 rubel = 33,33 altyn = 200 dengi.)

	1485:	1517:	1574: (V.Ag.)	1608-11: (Al.Mikh.)	Etter 1619: (Skattefort. Br. & St.)
Hareskinn					
Svarte katter					
Gmlt. fåreskinn					
Snømus					
Mink					
Hvit fjellrev			1,67	1,67-2,00	
Reinskinn			3,33		13,33
Blå fjellrev					
Bjørn					
Mår					
Oter					
Gråverk(timmer)			13,33	20,00	
Sobel		13,33			
(Arkhangelsk:)					
Elghud					
Rev (rød- & brun)					13,33
Ulv					
Hermelin					
Jerv					
Svart jerv:					
Bever					
Svart bever					
Svartrev					
Gaupe					

Gromyko fram til at den nederlandske delen sannsynligvis er sammenstilt i 1575, og således gjengir opplysninger forut for 1585. Det er særlig denne delen som inneholder opplysninger som belyser handelen på Murmankysten. (Gromyko 1960:232.) - Her vil vi derfor gå ut fra at de av opplysningene vi nytter, går tilbake til perioden 1575 - 1610.

Siden "Handelsboka" dermed skulle gi et gjennomsnittsbilde av hva som ble ansett for "normalt" i dette tidsrommet, vil vi regne den for en svært god kilde til gjennomsnittlige pris-forhold og verdi-relasjoner. Til kontroll og utfylling av bildet har vi likevel inkorporert det prismaterialet som er tilgjengelig for samme periode, samt enkelte år før og etter, og som er publisert i ulike kilder og forskningsarbeider. På denne måten får vi i hovedsak tre pris-rekker å holde oss til: Et sett med priser for perioden 1564 - 1599, oppgitt i A.G. Mankov's arbeid "Le Mouvement des Prix dans l'État Russe du XVIe siècle"¹, prisene for perioden 1585 - 1610 hentet fra "Torgovaja Kniga", samt et sett med omsetningspriser ved salg i Moskva, sitert hos Fisher 1943:109f.

Ved gjennomgangen av det svenske prismaterialet i appendiks B. ble prisene uttrykt relativt i forhold til prisen på hamp, dvs. de gjennomsnitts-verdier vi beregnet for skinn- og vare-prisene ble uttrykt i hvor mange lispund hamp som ville tilsvare 1 enhet av varen eller 1 skinn. Når hamp ble valgt som felles-nevner, hang det sammen med at hamp i denne perioden fremstår som en "standard-vare"; dvs. at behovet for varen er temmelig generelt og jevnt fordelt blant befolkningen, og at kvaliteten er relativt gjengs, og uavhengig av akkurat hvem som har produsert den, eller akkurat hvilket opphavs-sted den stammer fra. Som sådan er den et eksempel på en vare som ikke er utsatt for slike individuelle kvalitetsvurderinger som f.eks. håndverksprodukter, som kan være laget av mer eller mindre dyktige utøvere, eller pelsvarer. Imidlertid er også prisen på hamp utsatt for en viss grad av konjunkturrelle svingninger.

Dersom vi skal kunne foreta sammenlikninger mellom de russiske og de svenske prisoppgavene, er vi derfor nødt til å bringe det russiske prismaterialet på sammenliknbar form, ved å "deflatere" skinn-prisene i forhold til hamp-prisen på tilsvarende måte. For dette formål har jeg i tabell I.4. ført opp pris-variasjonene for hamp, slik de innenfor det russiske systemet ble uttrykt i dengy pr. pud. Prisene er også omregnet til altyn pr. lispund, etter forholdet 1 pud (tilsv. 16,38 kg) = 2,1 lispund (tilsv. 7,8 kg.)² Dette gir mulighet for å sette skinnprisene i relasjon til

¹ École Pratique des Hautes Études, VIe Section, Centre de Recherches Historiques, S.E.V.P.E.N., Paris 1957.

² I det russiske penge-systemet ble det i denne perioden regnet: 1 rubel = 200 dengy, og 1 denga = 6 altyn.

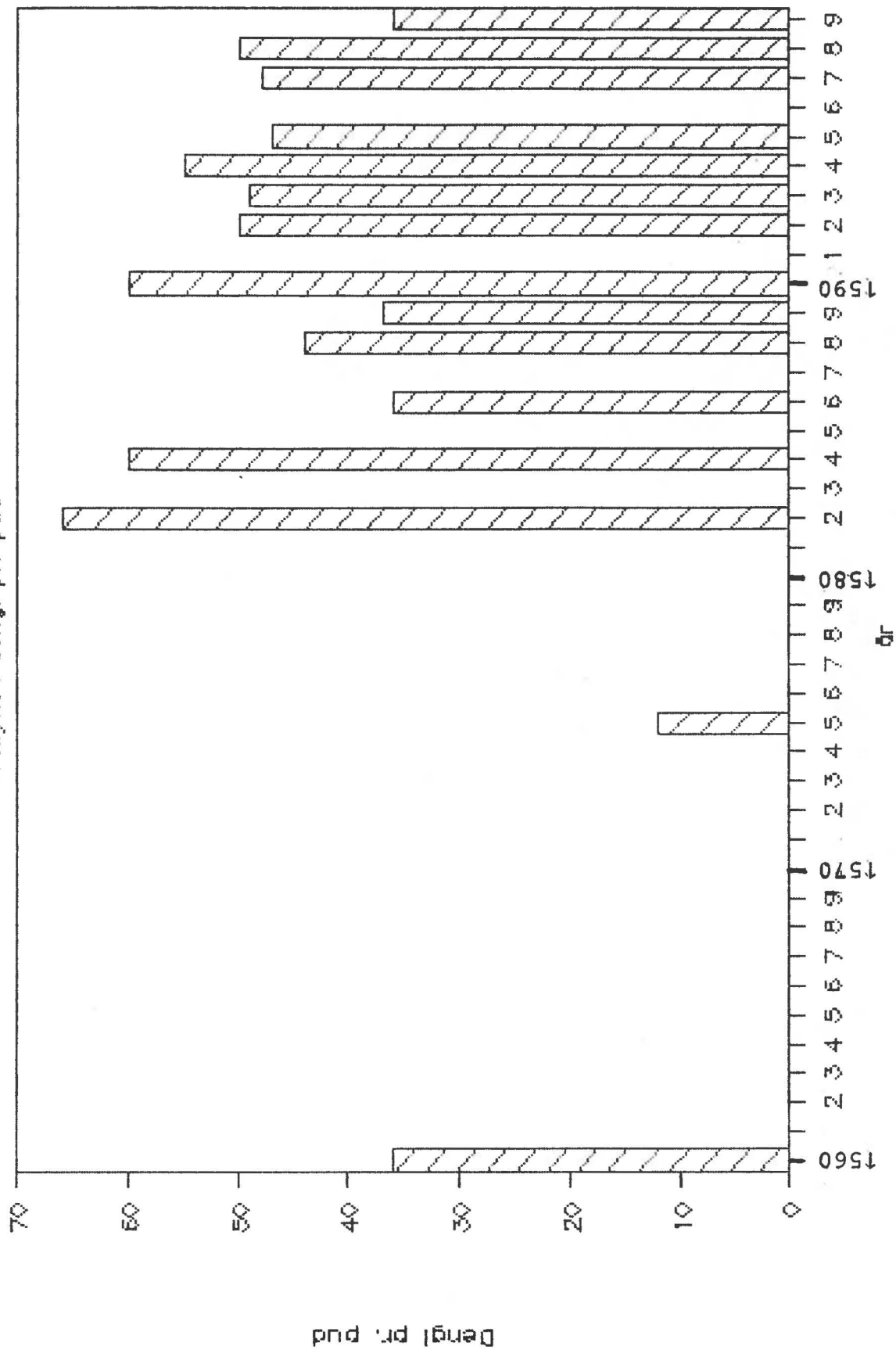
Tabell I.4. Prisvariasjoner på hamp innenfor det russiske handels-systemet.
 Priser i dengy pr. pud og altyn pr. lispund.
 (Kilde: A.G. Mankov: Les Mouvement des Prix...)

År:	Transaksjons-sted:	Dengy pr. pud:	Altyn pr.lispd.:	Gj.snitt:
1560	Nikolo-Korel'skij	36	2.86	2.86
1575	Volokolamsk	12	0.95	
1582	Belozero	66	5.24	
1584	Vologda	60	4.76	
1586	Vologda	36	2.86	4.01
1588	Soloveckij-klostret	44	3.49	
1589	Vologda	37	2.94	
1590	Soloveckij-klostret	60	4.76	
1592	Nenoksa saltkokeri	50	3.97	
1593	Kholmogory	49	3.89	
1594	Kholmogory	55	4.37	
1595	Nikolo-Korel'skij, Antonievo-Sijskij	47	3.73	3.79
1597	Nikolo-Korel'skij	48	3.81	
1598	Kargopol'	50	3.97	
1599	Vologda	36	2.86	
Gjennomsnitt for 2 halvdel av 1500-tallet:		45,88		3,64

Figur I.1.

Russiske hamp-priser på 1500-tallet

Uttrykt i dengi pr. pud

verdien av hamp.

I og for seg ville dette ville være tilstrekkelig til å kunne foreta en meningsfylt sammenlikning med prisene innenfor det svenske systemet, dersom det bare gjaldt å relatere skinnene til en intern verdiskala for hvert system. Men dersom en også ønsker å ta hensyn til hvilket absolutt nivå skinn-prisene ligger på, innenfor de respektive systemene, må en tillegg søke å ta hensyn til den relative verdien av hamp sett i forhold til hele settet av verdi-relasjoner innen systemet. Skulle dette gjennomføres fullt ut, ville det foutsatte en "veing" av alle priser innenfor systemet. i forhold til hamp-prisen. Men siden dette ville sprengte rammene for denne undersøkelsen, har jeg lagt til grunn en mindre ambisiøs teknikk; nemlig å betrakte skinn-prisene i lys av hamp-prisen, slik den uttrykkes i gjengs penger for hver periode.

Av "Torgovaja Kniga" fremgår det at 1 daler ("jefimok", forvanskning etter "Joachims-thaler",) vanligvis regnes tilsvarende 11 altyn i omsetningen. Dette gir en nøkkel til å sette de russiske skinn-prisene, deflatert i forhold til hamp-prisen, i relasjon til prisene innenfor det svenske systemet. I tabell I.5. nedenfor er skinnprisene først uttrykt i relasjon til verdien av lispund hamp innenfor det russiske systemet. - Dette er gjort separat for tre mindre perioder, siden det seinere skal foretas sammenlikning med det svenske materialet, som er brutt ned i mindre perioder; og siden den russiske hamp-verdien også endrer seg gjennom siste halvdel av 1500-tallet (fig I.1.). Periodene er: 1560-årene, 1580- og 1590-årene. (Kol. For 1570-årene mangler vi imidlertid godt nok kjennskap til hamp-verdien. - Dernest er verdiuttrykkene gjort sammenliknbare med de svenske prisene, ved at den russiske verdien av hamp i forhold til penger; er satt i forhold til den tilsvarende innenfor det svenske systemet.

Av listen over svenske priser fremgår det eksempelvis at 1 daler i perioden 1556 - 1568 hadde samme verdi som 1,52 lispund hamp. Dvs. at 1 lispund hamp på denne tiden kunne kjøpes for 0,658 daler. Samtidig var verdien av 1 lispund hamp innenfor det russiske systemet 2,86 altyn. For 1550/60-årene får vi altså:

a) Verdien av 1 lispd hamp i det russiske systemet (1560-årene):
 $2,86/11 = \underline{0,26}$ daler.

b) Verdien av 1 lispd hamp i det svenske systemet (1556-1568):
 $1/1,52 = \underline{0,658}$ daler.

$$a : b = 0,26 \text{ daler} / 0,658 \text{ daler} = \underline{0,40}.$$

Og tilsvarende for 1580- og 1590-årene:

a) Verdien av 1 lispd hamp i det russiske systemet (1582-1590):

$$4,01/11 = \underline{0,365 \text{ daler.}}$$

b) Verdien av 1 lispd hamp i det svenske systemet (1581-1586):
 $1/1,63 = \underline{0,61 \text{ daler.}}$

$$a : b = 0,365 \text{ daler}/0,61 \text{ daler} = \underline{0,60.}$$

a) Verdien av 1 lispd hamp i det russiske systemet (1592-1599):
 $3,79/11 = \underline{0,345 \text{ daler.}}$

b) Verdien av 1 lispd hamp i det svenske systemet (1591-1596):
 $1/1,09 = \underline{0,917 \text{ daler.}}$

$$a : b = 0,345 \text{ daler}/0,917 \text{ daler} = \underline{0,38.}$$

De tre siste kolonnene i tabell I.5. oppgir kvotienter mellom de svenske og de russiske skinnprisene, for hver av de tre periodene. Dette gir et inntrykk av hvilken forskjell i absolutt verdi som de ulike typene pelsverk ble tilskrevet innenfor de respektive systemene. (Dersom vi da kan gå ut fra at sammenkoplingen mellom hamp-verdiene innenfor de to systemene gir et korrekt inntrykk.) Men vi skal også sammenligne skinnprisene relativt, dvs. med hensyn til hvilken innbyrdes rangering som forekommer innen hver av systemene.

Tabell I.5.

	Svenske priser:			Russ. pris, <u>altyn</u>	Russiske priser, uttrykt i lispd. hamp i ru.syst.:		
	1556- 1568:	1581- 1586:	1591- 1596:		1550- 60-å.	1580- årene:	1590- årene:
Hv.fjellr	0.29	0.22	0.40	5.00	1.74	1.24	1.31
Rein	0.38	0.63	0.63	10.00	3.49	2.49	2.63
Mår	0.64	0.85	1.15	11.00	3.84	2.74	2.90
Oter	0.95	0.86	1.02	13.33	4.66	3.32	3.51
Jerv	1.16	1.26	1.35	44.00	15.38	10.97	11.60
Ulv	1.23	2.29	1.50	33.33	11.65	8.31	8.79
Bever	1.78	1.35	1.66	30.09	10.52	7.50	7.93
Bjørn	1.78	1.23	1.88	20.00	6.99	4.98	5.27
Hermelin	2.31	2.01	2.80	40.00	13.98	9.98	10.55
Sv.bever	2.72	3.15	2.34	66.67	23.31	16.62	17.59
Svartrev	2.67	6.68	3.41	156.94	54.87	39.13	41.40
Rødrev	0.69	0.85	1.15	24.44	8.45	6.09	6.44

Russiske priser,
uttrykt i hamp,
korrigert for
verdirelasjonen
ru.-sv. syst.:

Kvotient,
russiske priser/
svenske priser:

(x 0,4)(x 0,6) (x 0,38)

	1550- 60-å.	1580- årene:	1590- årene:	1550- 60-å.	1580- årene:	1590- årene:
Hv.fjellr	0.69	0.74	0.49	2.37	3.36	1.22
Rein	1.39	1.49	0.99	3.65	2.36	1.57
Mår	1.53	1.64	1.10	2.39	1.92	.95
Oter	1.86	1.99	1.33	1.95	2.31	1.30
Jerv	6.15	6.58	4.40	5.30	5.22	3.25
Ulv	4.66	4.98	3.34	3.78	2.17	2.22
Bever	4.20	4.49	3.01	2.35	3.32	1.81
Bjørn	2.79	2.98	2.00	1.56	2.42	1.06
Hermelin	5.59	5.99	4.00	2.41	2.98	1.42
Sv.bever	9.32	9.98	6.68	3.42	3.16	2.85
Svartrev	21.94	23.47	15.73	8.22	3.51	4.61
Rødrev	3.42	3.65	2.44	4.95	4.29	2.12

1) Det mest slående trekket ved tabell I.5. er at de russiske prisene for pelsverk generelt ligger på et høyere nivå enn innenfor det svenske. Dette gjelder uansett om den russiske prisen betraktes isolert, uttrykt i lispund hamp etter standarden

innenfor det russiske systemet, eller om den er korrigeret for hampens relative posisjon på verdiskalaene. Til og med i 1590-årene, da hamp hadde en høy relativ verdi innen det svenske systemet, og det russiske prisnivået skulle fortone seg tilsvarende redusert, ligger de "deflaterte" russiske prisene 1 - 3 ganger over de svenske, - og i ett tilfelle over 4 ganger høyere.

2) Tendensen til høyere vurdering på den russiske verdi-skalaen er mest utpreget og slående for et sett med skintyper som generelt er høyt verdsatt innenfor begge systemer. M.a.o. spalter pelsverket seg i to grupper: De mer og mindre verdifulle. Splitter vi skinnene nevnt i tabell I.5. i disse to gruppene, ser vi at det pelsverket som ble lavere vurdert (fjellrakke, rein, mår, oter, bjørn og hermelin) er verdsatt fra 1,2 til 2-3 ganger så høyt etter den russiske verdi-skalaen, som etter den svenske. Derimot er de mer verdifulle skinnene verdsatt fra 2-3 ganger og opp til 8 ganger så mye innenfor det russiske systemet, som innenfor det svenske. - Dette kommer også klart frem, dersom vi beregner regresjons-likninger for de to skinn-gruppene, med f.eks. russisk pris som avhengig variabel, og svensk pris som uavhengig. For 1590-årene får vi:

Mer verdifulle skinn:

$$\text{Russisk pris} = - 4.93 + 5.71 \times \text{svensk pris} \\ (\text{korr. for hamp-verdi})$$

Mindre verdifulle skinn:

$$\text{Russisk pris} = - 1.41 + 1.37 \times \text{svensk pris} \\ (\text{korr. for hamp-verdi})$$

I tabell I.5. er de typer pelsverk som ble verdsatt høyere understreket.

3) Til tross for at pelsverks-typene faller i to klart atskilte grupper, er det likevel relativt godt generelt samsvar mellom prisoppgavene fra de to systemene. Korrelasjonen (Pearson's rho) mellom pris-settene varierer fra 0,734 i 1560-årene, til 0,979 i 1580-årene:

Korrelasjon mellom svenske og russiske pris-sett:

	<u>Pearson's rho:</u>	<u>rho²:</u>
1550-60-årene:	0.734	0.538
1580-årene:	0.979	0.958
1590-årene:	0.828	0.685

	<u>Lavere verdsatte skinn:</u>		<u>Høyere verdsatte skinn:</u>	
	<u>Pearson's rho:</u>	<u>rho²:</u>	<u>Pearson's rho:</u>	<u>rho²:</u>
1550-60-årene:	0.939	0.883	0.740	0.547

1590-årene: 0.969 0.939 0.959 0.919

Korrelasjonen generelt for alle typer skinn er lavest for den første perioden (1560-årene), og høyest for 1580-tallet. - Men samsvaret mellom de to pris-settene øker signifikant, når vi bryter ned pelsverket i de to gruppene; "billigere" og "mer verdifulle" skinn, og beregner korrelasjonskoeffisienten for hver gruppe separat: I 1590-årene er den således 0.959 (kvadrert 0.919) for gruppen mer verdifulle skinn, mens den er 0.968 (kvadrert 0.937) for det "rimeligere" pelsverket. Samme operasjon for den tidligste perioden bringer korrelasjonen for denne gruppen opp i 0.940, mens korrelasjonen for de mer verdifulle ikke er særlig høyere enn for settet som helhet.

Når korrelasjonen for hele settet pelsverk er generelt høyest på 1580-tallet, er det derfor i første rekke to forhold som er med og forklarer dette: For det første må vi huske på at hovedkilden til de russiske prisoppgavene, Torgovaja Kniga, primært gjenspeiler pris-forhold og verdi-relasjoner fra 1580-tallet og noe framover. Dernest er 1580-årene den perioden da de mer verdifulle skinnene gis den høyeste vurderingen i henhold til den svenske pris-skalaen. Dette innebærer at det generelle spriket mellom de to sett med prisoppgaver blir minst for denne perioden.

Sett i et helhetsperspektiv indikerer den høye graden av samsvar mellom pris-skalaene innenfor de to systemene et felles grunnlag for vurderingen av de ulike typer pelsverk. Den felles, sentral-europeiske etterspørselen etter pelsverk, som i perioden blir formidlet gjennom ulike handelskanaler, kan nok forklare noe. Det faktum at gruppen av mer verdifulle skinn som helhet lå på et høyere nivå i følge den russiske skalaen, enn etter den svenske skalaen, kan i seg selv peke i denne retning. Etterspørselen etter disse særlig verdifulle skinnene kan dermed ha formidlet på en noe annen måte gjennom det russiske systemet, enn gjennom det svenske. Men det faktum at rangeringen innen disse to gruppene av skinn var så ekstremt lik, tyder på at vurderingene også må ha hatt et hjemlig fundament; sannsynligvis en grunnleggende kjennskap til samenes jakt-teknikker og kulturelle ferdigheter, som ga grunnlag for å kunne vurdere hvor relativt sjeldne de enkelte skinn-typene var, i produksjon.

Appendiks J.

Appendiks J.

Størrelsen på lispundet.

Spørsmålet dreier seg om hvilken størrelse vi kan regne med at det var på det lispundet som jevnlig ble lagt til grunn ved transaksjoner innenfor vårt undersøkelses-område; og omregningsforholdet/relasjonen til andre kjente vekt-mål. Dvs. i første rekke de nordligste deler av det svenske "handelssystemet", slik de omfattes av vår undersøkelse, altså det som fra svensk administrativt synspunkt ble regnet som "Torne" - og til dels: "Vestersjö lappmark". Her må vi også søke å klarlegge omregningsforholdet f.eks. til våger fisk, siden varer som smør, hamp og tørrfisk i stor utstrekning ble regnet i lispund innenfor det svenske systemet.

Som vektenhet synes lispundet å ha sin opprinnelse i Baltikum ("liwesche pund", "talentum livonicum" i flg. KLN, bd. 10, sp. 605,) og i utgangspunktet ha en størrelse på 8 1/3 kg. (Ibid.) Spørsmålet er imidlertid hva det gikk for innen det svenske systemet; hva slags vekt som ble lagt til grunn ved beregningene her; samt hvilke forhold som gjaldt i det svenske systemets nordlige deler. I fremstillingen nedenfor vil vi komme inn på følgende: 1) Lispundets størrelse innenfor norsk vekt; 2) Lispundets størrelse innenfor det svenske systemet, i henhold til tidligere forskning; og 3) Primære kildesteder som belyser hvilken lispund-størrelse som synes å ha gjeldt i "lappmarken", og særskilt i Torne lappmark, og i relasjon til rådende vekt i kystregionen ("norsk vekt").

Østnorsk lispund-størrelse:

Norsk Historisk Leksikon oppgir størrelsen på lispundet i henhold til den østnorske skipspund-regningen i 1500- og 1600-årene, til 9,26 kg. Dette skal samsvare med de normer som ble påbudt i Christian IV's norske lov av 1604. (NHL, s. 297.) - Av ett enkelt kildested kan det faktisk se ut som om det også var denne størrelsen som ble lagt til grunn i avgifts-innkrevningen i de nordlige svenske "lappmarker", og i kystregionen. Det gjelder Karl 9.'s instruks av november 1605 om skatteoppkreving og oppkjøp blant samene i innlandet og ved "siösjdenn". Om skattleggingen av kystsamene på strekningen Malanger - Varanger heter det at de heretter skal

"...uttgiöre till Suerige fyre våger Rockor eller Bärenfisk, thett är otto Lispundh." (Min utheving.)¹

¹ Handlingar rörande Skandinaviens Historia, 39. Delen, Stockholm 1858, s. 185.

Legger vi til grunn at det går 18,52 kg på fiskevågen (NHL, s. 371.), bekrefter dette en lispund-størrelse på 9,26 kg. Nå er det imidlertid spørsmål om hvilket presisjons-nivå som egentlig er tilsiktet i Karl 9.'s instruks, og hvor informert om lokale målestokker man var ved hoffet. Vi vil i hvertfall vurdere denne opplysningen som svakere i utsagnskraft enn opplysninger som går tilbake på direkte omregnings-forhold i fogde- og lensregnskapene.

I et nylig utkommet arbeid om mål- og vekt-forhold i landskyldregningen i Norge, oppgir imidlertid L.E. Fauerholdt Jensen² lispundets størrelse som følger:

1 lispund = 1,5 bismerpund

Før 1526: = 8.3981 kg (korn/rug).

1526 - 1683: = 8.9580 kg (korn/rug).

Etter 1683: = 7.996 kg

Den størrelsen Fauerholdt Jensen oppgir for perioden etter 1683 stemmer godt overens med den relasjonen Salomon Kraft oppgir og legger til grunn: 1 lispund = 16 skålpund = 7.968 kg.³

Lispundets størrelse innenfor svensk økonomisk sfære:

Den størrelse man skal legge til grunn for lispundet på svensk side, avhenger for det første av hva slags vekt-system man antar har ligget til grunn; og dernest av hvor mange mark man regner på lispundet (20 eller 24 mrk.). Endelig kommer særskilte regionale variasjoner inn. Innenfor det svenske systemet var de stockholmske vekt-normene i et visst monn retningsgivende. Her hadde man imidlertid to ulike grunnlag: Såkalt "Stockholmsk vågvikt" og "Stockholmsk besmansvikt" (bismerpundar-vekt).

a) 1 lispund = 6,866 kg.

På grunnlag av den stockholmske vågvekten beregnet den eldre svenske forskeren Hans Forsell størrelsen av lispundet til 6,866 kg. Ved å legge stockholmske bismerpund-vekt til grunn, kom han frem

² L.E. Fauerholdt Jensen: Mål, Vægt og Landskyld i Norge fra 1270 til 1683. Akershuslisten. Norsk Lokalhistorisk Institutt, Oslo 1989.

³ Salomon Kraft: Pomorhandelen på Nordnorge under 1800-talets förra hälft. Acta Borealia, B. Humaniora, No. 9, Tromsø Museum, Tromsø/Oslo 1968, Appendix I.

til 6.241 kg, og på grunnlag av Ørebro-bismer: 8.077 kg.⁴

En rekke forskere har fulgt Forsells beregning på grunnlag av vågvekten. Således Sam Owen Jansson, som har utgitt "Måttordbok" (1950), og skrevet om lispundets størrelse under oppslagsordet "Mark" som vektenhet i Kulturhistorisk leksikon for nordisk middelalder. (KLM, bd. 11, sp. 426.) Det er også denne normen Gunnar Hoppe (1945) og Lennart Lundmark (1981) har lagt til grunn i sine arbeider.

b) 1 lispund = 8,33 kg.

For Norrlands vedkommende synes imidlertid Sam Owen Jansson å regne med at lispundet har hatt en størrelse på 8 1/3 kg, noe som han for øvrig også regner med skal ha vært den opphavelige baltiske vekten. (Sam Owen Jansson under oppslagsordet "lispund" i Kulturhistorisk leksikon (KLM bd. 10, sp. 605). Det er også dette Nils Friberg (1983) går ut fra.

c) 1 lispund = 8,5 kg.

Enkelte forskere synes også uten videre å gå ut fra at lispundet tilsvarte ca. 8,5 kg, slik det i ulike oppslagsverk er oppgitt for svensk område i seinere tid. Dette gjelder eksempelvis Gerd Enequist (1937:44) og Birger Steckzén (1964:364 og 370).

d) Lispundets størrelse i Österbotten.

I samband med en uavsluttet avhandling om fremveksten av byene Nykarleby, Jakobstad og Gamlakarleby i Österbotten,⁵ har den finske forskeren Ingmar Calonius gjennomført beregninger over hva lispundet gikk for, henholdsvis i de nordre, midtre og søndre delene av regionen. (Calonius 1957, særskilt s. 77ff.) Han skjelner mellom beregninger i forhold til stockholmsk vågvekt og stockholmsk bismervekt. Dessuten om man regner 24 mark eller 20 mark i lispundet. (Regnemåten med 20 mark skal i følge Sam Owen Jansson (loc. cit.) være en baltisk innovasjon, som suksessivt spredte seg.) For Mellan-Österbotten regner Calonius dessuten med forskjell i regnemåten før og etter 1557, ettersom det i regnskaper fra området for året 1556 opplyses at lispundet inntil dette år tilsvarte 24 stockholmske mark, mens det seinere utgjorde 26. - Calonius resultater gjengis i nedenstående tabell. Hovedkonklusjonen hans synes å være at skipundet og lispundet i Österbotten var noe større enn etter Stockholms vågvekt, og at vektenhetene samtidig var noe større i Nord-Österbotten enn i Mellan-Österbotten. (Calonius 1957:80.)

⁴ Hans Forsell: Anteckningar om mynt, vikt, mått och varupris i Sverige under de första femtio åren af Vasahusets regering. Stockholm 1872, s. 108ff.

⁵ Calonius, Ingmar. 1957. Orsakerna till städerna Nykarleby, Jakobstads och Gamlakarlebys uppkomst. Några kapitel ur en ofullbordad undersökning. i: Fennia. Helsingfors; 80(2). (Societas Geographica Fenniae).

Relasjon til Stockholms vågvekt: Relasjon til Stockholms bismervekt:

24 mrk. i lispd. 20 mrk. i lispd. 24 mrk. i lispd. 20 mrk. i lispd.

Sydöster-
botnisk
vekt:

7,438 kg 7,553 kg 6,866 kg 6,866 kg

Mellan-
öster
botnisk
vekt:

Før1557:Et.1557: Før1557: Et.1557: Før1557: Et.1557: Før1557: Et.1557:
6,866kg 7,439kg 8,239kg 8,926kg 6,328kg 6,856kg 7,488kg 8,112kg

Nordöster-
botnisk
vekt:

8,011 kg 8,239 kg 7,394 kg 7,488 kg

Lispundets størrelse ved transaksjoner innenfor "lappmarkene":

I vår sammenheng vil vi imidlertid legge større vekt på kilder som direkte kan belyse omregningsforhold som har vært praktisert ved omsetning som har funnet sted innenfor, eller i tilknytning til de samiske bosetningsområder på Nordkalotten. Av regnskapsnotiser som kan belyse dette, har vi funnet åtte fra Lule lappmark som reflekterer handel med kystregionen, og to som gjelder "Torne lappmark" - i utvidet betydning: Slik at det også omfatter relasjoner med kystsamene i regionen langs Atlanteren og Ishavet.

a) Lule lappmark:

I Hans Nielsson regnskap for Lule lappmark for året 1554, forekommer det en rekke sammenliknings-oppgaver, med vekt oppgitt både i våger og skippond/lispund, i forbindelse med oppkjøp av fiskeprodukter i kystregionen.⁵ Under rubrikken "Hans Inkiöp" finnes følgende 8 uavhengige oppgaver:

Raaf och räckling	25 våger	voge	3 skippd		
Bärenfisk	21 våger	voge	2 skippd	12 lispd	11 mrk
Seiff	63 våger	voge	7 skippd		
Råcker	9 våger	voge	1 skippd	2 lispd	6 mrk
Raaf och Räckling	20 våger	voge	2 skippd	8 lispd	
Bärenfisk	19 våger	voge	2 skippd	8 lispd	
Raff och Räckling	5 våger	voge	12 lispd		
Bärenfisk	2 våger	voge	4 lispd	11 mrk	

⁵ SRA, Kammararkivet, Landskapshandlingar, Norrlands lappmarker 1554:9 (mikrofilmrull CD 2087).

Dette gir følgende utregnede relasjoner:

1)	25 våger	= 60	lispd	>:	1 lispd	= 0,4166 våg
2)	21 våger	= 52,55	lispd	>:	1 lispd	= 0,3996 våg
3)	63 våger	= 140	lispd	>:	1 lispd	= 0,4500 våg
4)	9 våger	= 22,30	lispd	>:	1 lispd	= 0,4036 våg
5)	20 våger	= 48	lispd	>:	1 lispd	= 0,4166 våg
6)	19 våger	= 48	lispd	>:	1 lispd	= 0,3958 våg
7)	5 våger	= 12	lispd	>:	1 lispd	= 0,4166 våg
8)	2 våger	= 4,55	lispd	>:	1 lispd	= 0,4395 våg

SUM: 164 våger = 387,40 lispd >: 1 lispd = 0,4233 våg i gjennomsn

Lispundets relasjon til vågen viser en variasjonsbredde fra 0,3958 til 0,4500, med et gjennomsnitt på 0,4233 våg. Modus er 0,4166. - Med en fiskevåg på 18,52, tilsvarer dette en lispundvekt på 7,8395 kg.

b) Torne lappmark/"Vestersjøen":

I forbindelse med at den svenske kongemakten suksessivt slo inn under seg birkarlenes gamle "skattleggingsrett" over kystsamene, forekommer det en notis i fogderegnskapet for Västerbotten for 1551. Den gjelder skatten av 15 kystsamer i Varanger:

"Item är vpbuur. aff 15 finner Huilke haffue fiskiet wtil westresiönn wti eb fierdr benemnd wåråanger aff hwardera 90 stkr. Bärnfiisk och warder her epter förmelat så att thet bliffuer årlig, - Löp.:

Scatte Bären fisk 1350 stkr. wog - 4 skippund.⁶

Legger vi til grunn at det regnes 40 stk. fisk på vågen,⁷ innebærer dette at 4 skippund settes ekvivalent med 33,75 våger à 18,52 kg. Dette gir for det første en relasjon mellom lispundet og vågen på 0,4219, - altså tett opp til de tilsvarende beregninger på grunnlag de nærmest samtidige oppgavene fra Lule lappmark. Dernest har vi:

$$\begin{aligned} 4 \text{ skippund} &= 33,75 \text{ våger} \times 18,52 \text{ kg} \\ \text{): } 1 \text{ lispund} &= 625,05 \text{ kg}/80 = \underline{7,8131 \text{ kg}}. \end{aligned}$$

Mellom 40 og 50 år seinere får vi belyst forholdet mellom "svensk" og "norsk" vekt i en annen region innenfor Torne

⁶ SRA; Kammararkivet, Landskapshandlingar, Västerbotten 1551, mikrofilmrull CD 2057, 1551:4.

⁷ Jfr. opplysninger i de dansk-norske lensregnskapene, f.eks. for Vardøhus len 1593/94, hvor 120 fisk settes = 3 våger.

lappmark, og med tilknytning til kystregionen. Det gjelder en klage fra Rounala og Tingevarre-samene over oppførselen til lappfogden Nils Oravainen, i samband med oppebørsel og oppkjøp på fjellet og i kystregionen.^a Bl.a. gjelder klagen hvilke verdirelasjoner Nils Oravainen legger til grunn. I punkt 3 heter det:

"Till thett Tridie, klage lapperne, Att Nilss Oriwains hustrues slecht vthi Tingewerre, att the stige vthöfwer theres råå och Röer, och bekenne lapperne, att Nilss såge gerne thet Rognala låge i öde, hwarföre hafwe een hoop medh lapper draget ifrå Rognala och nidh till Siösidhen, och der tager Nilss af them i flytningh af een Fielfinne två våger fisk, och vthaf een Siöfinne een wagh effter Norsche wichten och om någon lapp kan ware så vtharm, att han icke förmår att vtgöre Schatten, då legger Nilss Penningerne vth för honom. Nembligen i slagne daler, moste så lappen annet året gifwe honom för hwar daler fyre våger fisk, huilket 4 våger belöper sigh till 9 1/2 pundh, för een slagen daler, derföre tilsteder han lapp:ne att drage nidh till Siösidhen;" (Min utheving.)

Her settes 4 våger eksplisitt likt med 9,5 (lis-)pund, samtidig som det uttrykkelig refereres til "Norsche wichten". Dette gir:

1 lispund	=	<u>0.4211 våger</u>
9,5 lispund	=	4 våger (à 18,52 kg)
1 lispund	=	$74,08/9,5 =$ <u>7.7979 kg.</u>

.....

Regner vi gjennomsnitt av alle de 10 enkelt-observasjonene vi nå har for Lule og Torne lappmark samlet, får vi at lispundet i gjennomsnitt tilsvarte 0.4172 våg. Summerer vi derimot alle oppgavene, og beregner relasjonen på grunnlag av de totalt oppgitt kvanta, blir lispund-relasjonen 0.4230 våg. Med avrunding til 2 desimaler faller disse oppgavene sammen.

Siden vi vil legge størst vekt på de oppgavene som synes å belyse omregningsforhold som har vært i aktiv bruk innenfor de samiske bosetningsområdene, vil vi legge denne gjennomsnitts-relasjonen til grunn for våre utregninger. Det gir følgende relasjoner:

1 lispund	=	0,42 våg
1 skippond (20 lispd.)	=	8,4 våger
1 våg	=	2,37 lispund

^a Fellman IV, s. 55 - 58.

Og i forhold til kg.:

1 lispund = ca. 7,8 kg.

1 skippund = ca. 155.6 kg.

Til syvende og sist gir dette omregnings-forhold som ikke ligger så langt unna det som henholdsvis er oppgitt av Fauerholdt Jensen for den østnorske skippund-regningen etter 1683, og av Salomon Kraft. (1 lispund = 16 skålpund = 7,968 kg.) Etter våre utregninger ville man få en skålpunds-størrelse på om lag 488 gram.

